

etc

SARCASM ȘI IDEAL

1887 — 1896

ULTIMII NOUË ANI DE LITERATURA

DE

B. P. HASDEÛ ✓

BUCUREȘCI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECÛ & Comp.

21, CALEA VICTORIEI, 21

1897.

Prețul L. 2.50.

HASDEŪ

LITERATURĂ

BUCURESCI

Stabilimentul grafic H. V. Sococli, Strada Berzei, 59.

~~N. 120/R.F. / 7 Nou 1897~~

~~1759. dt.~~

~~5250.~~

SARCASM ȘI IDEAL

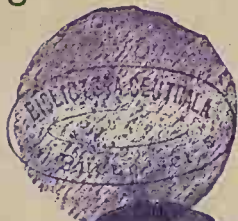
1887 — 1896

ULTIMIÎ NOUË ANI DE LITERATURĂ

DE

B. P. HASDEÛ

8036.

BUCUREȘCI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECÛ & COMPANIE

21, CALEA VICTORIEI, 21

1897.

BIOTECNA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 5250

CONTROL 195

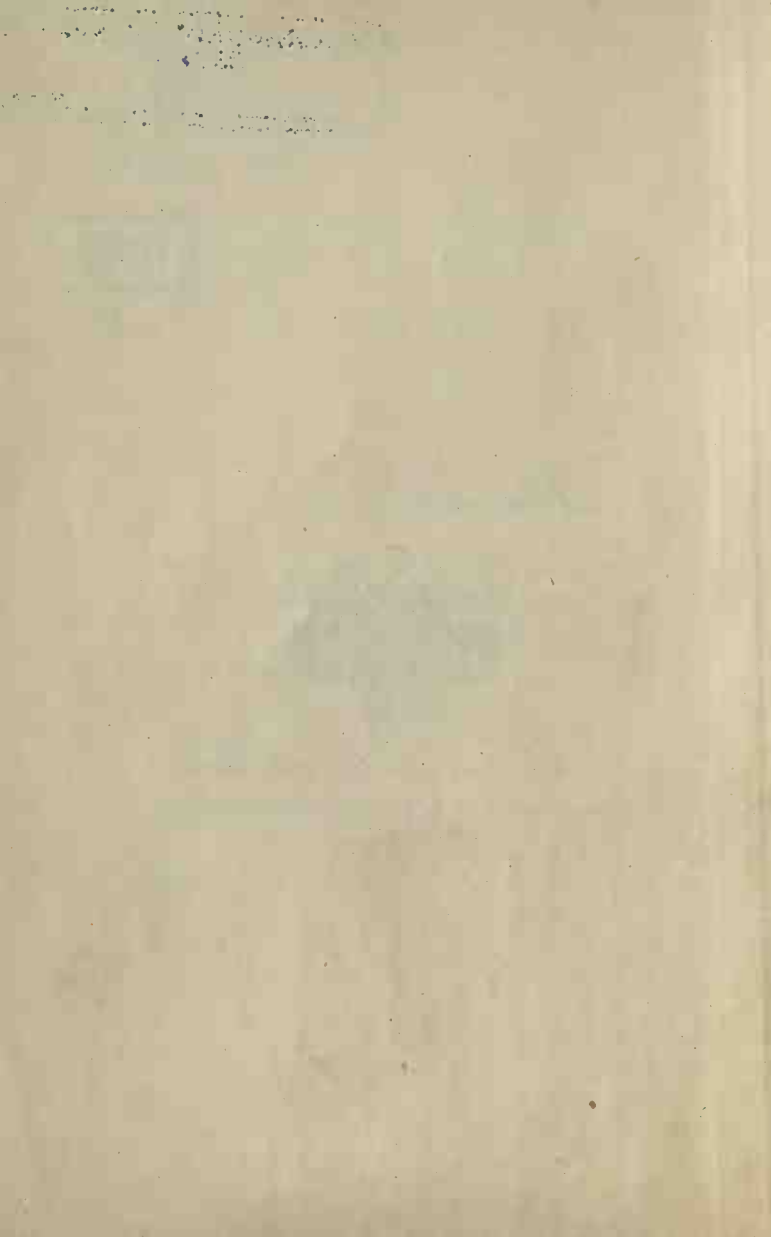
1961
L

B.C.U. Bucuresti

C8036

Ficci mele

Julia

Alle tale dinto ale tale

PREFAȚA

«D. Hasdeu s'a apucat de redacția unei noue reviste, dar mai ales de Spiritism, și începe a perde și calitatea cea mai picantă a stilului d-sale: în proporția, în care devine spiritist, încetază de a fi spiritual».

Titu Maiorescu

(Critice, ediția noua, 1893, t. III, pag. 54).

Ore așa să fie?

Logică'i?

Critică'i?

Logica: o revistă nouă nu se împacă cu stilul picant.

Critica: Hasdeu a pierdut stilul picant din cauza Spiritismului.

Pica i-ar în cap să'i pice logicului critic o picătură de minte mai picantă!

Renunțând de astă dată la orî-ce stil verbal, fie picant, fie nepicant, eu mă voiu mărgini a trimite d-lui Maiorescu un mare semn de întrebare *capitali stylo*.

Așa dară:

OMENII DRACULUI

După ce se născuse pe pământ némul omenesc, fie dintr'o măimuță, fie dintr'o ciupercă, fie chiar din petriș, destul că nu mai era nici petriș, nici ciupercă, nici măimuță, ci era un dobitoc mai pesus de tóte dobitocele: dobitoc cu doé tálpi pe o șchiópă de țerină și cu o mie de gândurî în nemărginirea cerului, — după ce dară se născuse pe pământ némul omenesc, aũ trecut vécuri peste vécuri, cine póte să le mai cunóscă sama, și 'n tótă curgerea celor đile după đile și anî după anî, hăt-hăt, strămoșii noștri cei dela început erau fericiți.

Dar de ce óre să fi fost fericiți ei atunci și numai atunci, pe când astăđi se vaetă pînă și împérații? Apoi de! Omul e fericit dacă se simte bine la trup și bine la suflet, trupul tare prin sănătate și sufletul neclintit în credință. Nu'î vorbă, și pe atunci li se întâmpla străbunilor noștri câte un neajuns trupesc sau sufletesc: ba că pe cutare îl durea capul, ba că'î muria cutăruia un tată sau un frate, ba altele, mai mari și mai mărunte. De n'ar fi suferință, nici fericire nu s'ar pricepe, căci fericirea este de a birui suferința: omul, cel tare prin sănătate și neclintit în credință, dovedesce în clipă orî-ce neajuns. Când îi suferia trupul, omul se ducea pe câmp sau în pădure, își căuta un fir de ierbă cum și'l caută cățelul său pisica, nemeria și se vindeca. Când pătimia sufletul, omul își rădica cugetul la Dumnezeu, și mângăerea era gata. Și tot

aşa, de ieri pînă astăzi, de astăzi pînă mâini, cu firul de ierbă şi cu Dumnezeu, cu cel mai de jos şi cu cel mai de sus, omul era fericit, iar dracul crăpa de ciudă.

Şi mult se mai gândi dracul ce să facă. Nicî nu'î trecea prin cap să alerge la ajutorul muşierii. Povestea cea cu Eva este o clevertire de-ale lui Moise, ciufutul cei nerecunoscător care uita că numai o inimă de femeie îl scăpase chiar pe dinsul din valurile apei. De când e lumea lume, femeia a fost tot-d'a-una mai bună decît bărbatul; şi nu era dracul atît de năuc încît să'şi caute o uneltă tocmai în partea cea mai dumnezească a omenirii. Pe femeia n'ar fi putut dracul s'o înşele; şi dacă adesea o înşelă pe ea bărbatul, pricina este că el o prinde prin dragoste, şi prin dragoste prinđi pe însuşi Dumnezeu, iar dracul nu scie să iubească, căci de ar sci — n'ar mai fi drac.

După multe vécuri de gândire şi de resgândire; necuratul şi-a đis într'o đi: bravo! şi a pornit'o pintre ómeni. Mergênd el şi tot mergênd, iată că vede pe unul care nu tăcea alt ce-va pe lumea cea albă decît numai şi numai câte un fléc: ba vînă la musce şi le omora, ba se repeđia după câte o bróscă şi o spinteca, ba călca cu piciorul câte un gândăcel, şi aşa 'şi petrecea tótă điulica. Ásta'î omul meu, íşi đise dracul: e prost şi e reu tot-o-dată; tocmai ceea ce'mi trebuie mie. Şi pre-lăcêndu-se într'un cărábuş, ucigă'l-tóca păşesce încetişor în calea omuluí. Omul se repede să'l prinđă. Aş! cărábuşul de véđut se vede, dar când să pui mânia pe el, nu pipăi nemic; încă o dată, tot aşa; încă o dată, iarăşi degiaba.

— Ce drăciă să mai fie şi asta!

— Nu e drăciă, omule; îi respunde aídoma cărábuşul. Nu e drăciă. Eú vin dela Dumnezeu ca să'ţi spun o vorbă mare.

— Dec!

— Ómenii voştri sînt nesce gogomaní. Când vre-unul se îmbolnăvesce, umblă zăpăcit pe câmpii şi pe'n

păduri, căutându'și buruena cea de léc. N'ar fi óre mai cu minte să se vindece bolnavul fără a umbla atâta?

— Ba da.

— Unul dintre voi trebui să strîngă el tot felul de burueni și să le aibă la îndemână. Când se îmbolnăvesce altul, vine la dînsul, îi plătesce o nemica tótă și'și capătă lécul. Cel cu lécurile îi ȓice: ȓea buruena cutare sau cutare, că dóră eú le cunosc pe tóte și le sciú mai bine ce-ȓi trebui. Cela-lalt cum să n'o cređă, când il vede așa de procopsit?

— Se 'nȓelege.

— Și bolnavul se mulȓumesce, și doftorul cástigă. De ce óre chîiar tu să nu fii doftor?...

Apoi cărăbușul se făcu nevęđut, ȓar în urma lui, mult timp, se mai auđia în vásduh bízăitura:

Disce
«Recipe»,
Miscé,
Decipe,
Caeca,
Neca,
Seca,
Sic!

Acésta a fost cea de'ntăiu diplomă de «doctor în medicină».

Dracul apucă pe un alt drum. Intr'o poiană el zăresce, așędat pe iérbă verde, un om care mánca un viȓel întreg, ȓar după viȓel bea o vadră de vin, ștergęndu-se a-lene pe buze și tot cãntând o doină pe nas, căci gura îi mai morfolia încă o remășiȓă de artan. Ásta'í omul meú, își ȓise dracul: e lacom și e leneș tot-odată; tocmai ceea ce'mi trebuie mie. Și prefăcęndu-se într'un cristeiu, naiba începe a da tîrcolurî împregiurul fálticului.

— Cé cristeiu frumos! buíguesce omul. Cum te-aș mai prinde, de nu mi-ar fi lene! Cum te-aș mai mánca! Incaí de aí fi ce-va mai mărícel, cât o găiná, ba cât o gâscă, ba cât un curcan....

— Eú nu sînt pasére, omule, ci vin dela Dumneđeú ca să'ȓi spun o vorbă mare.

— Dec!

— Ómenii vostri sînt nesce gogomanî. Când vre-unul suferé sufletesce, scóte un adânc suspin și se rógă ferbinte cătră Dumneđeú, de se mîngâe. N'ar fi óre mai cu minte a se mîngâe fără a mai suspina și fără a se tot ruga atâta?

— Ba da.

— Unul dintre voi trebui să alcătuéscă tot felul de rugî și de suspinurî, unele mai așa, altele mai alminterea, după cum e și firea suferinței. Când cine-va pătîmesce, vine la cela-lalt, îi plătesce o nemica tótă și capetă cele de cuviință. Cel cu tipicul citește el la rugî și trage el la suspinurî; ba mai dice încă pătimașului: fă slujba cutare sau cutare, că dóră eú le cunosc pe tóte și le sciú mai bine ce'ți trebui. Cela-lalt cum să n'o créďă, când îl vede așa de procopsit?

— Se'nțelege.

— Pătimașul se mulțumescé, iar popa căștigă. De ce óre chîiar tu să nu fîi popă?

Apoi cristeiul s'a făcut nevěđut, dar numai de departe, de departe, se mai auđiáu resunând, pe glasul al optulea, scárțietórele rînjete ale dracului:

Ale-luí!

Ale-luí!

Ale-luí!

Osana:

Na!

Aghios:

Os,

Os,

Os!

I rós,

Дегос:

De rós!

In aceiași đî dară, din mila dracului, sármana omenire a căpétat un doftor și un popă. Doftorul omora la musce, la brósce, la gândăcei, și'ndopa pe bieții bolnavi cu burueni. Popa mânca cât trei, bea cât șése, ierta altora câte un pécățel, iar șie'și ierta câte șepte-đeci și șepte de

pécătóe, și tóte acestea în numele lui Dumneđeú. Cu doftorul; s'a dus sănátatea la dracul; cu popa, s'a dus la dracul credința! Și când se'ntâmplă din când în când câte un suflet înalt, care să trecă peste tipic, rădicându-se printr'o luminóasă cugetare pînă la Dumneđeú, pînă la Alfa și Omega, pînă la nețermuritul isvor ai Iubirii, al Dreptății, al Adevěrului, al Bunului și al Frumosului, atunci popii sbéră că'í eretic. Iar când cine-va cutéză a vindeca pe un frate fără să aibă o teșcherea la mână, doftorii îl trimit la pușcăriă, căci dînsul nu avea dreptul de a se băga în:

Disce
«Recipe»,
Misce,
Decipe,
Caeca,
Neca,
Seca,
Sic!

Și așa, din acea di, fericirea a perit din lume, nu prin cucóna lui Adam, nu, ci prin doftor și prin popă. Nu póte fi fericire trupéscă, unde nu e sănátate; unde nu e credință, fericire sufletéscă nu póte să fie. Necăjiți de bóle, amăriți de nenorociri, ómenii s'aú apucat a se tot certa unii cu alții; și cine era mai tare, acela da în cap celui mai slab, iar viclenii legaú la gard pe cei nepricepuți. Atunci, minunea minunilor! chiar dracului i s'a făcut milă de biéta prăsilă omenéscă; și, pentru ca certele să se petrecă mai cu forme, mai încet și mai liniștit, chîiar dracul ne-a dat noue o nouă drăcoveniă: pe avocat.

Am isprăvit povestea, și tocmai acum imi trece un fer ars prin inimă. Cum a făcut și cum a dres dracul, lucrul dracului este că: fără popă și fără doftor, omul nici să se nască, nici din lumea asta să se care, nu póte. Ca mâine o să'mi vie rîndul să plec pe cel-lalt tărîm, și atunci doftorul nu va vré să'mi dea revaș de înmormîntare, dicînd că nu e sigur că eú am murit; iar popa nu mă va primi în cimitir, strigând că eú n'am fost

pravoslavnic. Ce'i de făcut? Din ghiara doftorului și din falca popei nu va vrea pe mine să mă scape nici avocatul cel cu paragraful din pravilă, căci — del — și dînsul e tot al dracului.

 Încăleacă pe-o șea
 Și v'o spusel așa:
 Ca să nu strig, am scris;
 Ca să nu plâng, am ris....

POVESTEA CRINULUI

Comme Faust, je n'ai plus qu'un désir, c'est d'apprendre,
De chercher, d'expliquer ce Dieu qui vit en moi;
Mais en vain je l'appelle, il ne veut plus m'entendre
Depuis que j'ai perdu l'aveugle et pure foi.
Lasse et pâle, je sens ma jeunesse volage
S'éloigner à grands pas et, sans la retenir,
Je la laisse passer, n'ayant plus le courage
Ni de la rappeler, ni de m'en souvenir, . . .

Julie Hasdeu, *Lassitude*.

(D-șora Hasdeu pe catafalc, după natură de Henția).

recuse dece zile dela înmormintarea copilei mele.
Ședeam, citind despre dînsa — și despre cine
altul măi puteam eu citi în acele momente! — citind
despre dînsa o notiță publicată atunci de Clavel în «La
Roumanie».

Ajunsei la locul unde se amintesce dragostea re-
posatei pentru povești:

«C'est charmant, ce qui montait de ce cœur virginal;
c'est délicieux, ce qui passait sous ce front pur!

«On ne l'a su, pour la première fois, que l'année
dernière, où, cédant à de longues sollicitations, même

paternelles, la jeune fille-poète a enfin consenti à livrer à la publicité quelques unes de ces fraîches et délicieuses poésies qu'elle a enfermées dans un reliquaire sous le titre de: *Bourgeons d'Avril*. Bien que le titre soit aussi modeste que l'auteur, ces bourgeons sont de belles fleurs bien épanouies. L'éclat en est irisé, le parfum en est doux; tout y est franc, tout y est jeune, tout y est pur.

«Voici, par exemple, les *Contes bleus*. Des contes bleus pour Mlle Julie Hasdeu?...»

«Dans le discours ému — plein d'un beau souffle d'oraison funèbre — qu'il a prononcé, au nom de la *Revista Nouă*, devant le cercueil, lorsque le cortège a fait halte à l'Académie, mon confrère Gion, du *Romanul*, a dit :

«C'est avec plaisir et admiration que j'ai entendu, l'année dernière, Mlle Julie Hasdeu discuter les hautes spéculations de la philosophie contemporaine, trancher et élucider avec une phénoménale pénétration les questions historiques et artistiques, et diriger la conversation avec la richesse d'érudition d'un savant de premier ordre, avec le goût et la grâce fascinante de la jeune fille.

«Des *Contes bleus* donc pour cette savante?»

«Oui, des *Contes bleus*, car elle les aime, elle les adore. Peu lui importe qu'on la raille sur ce point. Elle se complait dans le fantastique domaine de ces contes où elle nous fait vivre en pleine féerie. Tout y prend âme et parole....»

Da; îi plăcea ei poveștile atât de mult, încât, deja bolnavă, ea se apucase a traduce franșusesc Basmurile lui Ispirescu.

Dar acum, — îmi dăseî eă — acum când spiritul ei fluturază pôte lingă acastă masă, unde nu o dată scrieam noi amîndoi în serile cele lungi de tîmna, ea aședată la un capăt și eă la cela-lalt, acum de ce nu i-aș scrie eă o poveste? și anume povestea, pe care mî-a tot frămîntat'o mintea în ultimele doă nopți, când ședeam veghiând la patul suferindei.

Și luând condeïul în mână, am scris pe un petec de hârtiă :

POVESTEA CRINULUI

În acest moment intră în odaia mea un vechiu prieten, care putea să'mi înțelegă durerea, căci are și el un singur copil.

Vedându-mă cu condeïul în mână și aruncând o cătătură asupra petecului de hârtiă, el mă întrebă cu mirare :

— Cum ? Tu mai poți scrie ?

— Mă pot spovedi. Spovadă, ȳată tot ce mai remâne omului în cele din urmă, pînă a nu'l cuprinde pirotela morții....

A fost o dată ca nici o dată. Aă fost un împărat și o împăratésă ; împăratésă frumoasă, împărat voinic ; dar ei nu făceau copii. După multe ȳile și mulți ani de dor și de suspin, ci-că, în sfirșit le-a dat Dumneȳeu un copil, dar nu un băiat, ci o fată. Ce folos ! pentru a moșteni împărația, trebuï sabiă, nu furcă.

La o septemână după nascere, écă și cele trei Ursitori la légenuț pruncei.

— Va trăi câtu-ȳ lumea ! ȳise una.

— Va muri înainte de a fi cunoscut traiful ! ȳise a doua.

— La măritiș să nu se gândescă, dar la însurătoare da ! a adaus cea de a treia.

Mama moșă, care auȳise sfatul Ursitorilor, re-mase încremenită : credea că s'o fi îmbătat cele trei ȳine de vorbesc în bobote.

Drăguță era copila de s'o sorbi într'o lingură cu apă ; și de ce creștea, de aceea se făcea tot mai mândră la chip, mai dulce la inimă, mai înțelptă la minte, mai cu vino'ncóce la orice apucătură. Era o flóre între flori, și pace bună. Nu degȳaba îi pusese și numele Lilia. O ȳubia împăratul de i se scurgeau ochii după dinsa ; dar fata e tot fată.

Ce'i de făcut? — dicea mereu împăratul și stetea într'una pe gânduri. Mai aștepta; îi răspundea împărăteasa — că dora va da Dumnezeu să mai facem și un puu de zmeu. Trecea însă cés după cés, și băiat ca în palmă. Intr'o și împăratul se scarpină la cap, se mai scarpină încă o dată, își încreștesc fruntea și dice împărătesei: scii ce, nevastă? eă am auzit din bătrâni că o fată se preface în flăcău, dacă merge în genunchi pînă la isvorul de unde bea apă curcubeul... — Am auzit'o și eă, împărate, dela Moș-Crăciun și dela Baba-Ana — Ei, atunci?... — Atunci haide să încercăm!

Și aă trimis eă pe biata domniță să cerce îngenunchiată marginile pămîntului, căutând cu lacrimi pe față, în sudore și'n neodiună, minunata apă a curcubeului, pe care n'o gășia nicăirea. În lunga și obositoare sa cale, ea culegea flori luminoase și mirositoare, din cari împletia cunună peste cunună, uimind vędul și răpind mințile privitorilor; și tot mergea înainte, înainte, înainte, dar din fată în băiat nu se mai schimba.

Dumnezeu îi deduse un glas de se mișcău petrele, când apuca ea să cante o doină. Atăta bucuriă mai avea și dinsa. Cânta, cânta mereu, și numai cântecul îi mai ușura ahturile. Cânta ca apele, când trecea pe lingă riuri; cânta ca frunțele, când străbătea o pădure; cânta ca ciocărlia la resăritul sôrelui și ca privighitorea după sôre-apune.

Acum dușosa Liliă se deprinsese cu truda, și începuse ea-însăși a crede că e cu putință să se facă flăcău din fată. Lasă, mamă, — șoptia dinsa împărătesei —, lasă, mult a trecut, puțin a mai ramas. Dar ăilele se strecurău una după alta, și apa curcubeului tot nu se mai afla. Să căutăm un alt mijloc, — se gândi atunci împăratul; — și trimise porunci în totă împărăția și rugăminți pe la tôte țerile cele-lalte, ca să se strîngă la curte toți doștorii din lume.

Curgeău doștorii drôia, doștorii mari, doștorii mici, doștorii mijlocii. Împăratul îi primesce cu cinste și'i întrăbă: voi, cari scii câte'n sôre și'n lună, nu ca

babele cele ce cunosc numai dóră buruienile pămîntului, spuneți-mi din cărțile vóstre cele năzdrăvane, dacă se póte saú nu din fată să se facă băiat. De'mi veți arătă voi că nu se póte, atunci imi voiu lua și eú inima în dinți și mă voiu pleca de'naintea crudei ursite, care așa va fi hotărît, pe semne, ca némul meu cel vechiu și luminat să se stingă printr'un cap de muiere.

Un singur doftor, ba și acela dintre cei mititei și nebăgați în samă, respuse cu îndrăznélă: Nu se póte. împérate! Muițumesce-te cu istețimea cea firéscă a domniței, pe care nici un bărbat n'o întrece la darurile cele mai frumoșe ale minții și ale sufletului; dar nici o dată ca nu va puté să mănânce ca un bărbat, să bea ca un bărbat, să'î îndure sinul și plămâniî câte rabdă bojocii și peptul voinicului. Pină acuma tóte aú fost bune. Nu i-a stricat umblarea după apa curcubeului, căci a vęđut multe și a învățat multe, dar mergea tot între cerul senin și între érba verde, cântând la florî și la stele. De acum înainte, opresce-te, împérate!..

— Dec! Tocmai tu te-ai găsit mai moțat! — îi dișe réstit împératul. Dumné-lor să mi-o spună, cari sînt mai ce-va decât tine: se póte or nu se póte?

Cei-lalți doftori toți aú strigat într'un glas: s'ar puté, măria ta! — Și'n ce chip anume s'ar puté? întrebă din nou împératul. — Să ne lași a ne mai gândi....

Sfatul doftorilor, împératul l'a spus apoi împérateșei. Aú mai chiămat amîndoî pe domnița, ca să'si dea și ea părerea.

— Lilio óragă, sufletul tatei, vreî tu să te faci bărbat pe deplin?

— Cum să nu! respuse măréta copilă, în sufletul cării se altoise de de-mult dorul cel ferbinte al părinților, și mai ales asculta ea orbesce în tóte pe tată-seú, după cum și tată-seú nu-î eșia nici o dată din voe.

Peste noé țile și noé noțî, trei doftori dintre cei mai țanțoși, aceia adecă cari scriu lécuri peste lécuri câte la o sută de bolnavi pe cés fără a mai avé vreme

și poftă de a le cunósce pėsul vre-unuía din ei, se înfățișează de'naintea imperatului, aducēnd cu dinșii un fel de stălp, cu doē cuțite încrucișate d'asupra'i și cu o róta la mijloc, pe care când o învrtiaū, cuțitele făceau: țac, țac.

— Pré-nălțate împērate ; — țise unul dintr'înșii — după ce anume se cunósce că domnița e fiica mării tale?

— Negreșit după chip, după boiful feței, după ochi, și nas, și gură...

— Bine; vrea să țică, capul domniței trebui să remână aidoma, și numai trupul să i se prefacă?

— Cam așa.

— Să chemi dară mēria ta pe domnița și să'ți aducă și vr'un flăcâu sdravān și trupeș.

Impēratul tăcu semn, și i se împlini porunca.

Atunci doștorii aū așeđat pe flăcâu în rind cu domnița, aū pus între amindoī la mijloc stălpul cel cu pricina, așa că cele doē cuțite veniaū in dreptul gāturilor, apoi aū întors róta țac, țac, și cât ai clipi din ochi, amindoē capetele aū fost tăiate și mutate dintr'o dată: capul domniței s'a așeđat pe gātul flăcăului, iar capul flăcăului pe gātul domniței, și așa de iute, așa de iute, încât capetele și trupurile n'aū avut răgaz să móră, ci s'aū lipit bine-binișor fie-care la locul seu.

Mare e meșteșugul cel doștoricesc!

Să fi vēđut minunea minunilor: căpēțina cea ócheșă, mustăciósă și voľnicescă a flăcăului se mișca încruntată pe trupușorul cel subțire și alb al domniței; pe când căpușorul domniței, un chip de țină, se mira el-însuși, simțindu-se înșipt intr'o manină de trup, cu un grumaz de taur, cu nesce brațe numai vină, cu mână și picióre ca nesce butuci.

Halal! strigă impēratul, ne mai sciind de bucuriă. A mulțumit domnesce celor trei doștori; a dat o trumósă zestre fetei celei cu mustăți; apoi pe Lilia a botezat'o Crin, moștenitor al tronului împērătesc; și de aci zor nevoe să'i caute o mirésă.

Vorba aia: capul face, capul trage. Capului i se plēcă piciórele, nu piciórelor capul. Trupul flăcăului,

cât timp îl stăpânise capul cel grosolan, nu se temea de cald și de frig, de vînturi și de ploii, de orî-ce greū și de orî-ce restriște. Pumnul cel gros al voinicului turtia atunci pe un bivol; l'ar fi turtit și acuma la adică, dar căpușorul cel gingaș al lui Crin nu'l lăsa să 'omóre nici măcar o muscă. O vijeliă, o furtună, trăsnete și fulgere, îi erau nemic altă dată; acuma, de sufla o bóre ce-va mai tare, junghîul era gata. Veđi bine, orî-ce s'ar đice, Dumneđeū n'a iăcut pe om din bucăți, ci tot unul câte unul din cîte o singură bucată, și'n fie-care bucată puse scaunul sufletului în cap, nu în picîóre. Doftorii însă, afară de cel mititel și nebăgat în samă, n'o spusese împēratului; și, pôte, nici dînșii n'o pré scieaū, căci de l' ce'î pasă doftorului de suflet? cu sufletul are a face popa.

Pe când era încă fată, umblând peste nouē mări și nouē țēri după apa curcubeului, domnița căduse tronc la inimă multor Feți-logofeți cu pērul de aur. De frumósă era frumósă ca o rađă ruptă din sóre, cu ochii ce'i mari ce scānteiaū a întelepciune și a nevinovăția tot-o-dată, cu gurița cea mică, al căriia zîmbet cald și recoritor te'nveselia și fără voe. Care de care o pețise. Pôte să'î fi plăcut și ei vre-unul. Dar copila vrea cu orî-ce preț să se facă băiat; ș'atunci ce'î mai trebuiaū băieții? Ca mîne — își đicea ea în gāndul seū — va veni vremea să'mi űeaū nevastă.

Și așa s'a și întāmplat.

Acum împēratul strînsese la curte, aducēndu-le de prin tóte laturile împērației sale, pe fetele cele mai minunate, tot una și una, și le puse gîur-împregîur ca o grădină de flori, đicēnd lui Crin să'și alégă dintre ele o mirésă.

Dar cine avea să alégă? Negreșit capul. Și măcar-că picîórele lui Crin călcaū a bărbat, însă căpușorul lui cel drăgălaș judeca și simția femeesce. Nici o fată nu'î plăcuse.

— Lasă, tată, pe altă dată. Astăđi, nu sciū cum, nu'mi vine nici una la socotēlă...

Altă dată, tot așa.

Și tot așa încă o dată.

Și de câte ori răspundea : «lasă, tată», o lacrimă îi uda genele-i cele lungi.

Intr'o zi ședea împăratul pe gânduri și se uita măhnit pe feréstră. Iată că trece un dric cu șese cai, iar în cosciug era fata ceia cu mustăți, pe care cum a zărit'o împăratul, și-a adus a-minte.

— Dar de ce a murit copila? întrebă împăratul pe un cioclu.

— Apoi cum să nu móră, măria ta; că nu era nici băiat, nici fată...

Ia trecut împăratului ca un fer ars prin inimă. S'a tras cu gróză dela feréstră, s'a gândit ce s'a gândit, apoi s'a repeđit spre odaia lui Crin și s'a uitat pe gaura ușei.

Fósta domniță, acuma pasă-mi-te băiat, ședea încinsă cu sabiă, un arc de o parte, un buzdugan de alta, și cânta, cânta cu viersu'i de pasere măiastră:

Frunză verde de sulfină!
Am fost fată ca o flină,
Fost'am flóre pe pămînt,
Ș'acum nu știu ce mai slnt!
Nu mai am zile senine,
Îmi trec noptile'n suspine:
Aș iubi, și n'am pe cine...
De ce mórtea nu mai vine?...

Impăratul și-a înecat plânsul, și a tuit'o dela ușă.

— Ved'i unde m'a adus sfatul doftorilor! Trebu'i să'i găsec negreșit o mirésă...

Dar când se gândia el așa, iată că o alt-fel de mirésă întrase teptil în odaia lui Crin, i se lăsă pe pept, strinse în brațe, năbuși cu sărutările ei...

Era Mórtea.

Mirele nu'și isprăvise cântecul, și nu mai sufla.

Trăise ca bărbat; a fost înmormîntat ca o dulce fecióră, pe care a dus'o la mormînt pe un car îmbrăcat numai cu alb, cai albi, ciocli albi, doș-spre-deci fete în alb împregiur, apoi cunun'i și éráși cunun'i.

Plângea totă țipenia de om, privind această grozavă nuntă a lui Crin cu Mórtea.

Să vă mai spun óre bécetele împăratesei?

Împăratul nu mai semăna a om: pelea i se lipise pe óse.

Intors a-casă dela grópă, el chemă pe doftorî grămadă, porunci să se aducă stălpul cel cu cuțite, strinse în curtea palatului o mulțime de fiare și de dobitoce; apoi punea la stălp câte un doftor și câte o vită, învîrtia róta, cuțitele făceau țac-țac, și íată că pe trunchiul unui doftor vedeai cap de lup sau de bufnița saú de bou, de căne, de pisică, de năpârcă, ba și mai adesea câte un măgar, iar pe trupurile jivinelor câte un cap de doftor: doftor mare.

De atunci, märe, se ȓice că tóte fiarele și dobitocele aú căpétat darul doftoricesc: când sînt bolnave, íși caută ele-ínseși cu botul câte o ierbă, o mănâncă și se vindecă. Iar în nóptea spre Sân-Vásiu, o singură ȓi pe an când le este dat dela Dumneȓeu ca să póta grăi, să veȓi cum tóte vitele vorbesc letinesce întocmai ca doftorii.

De atunci s'a tras némul doftorilor de astăȓi, în carí omenesc e numai dórá trunchiul, iar capul — fiară saú dobitoc.

Bătea doȓ ore după mieȓul noȓii. Gătindu'mi povestea, mă simțiam atât de mișcat și atât de obosit, încât imi era peste putința a mă scula. Ținënd în mână condeiful, imi rezemaí capul de spatele scaunului, scosei un suspin, inchisei ochii, și...

Și am murit fără s'o știu;
Părea că'Y adormire,
Căci nu eram nici mort, nici viu,
Simțind o nesimțire;
Apoi o clipă n'a trecut,
Și doȓ firî depline,
Doȓ ei întregi s'aú desfăcut
Dintr'unul singur mine.

Era un *eü* Incremenit
 Jos, cu condeü in mână ;
 Sus, *eü* cel-lalt, priviam uimit
 La fața'y de țărănă ;
 Și măntrebam : cum de putu'i
 Să'ndur, o Dómne sfinte !
 Cincî-decî de anî in pelea lu'i,
 Eü — inimă și minte !

Dar ce sint eü ? și m'am văđut
 Iconă mult-mai vie
 A-*culu'i* meü din trecut,
 Plăpândă, străveđie,
 Elastică ne'nchipuit,
 Ne'nchipuit de fină :
 Un vis, de Mirea zugrăvit
 Din aburî și lumină !

Ochirea'mî pătrundea ușor
 Din zare plină'n zare ;
 Citiam fâțiș a tuturor
 Ascunsa cugetare ;
 Eram stăpân să mănuesc
 Acel curent supfire,
 Pe care ómeni'l numesc
 Prevăđ și presimțire.

Cât ăce'n lut, turtit mereü
 De-a vasulu'i povară,
 Sărmanul duh cu mare greü
 Își face drum afară ;
 Din când in când, ca meteor,
 El sparge négra'y scórță ;
 Pedanțu'i ăic in limba lor :
 Materiă și forță.

Cuvinte, tot cuvinte secî,
 Învăliturî sărace,
 La carî voi alergați in vecî
 Nescirea să vă'mbrace.
 Secretul. vîetei nu'y brodit ;
 Și numai dór' poetul,
 Atuncî când este mai smintit,
 Îi pipăe secretul.

Eă îl aflasem. Ușurat
Prin cugete senine,
Simțind că's bun și că's curat,
M'am mai uitat la mine :
Deși bătrân, er'm frumos,
Căci ori ce uricfune
Remase'n *eul* cel de jos,
Gătît la putregfune.

El — rece, stins, înțepenit,
Ș'o lungă barbă sură :
De n'ar fi *eă*, l'aș fi numit
A mea caricatură ;
Și mă cuprinse vrënd-nevrënd
O milă. Când d'o dată
Un glas de înger fluturând
Îmî dîse vorba : tată !

Era Lilia, crinul meă,
Măestra mea copilă,
Ce'mî apărea atunci când eă
Avuî de mine milă ;
Și revărsând în ochii meî
Privirea'î desfătăta
Cu miî de stele și ideî,
Îmî dîse țarășî : tată !

Când ea pleca de pe pămînt,
A vîeteî mele vîetă,
Cap genial și suflet sfînt,
Frumosă și măreță,
M'a sărutat și mî-a suris
— Fecîoră pré-curată ! —
Dar ochișori'î s'au închis
Când vru să'mî dîcă : tată...

Sorbindu'î chipul îngeresc:
Șoptîam: murî'a ore ?
Să moră ea, când eă trăesc ?
Trăesc, când dînsa mîre ?
Ș'atunci strigal: «ne-om revedea!»
Iar mintea'mî sbucîumată
Din gura mîrteî auđîa:
«La revedere...

BIBLIOTECA
Centrală
Universităţii
Bucureşti

8036.

Și revederea s'a'mplinit,
 Când sufletele noastre,
 Scăpând din lut, s'a'ă întâlnit
 Pribegi pe căi albastre.
 Și ea'mi zîmbia; apoi mai sus,
 Pe brațu'mi legănată,
 Mai sus și tot mai sus, m'a dus,
 Dicându'mi: haide, tată!

Iar eu, știind cât de cu drag,
 În lumea pămîntescă,
 Ea asculta pe vr'un moșneag
 În limba țerănescă
 Rostindu'Y basmurî românești
 Cu fost'a'ă-fost-o-dată,
 Am întreat'o: vrei povești?
 — O da; începe, tată...

Și începu:

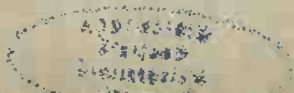
A fost o dată ca nici o dată. A'ă fost un împărat și o împărătesă; împărătesă frumoasă, împărat voinic; dar nu făceau copii. După multe zile și mulți ani de dor și de suspin, ci-că în sfîrșit le-a dat Dumnezeu o fată...

— Mai dormi încă? Imbrăcat? Sint un-spre-dece trecute... strigă de o dată lingă mine un glas, care nu avea în sine nemic ceresc.

— Ce? . . Cum! . . murmuraî, sgăindu'mi ochii; și veduî de'nainte'mi pe prietenul de a-seră.

— Am venit să'mi citesci Povestea Crinului.

— Vrea să ȳică, eu n'am murit încă?...

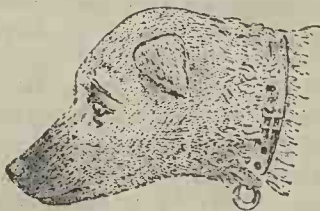

SONATA LA KREUTZER

(Dedicat cânelui meu din curte Cuti)

Il faut écorcher un Moscovite pour lui
donner du sentiment.

Montesquieu, *Esprit des lois*,
livre XIV, chap. 2.

Consilierul de curte Ivan Ivanovici Kutoff, după ultima fotografiă.

(St. Pétersburg, Neifsky-Prospøkt, 73).

Am fost tot-d'a-una darwinist; adecă tot-d'a-una, chiar înainte de Darwin, eă credeam că omul nu este alt ce-va decât cea mai înaltă manifestațiune pămîntescă a aceleiași energii care, pe trepte din ce în ce mai în jos, ni se înfățișează în alte dobitoce, în plante, ba chiar în cristaluri. Și nu e de mirare, că o cređusem eă înainte de Darwin, de vreme ce, cu atâtea mii de ani înainte de noi toți cei de astăzi, o spusese deja jupânul

Moïse, genialul Egiptén, ambițiosul bastard al fiicei lui Faraon. Tot-o-dată același Moïse ne dă a înțelege că la om femeea stă pe scara evoluțiunii mai sus de bărbat, fiind un animal mai perfect, mai «modern», mai de «prima calitate», de óră-ce este urdită după toți cei-lalți, ca trépta cea mai superióra.

Femeie ! De când pe dînsa o făcuse Dumneđeș, El nu mai face nemica, fermecat de lucrul seú,
Și privind cu mulțumire la lumea cea zîmbitoare,
Đice: eú sînt rădăcină, dar femeea este flóre !..

Darwinist dară pînă 'n vîrful unghiilor, eú nu mă împăcam totuși cu patronul meu Darwin în privința genealogiei némului omenesc. Sub raportul anatomic, — fără indoélă, omul se apropieá fórté mult de măimuțá : de orang-utan, de goril, de cimpanze ; dar sub raportul psihic, cred eú, noi ne aseménám mai bine cu deosebite animale domestice, cari simpatiséză cu noi, se silesc a ne înțelege, ne iúlesc și candidéză pentru a deveni și ei ómení.

Sînt acum câte-va đile, eú am fost la o sintrofiá, unde am vėđut un gentleman scurt, sprinten, țanțoș, cu nasul încovoiat, fără musteți, cu doue cotlete atîrnate de fálci, cu o căutătură seméță, și care din când în când își umfla peptul și 'și rădica glasul mai ascuțit, ca și când ar fi vrut să începă un cu-cu-ri-gu. Íl însoția un domn gras, apésat și flegmatic, cu nesce frumoși ochi mari, mari și frumoși, dar plini de o nătántócă seninătate. El avea o gură largă-largă, cu buze suptiri-suptiri, mișcându-se paralel fie-care buză într'o direcțiune opusă, ca și când ar rumega. D'asupra acestor buze se așternea o păreche de musteți rare, pe cari le umbríau apoi, ca un soiu de polog străveđiú, capetele unei alte părechí de musteți și mai rare, eșind pe furiș din fundul nasului. Când vorbía durduliul individ, resunà o adâncă voce nasală, aprópe ca un lung mu-u-u. Peptenătura fie-căruia din cei doi prietení era și ea caracteristică. Gentlemanul Cocoș avea un moț frizat d'asupra frunții, un moț căruia íi lipsía numai culórea stacojiá pentru a fi o

adevărată creștă; iar domnul Boū își tot îndrepta în sus, când cu o mână, când cu cea-laltă, perii din dreptul tâmpelor, cercând a 'și construi cu ori-ce preț pe cap doue respectabile córne. Nicī unul din ei nu semēna cātuși de puțin cu vre-una din acele nenumērate mai-muțe, pe cari le vedusem eū la Hyde-Park în London și în grădina zoologică din Amsterdam. Gentlemanul Cocos era pentru mine o învederată evoluțiune darwiniană dintr'un «Phasianus gallus»; domnul Boū — dintr'un «Bos domesticus».

Gândindu-mă la acestea, o firăscă asociațiune de idei mi-a adus a-minte pe cănele meu din curte, pe care noi l'am botezat «Cuti», fiind-că de vr'o șese ori îl prinseseră hengherii și tot-d'a-una el a isbutit să scape tēfēr din cutia lor. Este un admirabil specimen de căne ciobănesc, mare, puternic, cu păr sur fôrte aspru, cu un lung bot negru, cu nesce ochi de 'ți pare că ar vré să 'ți vorbescă. Cuti nu e de loc reū. Cel puțin peste ȃi el nu mușcă pe nimeni, și rare-ori i se ntâmplă a face cui-va cinstea de a 'l saluta printr'un lenevos lătrat. Există însă doue excepțiuni semnificative din acéstă regulă generală. Cuti nu pôte suferi pe lampagii și pe împărțitori de gazete. In fie-care séră, când întră lampagiul în curte, slugile trebuī să alerge ca să 'l apere contra lui Cuti, care se aruncă furios ca să sfășie pe bietul om. Tot așa când se arată un împărțitor de gazete. Și fiind-că lampagii și împărțitori de gazete se schimbă mereū, nu se pôte ȃice că figura indiviȃilor supără pe Cuti, ci îl supără anume meseria lor. Fie nalt, fie scurt, fie bălan, fie ócheș, fie tînēr, fie bătrân, tot una: pentru Cuti este un principiū absolut impersonal de a nu primi în curte pe un lampagiū și pe un împărțitor de gazete în genere, ori-care ar fi înfășierea lor cea individuală. Ce-va mai curios decât atâta. Une-ori o gravă ocupațiune în bucătăria împedecă pe Cuti de a observa intrarea lampagiului în curte. Peste o óră, terminând minuțioșa analiză a osciorului de ros, Cuti

ese din bucătărie și — horrrrribile dictul! — vede în curte lampa aprinsă. Decî — își dîce el atunci în gîndul și 'n graiul seî — criminalul a despărut, dar corpul delictului probéză că el fusese pe aice, — și Cuti se repede ca un adevărat judecător de instrucțiune, lătrînd indignat la lampa cea aprinsă.

Intr'o dî, după ce împărțitorul de gazete, care îmi adusese pe *Moș-Tecă*, abia scăpă de a nu fi mușcat într'un chip mai puțin innocent decum sînt mușcăturile lui *Moș-Tecă*, eî am chemat pe Cuti și i-am adresat următórea cuvîntare: «Măi Cuti, tu ești un dobitoc «fórté inteligent, adesea mai inteligent decăt *Moș-Tecă*, «care totuși — cată s'o recunóscem cu imparțialitate « — une-orî este mai inteligent decăt tine. (Cuti da din «códă în semn de aprobare, dar fără a pără pré-măgulit «prin comparațiune). Lătratul teî la lampa aprinsă do- «vedesce chîar, într'un mod necontestabil, aptitudinea «ta de a combina silogisme, deși n'ai învățat Logica «d-lui Maiorescu, saî póte tocmai pentru că n'ai în- «vățat'o. (Cuti îmi linse mîna, ca să manifeste gratitudinea «sa pentru acest compliment). Cum dară nu înțelegî tu, «că lampagiul și împărțitorul de gazete sînt tocmai «aceîa pe carî un cîne civilizat trebuî să 'i respecte «mai cu deosebire? (Cuti a încetat a da din kódă, în «semn că nu mă mai înțelege). Lampagiul împrăștiă «întunerecul printr'o lumină materială, împărțitorul de «gazete se presupunc a împrăștiia întunerecul printr'o «lumină intelectuală, amîndoî sînt considerați ca lumi- «nătóri ai noștri, și tu — (Cuti s'a culcat, avênd aerul «de a fi obosit prin atâta morală) -- și tu, bestia, ești «un dușman al luminei!» Ultimele cuvinte fiind rostite cu multă energiă, Cuti și-a rădicat capul și s'a uîtat drept în ochii meî, ca și când mî-ar fi dîs: «Que faire? C'est plus fort que moi!»

Eî nu mă îndoesc că, printr'o ulterióră evoluțiune darwiniană, Cuti al meî nu e departe de a deveni om. Dar ce fel de om? el, căruîa îi desplace atât de mult orî-ce aducător de lumină!

Peste câte-va zile în urma dialogului meu cu incorigibilul Cuti, eram culcat după prânz, citind un jurnal, în care se vorbea despre uneltirile Rușilor în Bulgaria, despre spionagiul muscălesc în Dobrogea, despre faimosul consul Imbecilidachi etc. «In sfârșit, «voiu scrie și eu despre Muscali — m'am gândit eu; «nu mai pot aștepta; m'a venit timpul; dar cum ore să scriu?» Cugetând la acest «cum ore să scriu?» eu simții ochii mei închidându-se, și mi se părea că în giurul meu, cu monotonia unui adormitor tic-tac al césornicului, resună silabele: ci-li-bi... li-bi-ci... ci-bi-li... bi-ci-li... im-be-ci-li... De o dată s'a auđit foarte limpede: *vă kak pișite?* ceea ce însemnéză rusesce în stilul elegant: «cum scrii dumnéta?». Cređând dintru'ntăiu că este românesce, eu m'am speriat, am deschis ochii mari, am sărit sus și — mă vėđu! pe o întinsă câmpie, a căriia nemărginire era acoperită de miș și miș de câni de tot felul, de tóte culorile și de tóte mărimile, începând dela dulăi cât un vițel și pînă la nesce javre cât o veveriță.

Vă kak pișite? îmi repetă acum aievea un mare câne ciobănesc, în care cu uimire eu am recunoscut pe Cuti.

Eu :

Tu, Cuti, îmi vorbesci muscălesce?

Cuti:

Te rog, stăpâne, a nu 'mă mai ȓice «Cuti», ci: «Ivan Ivanovicî Kutoff».

Eu :

Fie! Dar ce trébă ai tu de a mă întreba pe mine cum scriu?

Cuti:

Neapărat, stăpâne; d-ta scii că în viața mea cea cănescă nu mi plăceau lampagiile și împărțitorii de gazete. Toți acei ce aduceau vre-un nēm de lumină, mă supărau foc. Acuma dară, pe cale de a deveni și eu om, adevă anume Rus, căci pentru toți cânil evoluțiunea cea normală, ca primul grad de umanizare, este de a renasce Muscali, imi pregătesc de mai înainte viitorul meu rol de censor. Voiu fi censor în Rusia, cu rangul de *nadvornîi savietnik*, adevă «consilier de curte», o mare înaintare asupra trecutei mele funcțiuni în curtea d-tale. Voiu censura fără milă ori-ce carte sau publicațiune periodică. Voiu șterge din ea cu toptanul toate ideile cari mi se vor părea a fi idei, lăsând numai pe acelea cari nu vor fi idei. Am dreptul dară, stăpâne, de a te întreba cu tot respectul: «cum scrii dumneta?»

— Bravo, Ivan Ivanovic! strigă pițigăios un mops, care se tot învîrtia printre picioarele lui Cuti. Bravo! Ideia d-tale despre idei e tot ce poate fi mai nostim. Ești un idealist în sensul cel mai muscălesc al cuvintului. Bravo! Haide să ciocnim!

Nu mai atunci am observat eu ciudata particularitate că fie-care căne avea atîrnate de gât câte doue săculețe: unul cu cărți de joc, iar celalalt cu câte un păhăruș și o sticlă de rachiū. Cuti a ciocnit cu mopsul, apoi amîndoi s'au așezat pe ărbă și au început a juca ștos.

— Privesce-ne, stăpâne, — imi diise Cuti, întreprîndu-se din joc; singura noastră preparațiune pentru a pute deveni mai curînd Muscali este de a învăța să bem și să jucăm în cărți. Din celelalte calități curat rusesci nu ne lipsesc nici una.

— Veđi bine! Dacă nu vei bé și nu vei juca în cărți, ce altă trebă să mai faci în Rusia, unde este o datoriă de cetățen ca neminea să nu cugete? diise ărași mopsul cel pițigăios, mai adăogînd drept concludsiune: Hai să mai ciocnim o dată, Ivan Ivanovic!

— Bucuros! răspuse Cuti și, după ce goli păhăruțul, se întorse cătră mine: Permite'mi, stăpâne, a'ți recomanda pe amicul meu Stepan Stepanovicî Azoroffsky, care în Rusia va ajunge un mare literat, un literat de tot mare, ce-va ca Dostoieffsky sau ca Nekrasoff, și de aceea el îmi face curte mai de 'nainte, pentru ca eu să nu 'l pré censurez; dar degéba!

— Te rog acuma, domnule Kutoff, spune'mi, de ce anume toți câniî se fac Muscali?

— Apoi judecă singur, stăpâne: există ore vre-un alt dobitoc mai supus, mai credincios, mai slugarnic? Bate 'l cât postesci, el tot își linge piciorul. Chinuesce'l cât de cumplit, el uită tóte și éráși se gudură. Robia este în natura cea intimă a cânelui, și étă de ce Muscaliî vor remâne robî în veciî vecilor.

— Intre câni și între Muscali este o afinitate electivă; adaoase cu ifos mopsul cel cu pretențiunii de literat.

În intervalul acesteî convorbiri, mai mulți câni s'au apropiat pe nesimțite și au format un cerc în gîurul meu.

— Păzesce-te, stăpâne, de Kuzma Kuzmicî Șarloff; îmi đise de o dată Cuti, arătându'mi pe un jerpelit căne cu spume la bot. El a fost turbat...

— Turbat? întrebaî eu cu gróză, făcënd un pas îndărit.

— Da,—îmi respuse cănele cel cu pricina, rinjind cu un fel de mândriă; da, turbat adevérat...

— Cum? Sînt și turbați neadevérați?

— Se 'nțelege. Așa, bună-órá, cei omorîți pentru că au mușcat pe cine-va, numai au mușcat, đeși nu erau turbați. Pe aceștiia — adaoase Kuzma Kuzmicî cu despreț — eu îi numesc pseudo-turbați. Rusesce la cel turbat se đice *beșenăî*; pseudo-turbatul s'ar puté numi *ba-beșenăî*. Este o specialitate a amicalui nostru Doctor Babeș.

— Dă'mi voe, domnule Șarloff, fără ca să te superi, căci n'aș vré să 'mi atrag nemulțumirea d-tale,

da'mi voe a te 'ntreba cu discrețiune : care va fi rolul semenilor d-tale în Rusia?

— Vrei să ȳci : rolul cânilor celor turbați?

— Da, cam așa...

— Adecă rolul celor adevărat turbați, nu al celor pseudo-turbați? Un rol mare, domnule. O misiune înaltă și delicată. Noi vom fi temniceri, jandarmi, polițai, ispravnic și chiar gubernatori.

Nu și judecători?

— Ha! ha! ha! Naivă întrebare! Judecătorii în Rusia nu există. Noi judecăm, și tot noi executăm sentința. Cu noi vor ave a face mizerabilii aceia... ca dumnélui de exemplu...! mărai Kuzma Kuzmic, uítându-se încruntat la un sprinten șoricar, pe care pină atunci eú nu'l băgasem în samă.

— Da, da! strigă cu îndrăznélă șoricarul ; cu noi vei ave a face, și te vom învăța noi!

Apoi întorcându-se cătră Cuti, șoricarul ȳise cu demnitate, arătând la mine :

— Fii bun, Ivan Ivanovic, de a mă prezenta domnului...

— Dumnélui — imi ȳise Cuti — este Osip Osipovic Pinciovenko, un viitor celebru nihilist.

— Imi pare bine. Sint încântat de cunoscința d sale. Mie tot-d'a-una mi-aú plăcut șoricarii. Dar de ce anume va fi dumnélui nihilist, și nu alt ce-va?

— Să ȳi-o explic eú, intrerupse mopsul cel literat. Unii câni nu pot suferi sgarđa. Vedându'i fără acest simbol de ordine socială, hengerii îi prind, îi chinuesc și 'i omóra. Perind, sufletele acelor nenorociți se sbuciumă din corp și ȳipă desperate : jos sgarđa ! sus libertatea ! să trăescă Constituția ! Și după aceea ei se fac nihilisti. Dumnélui este unul din acei onorabili nebuni, căroră li se pare cu puțință o Constituția în Rusia. Un Muscal constituțional, un căne fără stăpân, este ce-va contra previsiunilor celor înțelepte ale naturei... Nu te supéra, Osip Osipovic, și haide să clocnim !

Amîndoi cîniî aû tras câte o duşcă; apoi mopsul cel neastîmpêrat se adresă din nou cătră mine:

— D-ta nu bei?

— Nu.

— Ciudat! In Rusia un bun literat nu e tréz nici o dată: de'nţâiu se 'mbétă şi apoi scrie. Lectoriî fac tot aşa: de'nţâiu se 'mbétă, şi apoi citesc. Beţia stabileşte un nivel de intimitate între ideial şi între poet, între poet şi între admiratoriî lui. Cu cât cine-va e mai slab la picîore, cu atîta prin compensaţiune e mai tare la cap. Beţiă şi geniū sînt sinonimî, căci geniul e un fel de beţiă, iar prin urmare şi beţia e un fel de geniū. Geniul şi beţia sînt de o potrivă inconsciente. Intre ambele există o reversibilitate, după cum ar şice Herbert Spencer. Şi mai corect: este un proces de endosmos şi exosmos. In lumea modernă, cârciuma represintă ceea ce era fântîna Castalieî în anticitate: este un *rendez-vous* al Muzelor. Am auşit că şi 'n România unî . . .

— Nu cum-va să vorbescî reûde România, — hărăi Cuti, — că te 'nhaş!

— Mai încet! Te faci censor înainte de vreme.

Cuti era gata să se 'nfurieze, şi ar fi scărmînat reû pe jigăritul seû amic, dacă nu se punea la mijloc un colosal Saint-Bernard, de 'naintea căruîa eî amîndoi s'aû dat în laturî cu veneraţiune, şicîndu'î: «*vă kak zdravă, Petro Petrovičî ?*», ceea ce rusesce în stilul arhaic însemnăză: «ce mai faceţi?»; iar când Petro Petrovičî trecu majestos printre dinşîi, fără a deschide gura, Cuti îmi şopti:

— L'ai vîşduţ, stăpîne? Să nu se şică. că şi printre Muscalî nu sînt ómenî bunî. Acest puternic şi simpatic Saint-Bernard se va face doştor, va ajuta cu dragoste şi va vindeca gratis pe cei săracî, va căuta să facă tuturora cât se va puté mai mult bine pe tăcute — căci lui nu 'i place gălăgia, — va remîné tot-d'a-una sărac, se va jertfi pentru omenire, şi de aceea. . .

— De aceea va fi iubit de toți, întrerupseși eu.

— Ba nu; va fi dat afară din Rusia ca un om *neblagonamîterennâi*, adică «nu-bine-intenționat», de vreme ce nu bea, nu jăcă în cărți și nu vorbește. Asemenea ómenî sînt tot-d'a-una bănuîți acolo de a medita și de a ascunde nesce planuri infernale, mai ales dacă ei sînt și ómenî bunî tot-o-dată.

— Ómenî bunî! mormăi mopsul. Bunătatea duce la popularitate, iar popularitatea într'un Stat autocratic este o crimă de *lèse Majesté*. Și apoi adaose după o clipă de adîncă reflexiune: Muravieff, marele Muravieff, nemuritorul Muravieff bine șicea că cetățenului rusesc îi este iertat a fi bun numai atunci când e bét. Muscalul, dacă se 'mbétă, sărută pe rînd tótă lumea; și dacă tótă lumea este în aceiași stare normală, îl sărută și pe el tótă lumea. Acésta se chîamă rusesce: *slavnâe İudi*, adică în stilul familiar: «ómenî glorioși». Mărturisesce însuși, domnule, că gloriificarea cea ruséscă este plină de originalitate.

— Lasă, o să regulez eu o dată și pe Petro Petrovici al vostru; scrășni din dinți cănele cel turbat.

— Se 'nțelege, — murmură eu cu frica de a nu supăra pe bălosul Kuzma Kuzmicî; se 'nțelege, Petro Petrovici pentru Muscali nu pôte fi un *slavnâi celavîtek*.

În acest moment un mare căne alb flocos mî-a făcut d'o-dată *sluj*, aședându-se cu multă eleganță pe picîórele de 'ndărit și salutându-mă grațios cu labelle de 'nainte; apoi hămăi cu o vorbă dulce:

— Ich habe die Ehre...

Aușind «die Ehre», eu cređusem că delicatul dobitoc se plînge de *diareă* și eram să 'l trimit la un institut de patologiă bacteriologică, când pudelul mî-a repetat a doua óră fórte limpede:

— Ich habe die Ehre...

— Nemșesce? Nu rusesce? Cum așa? întrebași eu.

— Noi, pudeliî, sîntem Nemșii cei născuși saú pripășii în Rusia: supușii cei mai spēlați, cei mai

peptenați, cei mai curați, cei mai alințați ai marelui imperiu. Noi nu semănăm de loc cu Nemții cei-lalți, cari sînt buclucași în felul lor, sînt năzuroși, sînt botoși, sînt transcendentali, pe cînd noi sîntem pasivitatea personificată.

— De aceea, domnule baron, voi toți ajungeți generali și miniștri! Întrerupse șoricarul cel nihilist.

— Și nu vă expuneți, excelență, a fi asasinați ca noi aștia, cari sîntem puși sub ordinele vóstre; adaose cănele cel turbat.

Frumosul pudel mă salută din nou, dîcîndu'mă încă o dată:

— Ich habe die Ehre...

Apoi întorcîndu-se cătră cei-lalți doi căni, el rosti cu mult sînge rece într'o rusescă forțe stricată:

— Gheneral, ta; minister, ta; așa noi; nu spion ca foî.

Aceste cuvinte aû produs un murmur nedescriptibil. Auđi! auđi! auđi! adecă prescurtat: au! au! au! resună confus din tóte părțile.

— Ce însemnéză acéstă muzică? întrebaî eû pe Cuti.

— Cum ce, stăpáne? N'ai auđit pe Némț mus-trîndu-ne pe noi că sîntem spioni?

— Eî bine?

— Spioni! Apoi tocmai acésta este trăsura cea mai caracteristică și; aș puté dîce, trăsura cea mai nobilă a cănimei...

— Cea mai providențială! țipă mopsul cel literat.

— Cea mai muscălescă! răcni cănele cel turbat.

— Explicați-vé, mă rog; eû unul nu vé mai pricep. Lămuresce-mé d-ta, Stepan Stepanovici, viitórea gloriă a literaturéi rusesci.

— Cu multă plăcere. Din tóte animalele, numai căniî se mirósă mereû unii pe alții pe sub códă, adecă își bagă nasul chîar în regiunile cele mai ascunse, acolo unde n'ar trebui neminea să se amestece. De aci originea spionagiului. Dela spionagiu pînă la diplomația este mai puțin decăt un pas. Diplomația s'ar puté numi titlul academic al spionagiului. Iată de ce Rușiî exceléză nu numai ca spioni, dar sînt tot-o-dată cei mai mari diplo-

mați în lumea întregă. Spionagiul este o aureolă a Rusiei. Toți Muscalii sînt moralmente datorîa se spiona necontenit unii pe alții, în Stat, în societate, în familiă, după cum noi necontenit ne mirosim unii pe alții pe sub cîodă. Sîntem mândri de a fi spioni. Este o fală a naționalității noastre. Chiar un străin, cînd vrea să se rusifice pe de 'ntregul, începe prin a învăța arta spionagiului, adecă prin a mirosi pe sub cîodă. Dovadă Grecul Imbecilidachi din Dobrogea, care din pré mult zel își bagă nasul în Romîni după cum se bagă sabia în técă, departe, pré-departe, pînă unde nu străbate nici o dată un nas de cîne; și totuși el n'are un miros destul de fin, nu adulmecă adevărat cînesce, fiind-că nu e Muscal get-beget. Muscalul cînd introduce nasul pe sub cîodă, o! el află instantaneu tot ce se petrece acolo și de acolo pînă la vîrfurile limbei, ș'apoi strănută de fericire că și-a îndeplinit misiunea. S'a'u vădut chiar unii...

— Destul! Am înțeles! Acum nu mă mai îndoiesc că voi veți fi Muscali și că Muscalii a'u fost voi! Proba cea olfactivă e sdrobotore. Mă mir numai cum de n'a remas la Ruși nici o aducere aminte inconscientă despre originea lor cea cînescă, atît de bine demonstrată...

— Ba da! ba da! se aude din tóte boturile.

— Să ți-o spun eu, șise șoricarul; și mă surprinde cum de n'o scii d-ta, care ești nu numai filolog, dar încă membru al Academiei Imperiale de Științe și al Societății Imperiale Archeologice din Petersburg, adecă un «gros bonnet» în știința muscălăscă. Incă o dată, tocmai d-ta să n'o scii? O aducere a-minte inconscientă negreșit că există și se manifestă în fie-care țî, la orice pas, în vieța cea mai intimă. Muscalii cînd vor să se laude sau să se mîngâe unii pe alții, își dic unul altuia: *sukin-săn*, adecă «fecior de cățea». Apoi ce altă dovadă mai autentică vrei să mai fie?

— Să fim mai metodici, șise mopsul cel literat, voind din gelosia a micșura întru cât-vi meritul explicațiunii lui Osip Osipovicî. *Sukin-săn* este o probă așa

dicând directă. O află ori-cine fără multă încordare a minții. Eū mai cunosc însă o altă probă, o probă indirectă, dar nu mai puțin convingătoare: Să ne întrebăm, domnii mei: din toate națiunile Europei, de ce ore numai Muscalii se scopesc cu grămada?

— Ascultă'l cu atențiune, stăpâne; imi hămăi Cuti. Eū și-am spus că Stepan Stepanovici are să fie un mare literat rusesc. Ideile lui sînt tot-d'a-una mai mult decăt caraghioze. Soluțiunile, la cari ajunge, sînt cu totul neprevădute pentru ori ce căpătîină ne-rusescă. Geniul țîșnesce dintr'însul cascadesce, nu ese pe țîriite ca la un Némț...

Intręga cînime dinpregiurul meu aștepta cu urechile rădicate deslegarea problemei.

— Ei bine, repet încă o dată, de ce ore numai la Muscali există o grămadă de scopiți? Eū susțin că acesta este o aducere a-minte inconscientă despre originea lor cea cânescă...

— Mergî pré-departe, Stepan Stepanovici; observați eū, perđînd rebdarea. Dar cum de uți că tocmai cîniî nu se scopesc nici o dată?

— Da, o sciū. Veđi aci e profunđitatea lucrului. Caii se scopesc, boii se scopesc, berbecii se scopesc, porciî se scopesc, cocoșiî se scopesc, — cîniî nu. Așa e? Iată dară de ce Muscalii se scopesc. Ei se scopesc pentru ca să ascunđă originea lor cea cânescă, pentru ca adecă lumea să cređă că ei n'aū fost cîni, că n'aū a face cu cîniî; iar prin urmare, de vreme ce vor s'o ascunđă, deci: și-o aduc a-minte într'un mod inconscient.

Aplausele unanime aū acoperit acest strălucit raționament, demn de corifeii criticismului rusesc al-de Bielinsky și al-de Mikhailoff.

Cuti era mai cu samă impresionat. Ce logică! — urla el — o logică la care se póte rădica numai dora creerul Muscalului, căci în Rusia se screm cîne-cînesce o sută de milioane pentru ca să ésa tocmai din fund câte un ghem de literat. Adânc! Adânc de tot! *Kakala*

galava! Ești sublim, Stepan Stepanovicî! Ești incomparabil! Hai să mai ciocnim!... Și după ce amîndoi ciocniră, Cuti a adaos cu o expresiune melancolică: Te admir, dar totuși, ca censor, îți voiu șterge argumentațiunea. Slujba e slujbă!

Stepan Stepanovicî zîmbi.

— Dar dacă te voiu mitui eă cu un oscior...
 șise el cu o strîmbătură sarcastică a botului.

Cuti tăcea.

— Un oscior! repetă mopsul.

Cuti se silia a nu respunde.

— Un oscior, bre! șise din nou mopsul, făcînd grimasa de a ródé.

— Un oscior? De! — respunse Cuti, asupra căruia osciorul avusese de atâtea ori puterea de a'l face să scape chiar lampagiile și împărțitorii de gazete, — de tu scii că în Rusia poți ori-și-ce, dacă vei asvirli câte un oscior la drépta și la stînga. Despre osciore să nu vorbescă cine-va cu ușurință. A refusa un oscior, să'ti spun drept, parola mea de căne, a refusa un oscior nu e lucru cinstit.

— Și istoria — urmâ înainte mopsul — istoria ne arată că Muscalii aă sciut să zăpădescă prin osciore chiar puterile străine. Printr'un oscior, aruncat vizirului, Petru cel Mare a scăpat în campania dela Prut. Pentru un alt oscior, dat dragomanului turcesc, Rușii aă apucat Basarabia...

— Ba din oscior în oscior — strigă cu entuziasm Cuti — noi vom ajunge la Tarigrad. Acolo e traïu! Căinii se 'ntind, se lungesc, se tolănesc, se lăfăesc în mijlocul stradelor, și bîeții trecători sînt datorii a'ti ocoli, ca să nu le strice tabetul. Un oraș predestinat pentru Muscalii!

Și Cuti începu a urla din resputeri imnul rusesc național:

Boje tzarrria hrrrani . . . !

Auđindu'l, eă am profitat de o ocasiune atăt de potrivită pentru a face o nouă întrebare:

— Muscalii — țișei eă — evoluéză din căni.
Perfect. Dar țarii...?

Abia restii ultimul cuvînt, și 'ntr'o clipă a despărut vasta câmpie, a despărut nemărginitul orizont, a despărut nenumărata cănime, aă despărut toți și tôte.

Mi se păru că mă deștept dintr'un lung somn după un vis fôrte tulburat. Mă vėđui într'o odăiță în-tunecósă, cu dese gratii la o mică fereștrucă. Eram singur și aveam grele obeđi la mână și la picior. De o dată ușa s'a deschis cu sgomot, și pe prag apărú un căpitan cu uniforma rusescă cea albastră a jandarmilor. Chipul lui avea ce-va sėlbatec îngrozitor. Deși om, totuși el sēmēna aidoma cu cănele cel turbat din visul meă. Tocmai cānd eram să 'i đic «Kuzma Kuzmică», el îmi răcni cu bale la gură :

— Peste cincă minute veți primi cincă-đeci de lovituri, și apoi la Siberia!

— Siberia? Dar pentru ce?

— Ți-ăi bătut joc de sfinta *matuška* Rusia.

— Dar era în vis...

— Nă e permis a visa astfel de lucruri.

— Dar tot așa vorbău Ivan Ivanovică Kutoff, Stepan Stepanovică Azoreffsky, Osip Osipovică Pinciovenko....

— A! un complot întreg! Cu atăt mă bine! Toți la Siberia!

— Dar...

— Să tacă din gură cānd vorbescă cu mine! Ai avut chăar nerușinarea de a huli pe sfintul *batiška* țzar!

— N'am hulit, ci numai visaă intențiunea de a...

— Nică în vis nu se ăertă asemenea intențiună!

— Dar judecați-mă mă întăiu! Lăsați-mă să mă apăr!...

— Așa, hoșule? Îmi vine să te mușc! să te rup cu dinții! Nu cincă-đeci, doue-sute de bice! Nică o vorbă mă mult! Să nu cărcnescă! Pe el, băieți!...

Dece Căzaci năvălira în odăiță, dece bice șuerară în aer, dece șiróie de sânge erau să mă brăsdeze.

De astă dată însă eū strigaī ca apostolul Pavel: «Sum civis Romanus!» și tot-o dată m'am deșteptat d'a-binele tocmaī la timp, scăpând în momentul oportun de civilisațiunea cea rusescă cu sfinta *matuška* și cu sfintul *baltuška*, căci altmintrelea biciul căzăcesc n'ar fi cruțat nici chīar pe apostolul Pavel.

Eșiī în curte, ca să mă încredințez pe dep'in că nu lipsescē Cuti. Ȫ găsiī în luptă cu vechiul seū dușman împărțitorul dela *Moș-Tică*, fără ca să scie, săracul, că tovarășul seū Kuzma Kuzmicī cât p'aci era să'l expedieze la Siberia. Bucuros că Cuti n'a devenit încă censor muscălesc, eū mă întorseī în casă și mă așeđai gânditor.

Mă supăra o scăpare din vedere. În visul meū căiniī mī-aū vorbit despre tóte elementele cele maī marcante ale vieței rusesci, dar nimic despre femeī. Și totuși — imī șiceam eū —, dacā este adevărat că, printr'o evoluțiune darwiniană, căiniī trec d'a-dreptul în Muscalī, atunci Muscaliī, prima incarnațiune omenescă din căni, trebuī să păstreze ce-va din doctrina cănescă cea specifică în privința sexului frumos.

Din întâmplare, aveam pe mėsă cartea lui Tolstoy, adecă a Muscalului celui maī Muscal: «Sonata la Kreutzer». Era o traducere francesă, și nici că se putea să nu fie francesă, căci puparea cea nu-s'ar-maī pupă cu despotismul căzăcesc a făcut pe republicanii cei intransigenți ai lui Rochefort să respupe tóte bazaconiile rusesci. Ore ce fel de părere va fi avēnd Tolstoy despre femeē?

În «La sonate à Kreutzer» eroul este o *canaliă*, adecă literalmente «ném de căne», care tam-nisam, fără nici o vină, fără nici un chichirez, își asasinéză pe nevēsta sa, mumă a cincī copii alăptați și crescuți de ea-însăși, ș'apoi după aceea într'un volum întreg își desvóltă dīnsul teoria că: «l'amour et le mariage proviennent

en grande partie de la nourriture» (pag. 54); că: «une jeune fille pure désire des enfants» (pag. 74); că: «à cause des enfants la vraie vie de famille n'existe plus» (pag. 128); că omul ar trebui să se bucure de viața conjugală numai la intervaluri fizicesce periodice, căci așa fac dobitocele: «les animaux suivent en cela une loi fixe» (pag. 98); și la urma urmelor, din năsdărăvăniă în năsdărăvăniă, ajunge la prăpăstioasa dogmă că măritișul este un adulter: «l'adultère se rapporte non seulement à la femme étrangère, mais aussi et surtout à sa propre femme» (pag. 249), — o dogmă pe care ar pute s'o iscălască cu tus-patru labele toții dulăi de pe fața pământului, fericiți de a nu avé nici unul «sa propre femme».

Să vedem dară, încă o dată, ce fel de părere va fi având Tolstoy despre femeie?

Luă în mână «La sonate à Kreutzer» și o deschise la pagina 104, acolo unde autorul vorbește despre femeii în genere: «Tous leurs sentiments se concentrent en cette vanité, non de femme, mais de femelle qui cherche à attirer autour d'elle le plus grand nombre possible de mâles pour pouvoir mieux choisir ensuite. Il en est de même pour les jeunes filles et pour les femmes mariées...»

După acéstă definițiune generală abstractă, eroul lui Tolstoy, temându-se că nu va fi destul de bine înțeleș, face apoi la pag. 226 o aplicațiune specială concretă la propria lui femeie, mumă a propriei lui fiice, care e soră cu propriii lui fii: «Non, ce n'est pas une femme, c'est une chienne, une ignoble chienne!»

Cu alte cuvinte, în resumat, pentru Muscal femeia este o cățea: cățea fétă mare și cățea măritată, cățea nevastă, cățea-mumă, cățea-soră, cățea-fiică...

Mi-am întregit visul.

Par'că n'ar fi un vis!

Și chiar dacă aș tot dice eu că'i un vis, ar protesta Tolstoy că dinsul n'a visat.

Iată ce este *Sonata la Kreutzer*!

NOI IN 1892.

Conferință ținută la 9 Februariu pentru inaugurarea
„Ateneului Român“.

 ă mulțumesc cu dragă inimă pentru aceste căldurose
aplause; dar... să vedem, dacă mă veți aplauda și
la sfârșit.

Am temeiuți de a mă îndoii, căci: de 'ntâiu, n'am
fost nici-o-dată orator; al douilea, n'am vînat nici-o-dată
popularitatea, și o voiu vîna cu atît și mai puțin acuma,
cînd perii albi și barba sură îmi strigă: *troppo tardi!*
Așa dară, vorbind tără frase și fără a cochetă, mă tem
că... mi-ați dat o arvună de aplause, dar voiu rămâne
numai cu arvuna.

Sînt trei locuri, în cari îmi dă mîna de a lua cu-
vîntul. Este Academia, este Universitatea, și este aci la
Ateneu. Dar la Academiă sînt *fotolii*, sînt fotolii în tôte
Academiile din lume, și orî-ce fotoliu te îndemnă a
moșai; la Universitate sînt *catedre*, de pe cari profeso-
rul e dator a discuta controversese, ferindu-se de orî-ce
dogmatism; aci, la Ateneu, nu e *fotoliu*, nu e nici *ca-
tedră*; aci este un *amvon*, un amvon pe care se urcă un
sacerdote, un preut, nu pentru a dormita după usul aca-
demic, nu pentru a controversa după modul universitar,
ci pentru ca... pentru ca din baerele inimei sale să re-

verse în inimele ascultătorilor o credință caldă, adâncă și roditóre.

Încă o-dată, la Ateneu eă nu sînt nici academician, nici profesor; în acéstă biserică eă sînt preut, preut în înțelesul evangelic al cuvîntului: ca apostoliă lui Crist, tare prin credință, nu mă sfiesc de niminea și nu mă tem de nimic.

Subiectul și titlul conferinței mele este: *Noi în 1892.*

Cîdat titlu! căci dela începutul acestuî an aă trecut abia 40 de zile, și în aceste 40 de zile nu s'a făcut nimic despre care să pot vorbi eă, eă care nici-o-dată nu mă amestec în alegeri parlamentare; ba m'am amestecat altă-dată în doă rînduri și am sfeclit'o, încat mi-a trecut pofta.

Ce însemnéză dară: *Noi în 1892?*

Sînt dator din capul locului să vă lămuresc acest titlu și acest subiect.

Când dic «*noi*», înțeleg și pe mine, și pe dv., pe noi toți, națiunea românéscă întregă în trăsurile eă cele generale, nu înțeleg pe nimine personal: pe cutare sau cutare. O personalitate pôte să fie o excepțiune, și excepțiuni trebuie să fie multe; dar orî-cât de numeroase ar fi excepțiunile, nu ele mă preocupă în acéstă conferință, ci mă preocupă numai regula, norma, totalitatea. Excepțiunile sînt ca munții și văile, cari nu împiedecă pămîntul de a fi rötund.

Când dic «*în 1892*», nu înțeleg nici luna, nici anul, ci o lungă periódă de timp, care se deosebesce de cele-lalte perióde printr'o sumă de simptome caracteristice și din care periódă acest an 1892 face și el parte. Periódă cuprinde în sine mai mulți ani din trecut, și va mai cuprinde încă cine scie câți ani din viitor.

Când dic dară «*Noi în 1892*», eă am în vedere vrîsta actuală a națiunii române. Națiunile aă vrîstele lor, ca și indiviđii.

Intre individ și între specia cării îi aparține indi-

vidul, între ontogeniă și filogeniă, după cum se exprimă naturalistii, se află cea mai strânsă legătură de dezvoltare paralelă. Darwin a examinat embrionul individului omenesc, și observând într'însul caracterele animalilor inferioară în seria zoologică, pe temeiul acestor caractere individuale el descoperi marea lege a evoluțiunii speciei omenesci întregi din animalul inferior cutare sau cutare.

Acastă corelațiune între individ și între specie este singura temelie adevărat științifică, singurul pedestal pe care se poate așeza și pe care trebuie să fie așezată filosofia istoriei.

Cum se dezvoltă individul, tot așa, prin aceleași trepte evolutive, câtă să se desvolte și o națiune, câtă să se desvolte specia omenescă peste tot.

Dar cum oare se dezvoltă individul?

Trecând prin cele trei vrîste: copilăria, bărbăția și bătrânețea.

Și oare numai atâta? adecă numai trecând o dată și nimica mai mult?

La această întrebare ne răspunde Crist. Intr'o sublimă convorbire cu Nicodim, strecurată în Evangeliul lui Ioan, Mântuitorul ne spune că individul nu se poate îmbunătăți altfel decât renăscându-se, renăscându-se mereu din ce în ce mai bun, adecă trecând succesiv de mai multe ori prin aceleași trei vrîste din ce în ce mai perfecționate.

Acastă învățatură a lui Crist, Neapolitanul Giambattista Vico, părintele filosofiei istoriei, a aplicat-o către viața națiunilor. Națiunile, și ele, se nasc, trec prin copilăria, trec prin bărbăția, trec prin bătrânețe, apoi mor și se nasc iarăși, dar se nasc mai bune, perindându-se din nou prin copilăria, prin bărbăția, prin bătrânețe: «corsi e ricorsi».

Crist, Vico și Darwin, în aceste trei numi se resumă știința vieții.

S'a spus adesea instinctiv și s'a repetat înconscient

că existența actuală a Românilor constituie o *renascere*; și așa este.

Pe la finea vécului XVII, sînt acum două sute de anî, sub Cantemir în Moldova și sub Brâncovénu în Muntenia, națiunea română se îmbolnăvise greú și n'a mai putut să se întremeze. Un secol și mai bine a durat agonia némului românesc: întréga epocă a Fanarioților.

În zilele nóstre s'aú aflat scriitori, cari s'aú apucat a face panegiricul bragagiilor din Fanar, bragagií urcați pe tronul lui Stefan și al lui Mircea, al lui Petru Rareș și al lui Mihaiú Vítézul. Plâng pe acești scriitori, cari n'aú brodit ce-va mai bun de apérat; dar plâng și pe clienții lor, cari n'aú putut găsi decát avocați de cause pierdute.

Ca să sciți cine aú fost Fanarioții, imí ajunge a cita doé documente: conversațiunea unui Domn Fanariot cu amicul seú și scrisórea unei mume fanariote cátră fiică-sa.

La 1802, acum tocmai 90 de anî, un Fanariot dícea doctorului Zallony: «În lumea acésta nu trebuie să privim lucrurile pré d'a-mánuntul, ci să mergem drept la țintă, iar ținta este bogăția. Orí-cine scapă din mână prilejul de a se îmbogăți, merită de a fi sărac...» Apoi mai departe: «Să scií că un Domn Fanariot tără ambițiune și fără intrigă este ca un orator tără elo-quentă, ca o cochetă fără pretențiune și ca un popă (popă grecesc, neapérat) fără fățarniciă. Eú sciú că un Domn trebuie să fie drept și desinteresat, dar acéstă moralitate nu se potrivește cu sistema fanariotică. Crede-mé, nu póte să alerge cine va tot-o-dată după dreptate și după bogăția...»

Iată Fanariotul!

Să vedeți acuma și pe Fanariota.

O muma scriea cátră fiică sa: *ψυχή μου...* Ba nu; despre nicí un fel de suflet ea nu vorbía, ci începea d'a-dreptul: «Te postesc încă o-dată să găsești cu orí-ce preț un mijloc de a te căsători cu alt cine-va

«mai de soiū și pe care ți'l oferă Provedința. (In ce «gură Provedința!) Bărbatul teū de astă-đi era bun a-
«tuncī când rēsboiul între Turcī și între Ruși ne im-
«piedeca a ne întorče în România și a te mărita cu un
«boer; astă-đi însă, când tatăl teū, boer el însuși, câș-
«tigă atâția bani încât avem dreptul de a nădăjdui că
«peste puțin va fi milionar, astă-đi eū doresc
«să te vęđ în brațele unui boier. Cugetă, fiica mea,
«că acest nou bărbat te va acoperi cu giuvaerice...»
Iată și femeia Fanariotă!

Fanarioții aū fost o filoxeră care, rođend din rădă-
cină, adusese lunga agoniă și înceta mörte a vițeī ro-
mânegeī celeī vechī. Dar murind România cea veche, a
apărut la lumină o Româniă nouă. Zămislită la 1821
sub stégul lui Tudor Vladimirescu, acéstă Româniă-
nouă s'a născut la 1848 și a primit botezul în đia
unirii Principatelor.

Ce sîntem dară noi ăștiia, Româniī de astă-đi?

Sîntem o *națiune-copil* în tötă puterea cuvintului;
o națiune, care de o cam-dată se jócă și numai se jócă
în așteptare ca să'ī vină timpul de a lucra: se jócă
«de-a politica», se jócă «de-a sciința», se jócă «de-a di-
plomația», «de-a critica», «de-a....»

Orī-ce renaștere e un progres, un pas înainte pe
calea evoluțiunii. România cea nouă, cea renăscută,
este, și nu pöte a nu fi, cu mult mai bine înzestrată din
fire decum fusese România cea veche. Este un copil
minunat de isteț, minunat de voinic, minunat de vioiū
în töte apucăturile sale, dar — încă și încă o dată —
este un copil; și vrīsta copilărieī, la o națiune ca și
la un individ, se împleticesce cu o mulțime de cu-
sururi.

Despre aceste cusururi voesc a vę vorbi, și numai
despre unele din ele....

Copiii lesne se supără unul pe altul. Le sare țan-
dăra pentru te mirī ce: o păpușă, o panglicuță de aca-
dea, un portofoliū de ciocolată. Și când se aprind co-

pii, să'i veđi atunci cum de se mai înjură pe întrecute, se înjură în proză și 'n versuri, se denunță și se acasă pe drept sau pe nedrept, câte-o-dată ajunge lucrul și la përuială. Ol nu vë speriați. Ura la copil nu ține mult timp, după cum nu ține mult timp la copil nici amicia. Totul e efemer. După supërare, după înjurătură, după bătae, să'i veđi iarăși cum se mai îmbrățișeză și cu ce foc se sărută! Dar tocmai acésta este și norocul meu în astă-seră. Noi ne certăm, nu'i așa? Ei bine, mâine vom fi iarăși prieten! Vëđ că ne am împăcat chiar de pe acuma.

Acéstă particularitate a copilăriei, acéstă caraghioză alternativă de «hoțule» și «dragă» sau «dragă» și «hoțule», este un cusur, dar un cusur nu dintre cele mai rele. Sînt altele mai periculoase și mai mucalite tot-o-dată, însă tot așa de scusabile din punctul de vedere al vrîstei.

Copilul e egoist. El iubesce fôrte mult pe sine însuși, iar pe alții îi iubesce numai într'atâta întru cât dinșii îl desmêrdă, îl resfață, îl rêsgăe, îl fac a petrece și'l lasă să'si petrécă. Adevërata iubire, iubirea întemeiată pe ideal, pe altruism, pe jertfire de sine, pe lipsă de scop mărunțel, o asemenea iubire e necunoscută copilului. Ôre noi o cunoșcem? In starea actuală a societății române cuvîntul iubire ar puté să fie șters din dicționarul limbei... nul trebuie să'l lăsăm în dicționar pentru alte vremuri mai cópte, când el va puté să fie înțeles, dar să'l lăsăm fară o explicațiune de prisos, să đicem numai dóră: *iubire* — veđi *zestre*; *iubire* — veđi *jucăria*. *Zestre* și *jucăria*, una din douë, adecă petrecerea sau mijlôcele de a petrece, iată ce este la noi *iubirea* de o cam-dată. Și dacă s'a stricat jucăria — noi îi dăm cu piciorul; și dacă s'a risipit zestrea — divorț!

A cere dela copil statornicia, principie nestrămutate, lipsa de orî-ce șovăire, este a nu'si da samă de însăși natura cea șovăitoare a vrîstei copilăresci. Copilul

nu p^ote să nu fie schimbăcios, căci el crește, iar creșterea este o neconținută schimbare organică. Astă-đi cu p^{er} blond și cu ochii albaștri, peste câți-va ani îl veⁱ vedé ócheș. Ba încă adesea se întâmplă că un copil f^orte frumos se face urit cu timpul, un copil f^orte urit devine frumos, un copil blând cap^otă arțag și dintr'un copil gălăcios ese un model de astimp^{er}. Din alb roșu, din roșu negru sa^u vice-versa, așa se schimbă copiii! Să nu cereți dela dinșii caractere, și să nu vă mirați de sărăcia caracterelor la o națiune în copilăria. Caracterele se vor forma mai târziu, se vor căli, se vor cristalisa, atunci când copilul de astă-đi nu va mai alerga după zmei și nu va mai suspina după acadele.

Copilul este egalitar din fire. Băiatul de portar și băiatul de împ^{er}at, când e vorba de joc, fac nebuniⁱ împreună: *Éva pour ça et Éva pour ça*. Dar în natură egalitatea nu există, nici egalitate fizică, nici egalitate morală, nici egalitate intelectuală; există și p^ote să existe numai d^oră egalitatea socială de 'naintea legii. De aci, invidia copilului de câte ori un alt copil îl întrece; de aci dorința' i cea învăpăiată, când îl vede pe altul mai sus, de a' l pogori cu ori-ce preț, sa^u cel puțin de a se urca alături cu dinsul. Mai țiele trecute căduse o zăpadă mare. Săniile patinau pe t^ote stradele. După obiceiul cunoscut, la spatele fie-cării săniⁱ se acăța pe suris câte un mic ștregar. Alt ștregar, care nu putea să se acățe și el, din pizmă pe cel acățat îl denunță birjarului, strigând: *arde'!* Tot așa și noi strigăm: *arde'!* de câte ori vedem câte unul mai fericit sa^u mai îndemănat^{ec} acățându-se de sania Statului.

Din aceeași invidiă, din același egalitarism reuⁱ înțeles, copilul este mai tot-d'a-una dispus a se crede victima părtenirii sa^u a nedreptății celor mari față cu un alt copil mai deștept sa^u mai stăruitor: n'a scris tesa el, ci i-a scris'o cutare; cutare i-a suflat la ure-

che; profesorul la examen i-a spus mai de 'nainte biletul; profesorul l'a meditat a-casă; și altele câte și mai câte, din carî abia una la sută pôte să fie întemeiată. O națiune-copil procede după același tipic. Orî-ce somitate trebue să fie cel puțin bănuită; orî-cine trece peste nivel, cată să fie micșurat, scăđut, redus la calapodul comun. Și acésta nu numai în politică, dar pînă și în literatură. Cutare bucată n'a scris'o Alexandri, ci un óre-care Ruso; cutare poemă nu este de Costachi Negruzzi, ci de un óre-care Bălșucă; basmurile lui Créngă nu sînt de dînsul, ci de Iks sau de I grec, etc. etc. Sînt Stan Pățitul și eũ în acéstă privință. Când publicaî în tinerețe primele mele studie istorice, unîi măgarî a-siguraũ că 'mî scrie tatăl meu; iar când s'aũ publicat cele trei volume din operele postume ale fiiceî mele: *Bourgeois d'Avril*, *Chevalerie* și *Théâtre*, s'aũ găsit bârfitorî carî nu s'aũ sfiit a șopti la umbră că eũ aș fi autorul lor. Copilăriă și acésta, dar o copilăriă desgustătóre, căcî nimic mai desgustător ca pizma, chiar când pizma e copilăréscă.

Copilul mereũ imiteză. Prin vrîstă, el este mai aprópe de trépta zoologică cea anterióră omului: de antropoidî. El măimuțéză tóte, dar mai cu samă îi place a măimuțà ceea ce e reũ, ceea ce e curios sau anormal, ceea ce e oprit. Intr'o societate fórte bătrână se nasce un Zola, se nasce *par épuisement*, prin compensațiunea propriă extremeî bătrâneți de a înlocui fapta prin vorbă, de a flectari bieteles căđături când societatea nu mai pôte lucra, după ce lucruse mult și bine în curs de vécurî, după ce a produs pe Montaigne și pe Pascal, pe Corneille și pe Descartes, pe Montesquieu și pe Voltaire, ba chiar alătura cu piticul Zola a putut — ca lumina cea orbitóre a sórelui când este gata să asfințescă — a putut societatea să producă pe uriașul Victor Hugo. Un Zola acolo se înțelege și se iértă, se iértă și se înțelege acolo. Dar zolismul la noi? La școlari, carî n'am creat încă absolut nimic, nimic în sciință, nimic în literatură, nimic în artă, zolismul la noi este... am

spus'o..... este trăsura cea caracteristică a copilului de a se simți foarte fericit când pôte să măimuteze grimasele altora, când pôte să se schimonosescă.

E și mai comic, când veđi pe un copil pessimist. «Le pessimisme du bébé»! In țera cea clasică a filosofiei moderne, în patria marelui Leibnitz și a marelui Kant, în cuibul atâtor cugetători formând fie-care câte o puternică școlă, s'a ivit prin antitesă, prin contrast, un filosof genial, da genial, însă atât de excentric încât printre Germani i-a fost peste putință de a-și înșgheba un grup: pessimistul Schopenhauer. El mânca cât șapte, ținând că mîncarea e próstă; el bea sdravăn, vociferând că vinul nu face doě parale; el declama pe tóte tonurile că lumea e atât de rea și vieța e atât de nesuferită încât omul trebuie să doréscă mórtea, mórtea cât mai curând, dar dinsul, papa pesimiștilor, fugia de frică din oraș în oraș numai când auđia că se apropie cholera. In Germania Schopenhauer este la locul seú ca Falstaff într'o dramă shakspeariană sau ca Tersit în Iliada. Acolo el dá mai multă varietate tabloului. Dar pessimism la noi? Copilași pesimiști? N'am trăit încă, și deja ne vâetăm că țița nu e bună! Ș'apoi, pe când în Germania Schopenhauer remâne aprópe isolat, la noi — cei nevrísnici — a ajuns o imperiósă modă nu numai de a fi pesimiști, dar încă de a ne servi de pessimism ca de o infalibilă bussolă a literaturéi române întregi: cutare e mare poet numai și numai fiind-că e pesimist; cutare e mare dramaturg, cutare e mare nuvelist, iar cine nu e pesimist este *tombatera*!

Zola sau Schopenhauer, una din doě, adică lipsă de orî-ce ideal, lipsă de orî-ce credință, lipsă de orî-ce avînt generos, de orî-ce aspirațiune înaltă. Ce le pasă copiilor, că dela Platone, dela Aristotele, dela Cicerone și pînă la Bacon, pînă la Newton, pînă la Goethe, pînă la Russel Wallace, Crookes, Edison, Pasteur etc., capetele cele mai sublime și tot-o-dată cele mai sciintifice ale omenirii aveau aspirațiuni înalte? Ce le pasă! D'abia umblând încă d'abușilea, cu

urechea ațintită pentru a prinde din aer echoură scandalose, ei au auzit că un Evreu din Torino, faimosul Lombroso, «il grande pazzificatore», a scris o carte ca să dovedescă că toți ómenii de geniú au fost nebunî; și auzind acésta, măimuțele au strigat: eureka! Dar printre acei ómeni de geniú Lombroso numeră și pe Schopenhauer. Ce le mai remâne dară copilașilor? Remâne numai Zola, remâne *Nana*, pentru a cresce némul românesc, pentru a'l duce pe calea viitorului! Ar fi rușine, dacă n'ar fi un simplu simptom de copilăriă.

În fine — căci trebuie să pun capăt acestei conferințe — în fine, o națiune-copil are trebuință de același regim ca și copilul-individ: a fi întărită în lăuntru și a fi apărată de vremea rea din afară. Să nu uităm o singură clipă, să nu uităm că mortalitatea la copil, fie individ, fie națiune, este cu mult mai mare decât mortalitatea la ómeni vrăsnici. O împrudență., și s'a isprăvit. Astă-đi, în perióda în care ne aflăm, cel mai mare patriotism, cel mai adevărat serviciú adus cauzei românesce peste tot, cea mai sigură garanțiă de izbândă în viitor, este ca să nu ne gândim la alt-ceva decât a ne întări în lăuntru, în lăuntru și iarăși în lăuntru aci la noi între Carpați și între Dunăre, fără a ne amesteca copilăresce în afară. După ce în lăuntru vom ajunge a fi tari, tari materialmente și mai ales moralmente; după ce vor trece păcatele copilăriei: egoism, nestatorniciă, gudurătură pentru câte o bombónă, invidiă, măimuțarea a tot ce e reú; după ce adolescența ne va aduce cu sine impulsuri mărinimóse, adevărata iubire, sacrificiul de sine, credința — a crede este a puté, — atunci și numai atunci ne va veni rîndul ca să ne uităm și noi în afară, și ne vom uita atunci vulturesce.

Dea Cerul ca acea óră a adolescenței, cu pornirile cele nobile ale sufletului, cu minunile iubirii și ale

credinței, ale credinței și ale iubirii, cele două aripi
carî prefac pe dobitoc în înger, — dea Cerul ca acea
oră a adolescenței să sosescă mai curând! De o cam-
dată să mă iertați că v'am obosit, să nu vă supărați
că am vorbit verde, să mergem fie-care pe a-casă și să
medităm.....să medităm despre «Noi în 1892.»

NOI ȘI VOI.

Conferința rostită pentru inaugurarea sesiunii Ateneului Român
la 20 Decembrie 1892.

Domnule mele, Domniș mei,

plausele Dv. îmi dovedesc două lucruri :

1°. cumcă Dv. vă mai aduceți încă a-minte conferința mea de an, prin care fusei fericit, se vede, a dobândi simpatia ascultătorilor;

2°. cumcă D-v. n'ați aplaudat an pe acei onorabili conferențiarî, cari veniră în urmă a combata conferința mea de atunci.

Pentru ambele aceste motive, sînt dator a vă împărtăși cea mai caldă mulțumire din parte'mi.

În adevăr, ierna trecută, ca și acuma, mî-a fost dat mie a inaugura seratele literare ale Ateneului Român.

Dați'mi dară voe de a începe prezentul printr'o amintire a trecutului.

Vă vorbisem despre «Noi în 1892», încercându-mă a demonstra că națiunea română, martirisată și omorîtă de cătră Fanarioșii în curs de un secol întreg, s'a născut din nou între anii 1821—1848, a fost botezată la 1866, și acuma—veđi bine—e plină de viitor, un

viitor minunat de frumos, dar... n'a eșit încă din vrîsta copilăriei, o vrîstă prin care trebuî neapărat să trecă orî-ce ființă renăscută, ființă colectivă ca și ființă individuală.

Acea conferință a mea de an «Noi în 1892» nu întărziase de a stirni asupra'mi pe neașteptate o crâncenă furtună diplomatică, furtună deslănțuită tot de pe acest amvon al Ateneului. De'ntăiu mî-a aruncat mînușa un diplomat bătrîn, ¹⁾ apoi o altă mînușă un diplomat tînăr, ²⁾ nu o singură mînușă despărechiată, ci o alianță diplomatică de mînuși.

Dar între diplomații cei bătrîni și între diplomații cei tineri cată să facem o mare deosebire: nu e tot o apă. Vechiul principiū al diplomației este de a nu vorbi omul ceea ce cugetă. De aci bătrînul diplomat, isteț și iscusit, «iscodelnic» cum ar dice el însuși în stilul seū, vorbea una și cugeta cu totul alt ce-va; iar tînărul diplomat, ca să fie mai original, vorbea fără a cugeta; da: vorbea fără a cugeta. Bună-óră, el nî-a spus că pessimismul este: «ca paserea care călătorește de asupra mării cu nesce aripî întinse veșnic și bine încordate», — închipuiți-vă dacă vă place o asemenea pasere, în locul căriia ați pute pune cu mult mai potrivit: «o pisică neagră și sbîrlită, care călătorește pânditoare de asupra stréșinelor, cu ghiarele întinse veșnic și bine încordate». El ne-a mai spus că: «în danțul nostru național se vede fisionomia unei vieți apăsate»; și sciti pentru ce? pentru că «brațele se întind și se pogóră», pe cînd d-sale i se pare, negreșit, că ele în semn de libertate ar trebui să se strîngă și să se rădice «en pain de sucre» d'asupra capului, ca un soiu de bonet frigian! El ne-a mai spus că... și tóte cîte a spus, ca și tóte cîte a scris, ca și tóte cîte a tipărit, tóte tără

1) A. Odobescu, prim-secretar de legațiune.

2) N. Petrașcu, atașat de legațiune.

a cugeta, ceea ce se chiamă românesce : «ar mânca zăpadă friptă», și mai bine lătinesce :

Petrasqu e prost antes emulgere velit...

Antès emulgere velit...

Se mulgere velit... ¹⁾

Dacă conferința mea de an avusese sôrta de a face pe un bătrân diplomat să vorbescă ceea ce nu cugeta și pe un tînăr diplomat să vorbescă fără a cugeta; dacă acea conferință, afară de cei doi diplomați, a mai găsit și în presa cea anonimă un ôre-care resunet cârtitor; apoi cu atît mai virtos trebuî să mă aștept că nu va trece nehârțuită conferința mea de astădî. Par'că prevêd că o să se scôle de astă dată vre-un al treilea diplomat, fie bătrân, fie tînăr, fie mai ales vre-un diplapomat din junime, care să strige că eî sînt un eretic, că eî nu sînt ortodox, că eî sînt nu mai sciû ce, temêndu-se, pe semne, ca nu cum-va să'mî pun candidatura la vre-o vacanță de mitropolit.

Tôte acestea sînt bune, și eî unul mă bucur mai de 'nainte. Mă bucur, căci cu chipul acesta voîu procura Ateneului vr'o doê-trei conferințe neanunțate în programă, conferințe născute din a mea pe o cale așa dicînd parasitică. Mă bucur, căci — orî-cât de multă apă veîi turna, apă multă, apă și éráșî apă, unt-de-lemnul ese tot-d'a-una d'asupra apei, și prin acésta se cunósce că nu e apă, ci este unt-de-lemn, pe care'l puteîi întrebuința la o candelă. Mă bucur, în sfîrșit, fiind-că numai ast-fel voîu puté să aflu : pe cine anume îl ustură mai tare cuvintele mele, pe cine anume îl dóre de țipă, pe cine anume am isbutit a'l atinge drept la bubă.

«Noî și voî», ce însemnéză ôre acest titlu al conferinței mele?

¹⁾ «Ar vré să mulgă petrele ce 'î ese înainte, ar vré să mulgă haraciî, ar vré să mulgă pe sine însușî.»

Un titlu curat pronominal, ca și acela de an: «Noi în 1892». Vădând o dragoste atât de statornică din parte'mi pentru pronume, ar pute cine-va să pređică de pe acuma, că în anul viitor eú voiú deschide Ate-neul printr'o conferință intitulată «El și ea» sau «Ei și ele» sau «Amîndoi și amîndoue». Și lucrul e fôrte cu puțință.

Pronumele îmi place, o mărturisesc, fiind-că pronumele, mai cu samă la plural, are în vedere o colectivitate, nu o individualitate: fie-care este «eú», este «tu», este «el», iar toți la un loc sînt «ei», «voi», «noi», pe cînd nu fie-care e Petru sau Ion sau Spiridon. De cîte ori vorbesc în public, m'am ferit și mă voiú feri cu stăruință de a lovi vre-o individualitate. Îi las mai bine pe ascultători să ghicescă numele ei-înșii, dacã e vorba de o persónă, ceea ce însã mi se întîmplã fôrte rar, cãci în genere nu persónele mă preocupã pe mine, ci mă preocupã direcțiunile. Numai direcțiunile sînt importante. Numai ele dau nascere la curențurî colective, curențurî bune sau rele, curențurî cari trebuesc respândite prin sghiaburî sau infrîinate prin stavilare.

«Noi și voi» — nesfirșita luptã între astãđi și ieri, între astãđi și mâine, între astãđi și astãđi; dualismul lui Zoroastru și antinomia lui Kant; antagonismul între lumina, care are și ea umbre, și între întunerecul, care are și el rađe; «noi și voi», este istoria omenirii și istoria naturei întregi, vieța totului și vieța fie-cãrî pãrticele din tot. Ar pute cine-va să facã o mie de conferințe despre «noi și voi», și totuși ar remãne d'abia la începutul teoriei. Înțelegeți bine, că dintr'un asemenea vîrtej fãrã margini eú nu voiú pute să 'mî aleg decãt un punctuleț microscopic, un punctuleț care să nu fie mai pre sus de agerimea minții mele și care tot-o-datã să 'mî permitã a nu fi mai pre sus de agera pricepere a altora. Imi trebuie un «noi și voi» nu cosmologic, și nici măcar antropologic, ci un

«noi și voi» de tot mititel, dar care să pótă fi folositor némului românesc. D-v. credeți că m'ați ghicit, și eú cred că v'ați înșelat. «Noi și voi» sînt cele doé partite politice, vè veți fi ȓicénd în gándul Dv.? Nu, nu și nu.

Eú nu sînt nici *alb*, nici *roșu*, adecă: nici liberal-conservator-național, nici conservator-liberal-național, nici național-liber-conservator, nici național-conservator-liberal. $1+2+3$ saú $3+2+1$, face tot 6. Singura deosebire e deosebirea de stăpán, cáci un stăpán trebuie să fie în orice partid, iar temperamentul meú, un temperament nenorocit, tocmaí la ideia unui stăpán se 'nfioreză și fuge mącánd pámíntul. Ímí aduc a-minte o convorbire cu un cap de partid, care nu maí trăscesce. Voind a mé face să mé supun disciplinei, el ímí ȓicea într'o ȓi cu o admirabilă finețá: D-le Hasdeú, eú te recunosc de stăpán al meú în istoriá, recunósce-mé și d-ta pe mine de stăpán al d-tale în politicá: *εραυον και ερασου*. — Pré bine, íi respunseí; mé recunoscí de stăpán în istoriá? — Da. — Catá dará să admiti că Luther a fost cauza Revoluțiunii Francese și a căderii lui Napoleon. — Cum asta? Nu te ínteleg. — Dá'mí voe să protestez și eú tot așa, de câte orí nu te voú íntelege pe d-ta în politicá; ínsá atuncí s'a dus disciplina. Íatá de ce am rėmas și voú rėmáné și eú fără stăpán, prin urmare fără partid, prin urmare să lăsám partitele în plata lui Dumnezeu, nu despre ele voesc eú a vė vorbi astáđi.

Dacá «Noi și voi» nu sînt partitele politice, atuncí nu cum-va... dv. íarási credeți că m'ați ghicit, și eú cred că v'ați înșelat íncá o datá. Mí se pare a citi în cugetul dv. că vė gándiți la bazaconiile de peste Carpați, la mosturile lui Dr. Lucaciú, la cruciata contra Ungariei. Dar ían să judecám o clipá: Ungaria existá ea óre? Dacá existá, apoi numai dórá într'o stare embrionară, adecă nu se sciedacá va puté să ésa viá din pánțele mumei, este o cestiune de moșit, o problemá de mamos, asupra cării sînt silit a mé opri în trecét.

Naționalitatea maghiară cea veche trăise vr'o șapte secolii, înainte de a căde greū bolnavă pe faimosul câmp de bătae dela Mohaciū în 1526. Epoca ei cea mai strălucită, un fel de asfințit de sóre încununat cu o lumină feerică, a fost datorită marelui Mateiu Corvin, fiul marelui Ion Huniade, o viță curat românescă, după cum o recunosc înșiși Ungurii. Murind acest «rex Valachus», a rămas în Ungaria un proverb în lătinésca acelor timpuri: «obiit Matthias, obiit justitia», «a murit Mateiu, a murit dreptatea.» Trebuia să fi venit un Român pentru ca némul lui Arpad să învețe ce este dreptatea, s'o învețe ș'apoi îndată s'o și desvețe pentru tot-d'a-una.

În acea veche existență a naționalității maghiare, Românii au dat Ungurilor generali viteji, regi înțelepți, pînă și mitropoliți învățați ca Nicolae Oláh, și n'au primit dela Unguri în schimb nimic, absolut nimic, póte numai vizetei ca și 'n diua de astăzi, o specialitate unгурescă *ab antiquo*, ast fel că pînă și 'n occidentul Europei numele vizeteului, francesul «cocher», englesul «coach-man», germanul «Kutscher» etc. derivă pretutindenea din maghiarul «kotsis». În loc de recunoscință, Ungurii s'au încercat nu o dată de pe atunci a strivi pe Români; dar au fost tot-d'a-una bătuiți într'un mod atât de sistematic, atât de stereotip, încât un Engles ar fi putut să parieze mai de'nainte că în ori-ce bătălie cu Românii, fie din Moldova, fie din Muntenia, Ungurii vor isprăvi prin a perde pintenii și potcovele. În lupte cu Polonii și cu Turcii, une-orii noi îi bâteam pe dînșii, une-orii dînșii ne bătea pe noi; în luptele însă cu Ungurii nu s'a pomenit ca Românul să fie bătut vre-o dată. Așa a fost sub Alexandru Basarab, sub Vladislav, sub Mircea, sub Ștefan cel Mare, sub Petru Rareș, mai târziu sub Mihaiu și sub Radu Șerban.

Delà 1526 pînă pe la finea secolului XVII, aprópe două-sute de ani, Ungurii o duseră într'o langedelă, apoi într'o agoniă, după care a urmat înțepenela vechii

naționalității maghiare. Și mîrtă a rămas ea de atunci încôce, în așteptarea unei viitoare renasceri. Dar o asemenea renascere s'a întîmplat ea ôre pînă acuma? O naționalitate se re'naște când apucă din nou a trăi *da se*, prin propria sa viață individuală. O naționalitate pôte să existe în perspectivă, dar ea nu trăește, nu e încă re'născută, pe cât timp face o parte integrantă din corpul unui alt Stat. Există indiviđi cu musteți lungi sau scurte bursucate și cu cizme cât tôte șilele; există indiviđi cari hodorogesc ungurește, după cum ar puté să hodorogéscă și în limba sanscrită; există indiviđi cari, une-orî renegați din alte némuri, mai ales Evrei, își dau numele convențional de Maghiari; dar o naționalitate unguréscă nu există de o cam dată.

Vecina noastră Austria e în poziția. În pântecel ei se svîrcolesc o mulțime de embrioni gemeni, între cari embrionul unguresc, deși cel mai mititel și cel mai slut, un plod în care nu deosebesci încă bine dacă e om, dacă e câine, dacă e pesce, stă la mijloc și dă ghionturi la dreapta și la stînga, bătîndu'și joc de ce-i-lalți, ca și când ar fi el cel mai mare și cel mai mîndru. Zăpăcită de turbatele mișcări ale embrionului unguresc și amăgindu-se a crede că turbarea e un semn de putere, Austria și-a dat numele de Austro-Ungaria, ca dóră-dóră mica pócitură să se mai liniștéscă. Dar momentul nacerii n'a sosit încă. Când va sosi, o s'o vedem atuncea! Este o sarcină grea pentru biéta Austriă. Faímósá prin aventurile sale galante de altă dată: «felix Austria nubet», ea își plînge acuma risul, nu de astă véră ca fata din basmul românesc, ci risul de mai mulți secolî. Dinsă suferé, și suferé cu atît mai mult că nu scie cine va fi mamos, nu scie cât o să cósťe moșitul, și dacă nu cumva mamosul va avé apucături de veterinar. Póte va fi Germania. Póte Rusia. Se póte întîmpla chiar o facere năprasnică, pe neașteptate, înainte de termen și fără ajutorul artei obstetrice. In orî-ce cas, e grozav a se gîndi bătrîna cochetă la posibilitățile unei faceri! Cine garantéază că tocmai embrionul cel unguresc nu se va

nasce mort? Cine poate să asigure, că nu va muri însăși muma în durerile facerii?

Ori-cum ar fi, vedeți bine că naționalitatea maghiară nu există încă. Și deci nu despre ea, nu despre o ficțiune politică, am voit eu să vă vorbesc în «Noi și voi.» Naționalitatea română e un copil, dar există. Ea n'are nevoie de mamosi, ci de pedagogi. Și dacă pedagogii vor fi la înălțimea misiunii lor, acest falnic copil de viță împăratăscă va uimi la timpul seș Europa prin istețimea și virtutea adolescenței sale. Puțin ne va pêsă atunci, chiar dacă se va renasce naționalitatea maghiară: îi vom mai da Corvină, și vom primi dela ea apă-de-Buda, care și aceea pörtă numele de «Huniad».

«Noi și voi» — pedagogi buni și pedagogi rei; nu pedagogi ai copilașilor individuali, ci pedagogi ai uriașului copil colectiv; nu pedagogi crescuți în școla lui Pestalozzi și a lui Fröbel, ci pedagogi adăpați la cele doê isvóre imponcișate: optimism și pessimism. Aceștia sint «Noi și voi.»

Noi, optimiști, vedem förte bine că multe în lume se petrec adesea nu așa cum ar trebui să se petrecă: apêsătorul zimbesce și apêsatul își innécă plân-sul, trândăvia se tolănesce pe tapete și munca asudă pentru un codru de pâine, șarlatanul câștigă și dreptul perde, nevinovăția e batjocorită și nerușinarea se res-față strălucind ca nooïul la lumină, bălăriile ascund și innăbușesc trandafirii, și câte și mai câte; dar vedënd tôte acestea, noi totuși credem cu tăria, pentru individ ca și pentru națiune, că reul nu e universal și exclusiv, că multe sint bune, că binele e dator să dea pept cu răul fără sfială și fără cruțare, că e frumos a se jertfi pentru binele altuia, că omul are un liber arbitriu și e responsabil dacă persistă în reu în loc de a tinde la bine, că numai binelui îi aparține isbânda la urma urmelor, căci: este un Dumnezeu! este un Dumnezeu chiar pentru ființele cele mai perverse! este un Dum-

nedeu chiar pentru Jean Valjean din «Miserabilii» lui Victor Hugo.

Pessimistul rîde de Victor Hugo. El nu vede și nu vrea să vedă binele nicăiera. El pătinesce de cunoscuta bîolă a vederii jumătățite, și pretinde că sînt bolnavi tocmai aceia cari se bucură de o vedere întrégă. Lumea pentru dînsul a fost, este și va fi veșnic rea. Reul e fatal. Indreptarea, peste putință. Dumnezeu, o vorbă. Liberul arbitriu, responsabilitatea individuală, nesce vise de nebun. Patria... ce pôte să fie patria pentru o mașină fără liber-arbitriu, țără responsabilitate individuală, fără Dumnezeu? A iubi este a crede și a spera. Înțercat de credință și de speranță, pessimistul nu numai că nu iubesc și nu pôte să iubescă nemica, dar încă se distinge prin trăsura caracteristică de a urî mai cu înverșunare tocmai ceea ce e mai aprópe de dînsul. Pe străini el nu îi iubesc, pe ai sei îi detestază. «Mî-e rușine că sînt Nénuț», dicea Schopenhauer. «Copiii tei nu pot fi decît nevoiași sau mișei, una din doue», striga Leopardi cătră Italia, cătră acea Italiă în care erau deja născuți Cavour, Mazzini și Garibaldi.

O miseri o codardi
Figliuoli avrai!...

Rechiămată din morți prin suflul lui Tudor Vladimirescu, renăscută la o nouă viață prin avîntul generațiunii dela 48, botezată prin trecerea Dunării și ghiulelele dela Grivița, copil a trei momente sublime de entuziasm și numai entuziasm, națiunea română a intrat acum în școlă și, intrând în școlă, ea cere dela pedagogii sei să-i dea cărți ca să învețe. Optimismul îi pune în mână operele celor mai înalte spirite ale globului pămîntesc, începînd dela Platone și Aristotele pînă la Bacon și Shakspeare, pînă la Newton și Corneille, pînă la Kant și Göthe. Ce'i dă ore pessimismul? Pe Schopenhauer și pe Leopardi, pe Leopardi și pe Schopenhauer, iarăși pe Schopenhauer și pe Leopardi. Predomnitor în literatura cultă, optimismul e stăpân nemărginit în literatura cea poporană. Un popor pôte

să fie orî-cât de asuprit, pôte să fie orî-cât de martirisat, și totuși el nu e pesimist nici-o-dată, ci tot-d'una crede și speră într'o îndreptare pe pămînt sau într'o altă vieță. În povești, în legende, în cântece poporane, eroul se luptă, eroul suferă, eroul trece prin pedecî peste pedecî, dar nu se sperîă de nemic, înfruntă primejdiile, merge înainte, merge cît merge, rabdă și biruesce. Nu poliția și nu jandarmii împedecă suspinul poporului de a se preface pretutindenea într'o nețermurită flacără, care ar mistui cu răpediciunea uraganului pe cei avuți și civilizațiunea tot-o-dată; nu poliția și nu jandarmii, ci filosofia basmului, o filosofîă în care poporul se nasce și crește, așteptând cu seninătate sfirșitul poveștii. În literatura cultă este un Schopenhauer și este un Leopardi; în literatura poporană, oglindă nemeșteșugită a întregii firî omenesci, nu se află nici măcar o asemenea singuratecă păreche de apostoli ai reului. Numai optimismul cel innăscut explică lunga răbdare a popórelor, o răbdare fără care s'ar sgudui la tot momentul ordinea socială și omenirea s'ar selbătéci printr'o sfășiare fără capăt. Țeranul îndură tóte, căci — întocmai ca Socrat și ca Leibnitz — țeranul scie că nu numai dintr'un singur reu, ci chiar dintr'o sumă de rele pôte să éșă un bine.

Față cu imensa bibliotecă a aceloră carî cred și speră cu neclintire în victoria finală a binelui asupra reului, pesimiștii se 'ncercă cu dibăciă a multiplica pe Schopenhauer și pe Leopardi, a le da un stat-major imosant, a lipi pe furiș cătră dînșii pe Byron, pe Alfred de Musset, pe Heine, carî n'aũ fost de loc pesimiști.

Byron își inchipuía că e nefericit, se simțîa chîar omul cel mai nefericit în lume, își da aerul de a fi numai dînșul nefericit în mijlocul unui banchet de fericire: era optimist pentru omenirea întregă și se plîngea că lui nu'î e dat să împărtășescă și el fericirea altora. Cam tot așa este Alfred de Musset care, optimist

pentru toți afară de propria sa persoană, numai câte o dată își aducea a-minte că mai suferă din când în când și alții afară de dînsul:

Car, lorsque nous avons quelque ennui dans le cœur,
Nous nous imaginons, pauvres fous que nous sommes,
Que personne, avant nous, n'a connu la douleur...

Pentru Musset nefericirea este: «quelque ennui»
Cât pentru Heine, acel Heine care admitea posibilitatea ca două suflete să se iubească unul pe altul în mai multe existențe succesive, acel Heine care prevestia descoperirea unei noue lumi spirituale prin filosofia sanscrită, după cum fu descoperită lumea cea materială a Americii prin căutarea unei căi spre India; apoi tocmai la Heine se găsește cea mai frumoasă caracteristică comparativă a optimismului și a pesimismului în următoarea cugetare: «Lumea e tot-d'a-una așa cum este și omul care o privește: paradis pentru cel bun, infern pentru cel rău...»¹⁾.

«Infern pentru cel rău», adică infern pentru Schopenhauer și pentru Leopardi, infern pentru ucenicii lor, infern pentru pesimiștii cari voesc a fi pedagogi ai plăpândeii naționalități române.

Byron, Musset, Heine, nu sînt pesimiști, după cum nu e pesimist Châteaubriand, deși a scris pe *René*, și nu e pesimist Goethe, deși a scris pe *Werther*, René și Werther verî-primari cu *Rolla* și cu *Child-Harold*. Pesimiști — vorbim despre ómenii de geniú, vorbim despre maîstri, nu despre calfe, nu despre «dii mai-oresque gentium minorum», — pesimiști sînt numai și numai Schopenhauer și Leopardi, cîci numai dinșii aú întocmit o teorie metodică universală a victoriei reului asupra binelui. Și cine óre sînt aceștia?

¹⁾ «Die Herrlichkeit der Welt ist immer adäquat der Herrlichkeit des Geistes, der sie betrachtet. Der Gute findet hier sein Paradies, der Schlechte genießt schon hier seine Hölle».

Este drept a stabili între amîndoi o mică deosebire din capul locului. Schopenhauer era voinic și sănătos; Leopardi era șubred, bolnav, schilod, ceea ce îl face mai simpatic. Mai simpatic îl face și împregiurarea că era poet și a murit mai tîner; pôte și aceea că nu era burghes ca Schopenhauer, ci născut dintr'o familie foarte aristocratică scăpătată, fiu al unui conte și al unei marchezine. Mai simpatic, fie; mai bun — nu. De altmintrelea, dacă e vorba de formă și numai de formă, apoi amîndoi sînt de o potrivă simpatici ca artiști, ca sculptori ai frasei, ca meșteri de a rotunzi, de a polei și de a parfuma hapul. Un pessimist pe deplin consecinte n'ar trebui nici măcar să scrie artistic, pentru a dovedi chiar prin acésta că desprețuesce pînă și limba omenéscă și că nu e nimic frumos în lume!

Simpatici în *plus* sau simpatici în *minus*, consecinți sau neconsecinți, Schopenhauer și Leopardi sînt întocmai ca cei doi frați din Siam uniți spate la spate, cari nu s'au vędut nici o dată ochi în ochi, dar pe cari e fiziologicesce cu neputință de a'i despărți pe unul de altul.

Amîndoi începuseră ca optimiști: Schopenhauer, prozaistul, prin nesce versuri pline de credință și de speranță, în cari cînta binele alungând pe reu; Leopardi, poetul, printr'o proză în care apêra cu emfasă religiunea creștină, ba încă în specie catolicismul. Din aceeași epocă datéază o cugetare aprópe spiritistă a lui Leopardi: «Tóte în lume sînt sau pot fi mulțumite de «sine, numai omul nu, ceea ce dovedesce că numai «pentru om existența nu se mărginesce cu lumea cea «pămîntéscă.»¹⁾

¹⁾ Tutto è o può esser contento di se stesso, eccetto l'uomo, il che mostra che la sua esistenza non si limita a questo mondo, come quella delle altre cose.

După o dimineță atât de luminosă, de o dată se întunecă. Schopenhauer turbază vedând că n'a putut să atragă la cursul său universitar mai mulți de patru ascultători, dintre cari unul giambaș, pe când la cursul lui Hegel nu încăpeai de mulțimea studenților; Leopardi se înfuriază că corpul nu-i servă la ceea ce ar trebui să-i servescă; și îată-i amindoï revărsând urgia pe natura întregă, pe omenire, pe părinți.

Schopenhauer ură pe mamă-sa; Leopardi ură pe tată-său.

Schopenhauer și Leopardi strigau de o potrivă că viața e nesuferită, că nimicirea prin moarte e singura scăpare a omului, că dorul lor cel mai învăpăiat este de a muri cât mai curând, și totuși la 1831, când izbucni cholera, de frica morții Schopenhauer fugi din Berlin și Leopardi o tulesce din Neapole.

Schopenhauer era bogat, dar sgârțit, capitalisând ca și când ar fi avut să trăească vécuri; Leopardi era sărac, dar banii îi plăceaă atât de mult, încât se gândia numai la câștig când publica o carte: «La questione è di trarne la maggior somma possibile di danaro».

Schopenhauer propoveduia desființarea căsătoriei, ascetism, abstenență sexuală, și dînsul făcea copii din flori, pe cari fără milă îi arunca apoi pe drumuri; Leopardi nu putea să facă nici un fel de copii, dar era atât de lipsit de inimă, încât pînă și sentimente nu le scotea din sine, ci le împrumuta din alți poeți: «più capi di sentimenti si possono prender da Orazi!»

Pentru Schopenhauer — și să nu credeți ca eu glumesc: nu aveți decât a citi pe elevul său Frauenstädt, *Lichtstrahlen aus seinen Werken*, a 3-a edițiune din 1874. p. 53 — pentru Schopenhauer tot ce e mai onest pe suprafața pămîntului, este modul cel prietenos cu care câinele își mișcă coda. Cel mai frumos compliment, pe care Schopenhauer îl putea face unui admirator al lui, era de a-i dice: ești onest ca o kódă

de cânel! Pentru Leopardi nu e onestă nici măcar cода de câine, toate sînt ridicole, toate sînt de plîns:

Non so se il riso o la pietà prevale!

Cine vrea să se vindece de pessimism, dar să se vindece cu totul și tot, să nu citească numai pe Schopenhauer sau numai pe Leopardi, ci să-i citească din scórță în scórță pe amîndoi la olaltă în *mixtum-compositum*. Ast-fel în medicină opium și belladona sînt două gróznice otrăvuri fie-care în parte, și totuși din amestecul lor ese o minunată doftoriă.

La 1818 Schopenhauer călătoria prin Italia, dar n'a dat peste Leopardi. Pecat! Dacă ei s'ar fi privit față în față, dacă și-ar fi desvăluit fie-care unul altuia monstruósele lor concepțiuni asupra universului, Schopenhauer cu «Weltschmerz» și Leopardi cu «Infelicità», toate din reu în mai reu, nici iubire, nici patriă, nici Dumneđu; dacă întâmplarea îi aducea să se întîlnescă în așa fel după cum se întînesc une-orî două epidemii la un loc, póte că i-ar fi cuprins pe amîndoi o spaímă, o gróză, o scârbă atît de covîrșitoare, încat unul să se întórcă la sonetele sale despre lumină și cela-lalt la apologia catolicismului. Ar fi fost cu un poet mediocru mai mult și mai mult cu un mediocru teologian, dar ar fi mai puțin cu două baccile, cu doi microbii cari se sbuciumă a îmbăla în inima omului orî-ce pornire înaltă!

Aci se termină *Noi și voi*.

Sîntem în sêptemâna Crăciunului. Față cu nasce-rea lui Crist, a aceluï Crist care prin minunea iubirii a pogorit pe Dumneđu pînă la om și a rădicat pe om pînă la Dumneđu, sîntem datorî a ierta chîar pe Schopenhauer, chîar pe Leopardi, chîar pe pedagogii cei miruiți de dinșii; sîntem datorî a ierta, numai... numai să lase și ei în pace națiunea românescă! o națiune care, mai pe sus de toate, are nevoie de credință, de speranță, de ideal, de pâinea lui Isus, nu de pâinea lui Mammona.

ZACHERLINA

No. I.

Legenda biblică pro-vestesce că Moș-Adam chiămase dinainte'i tóte dobitocele, și le-a dat fie-căruia câte un nume, așa ca leul să fie leu și măgarul măgar.

Se vede însă că străbunul némului omenesc a lăsat un fel de dobitoce fără nume, de vreme ce pînă astă-đi există anonimi.

Leul se bucură de ceea ce se cuvine leului, măgarul rabdă ceea ce se cade măgarului, și așa înainte, pînă la cea de pe urmă musculiță, fie-care se cunoște cine este și lumea scie cu cine are a face. Numai anonimul scapă de or-ice răfuélă, ast-fel că, prin lipsa de nume, măgarul póte să-și dea ifosul de leu.

Tocmai din cauza acestei pozițiuni fórte îndemănate, varietatea dobitoceilor anonime s'a înmulțit peste măsură; și — ciudată contradicțiune! — ea s'a încuibat mai virtos în așa đisa «publicitate», deși «publicitate» însemnéđă lumină, pe când acela care n'are nume nu póte să fie o ființă publică, ci numai dóră privată, ba încă privată de cea mai próstă categoriă.

România în specie pare a fi țera de fĂgăduință pentru prĂsirea și mișuirea condeielor celor nebotezate. Orice lancasterian, orice colegian, orice calemgiiu dela vr'o logofețiĂ, orice «retoquĂ» dela bacalaureat, orice derbedeu își caută și-și găsește un colțușor într'o foiță, de unde apoi aceste dobitoce, nebăgate în samă de Adam, judecă universul și chiar pe Dumneđeu, lăudând pe unii, înjurând pe alții, punând la cale țera, Europa, pĂmîntul și sĂrele, fĂră ca sĂ fii în stare a ghici jivina, cĂci ea n'are nume, sau își dĂ un nume fals, ceea ce 'i tot una: fie d. X sau Y, fie d. Inot, d. Memphis, d. Ramses sau un Meșter Manole, care «Manole» pĂte sĂ fie, dar «meșter» n'a fost și nu va fi nici o datĂ.

Înțelegem anonimatul în partea cea curat politică a presei periodice, unde nu vorbesce un individ în numele seĂ propriu, ci printr'insul se rostesc un partit sau un grup întreg, încât o iscĂliturĂ individualĂ nu încap. Ei bine, la noi, din contra, tocmai acolo, tocmai în «Prim-Bucuresci» sau în «articol de fond» veđi adesea subscrise cu ostentațiune în fruntea gazetei nisce personalități obscurantisime, cĂte un ipochimen «ca Sparanghelachi Fasolide» sau «Fasolachi Sparanghelide».

Înțelegem Ărăși, și chiar aprobăm, anonimatul din partea unui tiner neîncredĂtor în sine, care, deși une-oriplin de talent, totuși intrĂ cu sfiĂ în cariera literarĂ, temĂndu-se a nu se poticni, și de aceea, ca sĂ nu ridĂ alții de dînsul, pĂșind dintru 'ntĂiu cu fața acoperitĂ, pînă ce se cĂlesce și se asigurĂ cĂ pĂte sĂ-și rĂdici fruntea. Ei bine, la noi, din contra, tocmai o asemenea rezervă este ce-va fĂrte rar: un «Barbu de la Vrancea», un «Gheorghe din Moldova», un «Badea Pletea» și alți doi-trei

Afără de aceste douĂ sfere: politica militantĂ și noviciatul literar —, anonimatul cu chichițele sale, anonimatul propriu đis sau pseudonimatul, este o scĂrbĂsĂ pecingine a gazetĂriei peste tot și a presei romĂne în parte, pecingine care — ca orice parazitism —

se lăţesce, se întinde, cotropesce, copleşesce şi viermuesce.

Intr'o zi d. Dioghenide publicase într'o fôia un articol, în care dicea că d. Nicolae Pătraşcu a demonstrat ignoranţa d-lor Hasdeu şi Maiorescu. Era subscris cu litere mari: EDUARD DIOGHENIDE. Subscrierea salvă situaţiunea. Scieam cu cine am a face. Era nobil, era frumos, era cavaleresc din partea criticului: mă înfrunta faţă în faţă. Dacă însă în loc de «Eduard Dioghenide» ar fi fost un anonim, adecă un dobitoc nesocotit de Adam, un Inot, un Memphis, un X sau un Y, publicul cel stereotip dela noi, areopagul de pe la cafenele, ar fi putut să creadă că sub anonim se ascunde Bismarck, sau cel puţin Dr. Babeş, şi atunci....

J'ose dire pourtant que je n'ai mérité

Ni cet excès d'honneur, ni cette indignité....

atunci d. Pătraşcu devenia de o dată mare, iar eu eram pierdut în opiniunea aceluî minunat public, despre care Alexandru Lăpuşnéul dicea: «proşti, dar mulţi», mie însă îmi place mai bine a dice: «mulţi, dar proşti.»

De o bucată de vreme, de când cu filoxera anonimatuului, ómenii mari pe câmpul literaturéi române cresc ciupercesce.

Grafiă anonimilor şi numai anonimilor, iată că:

d. Gherea, cu idealurile sale muscălescă şi cu erudiţiunea cea de vitrină, ajuns «cel mai mare critic»;

d. Vlahuţa, bun versificator fără îndoială, dar foarte unilateral şi aprópe sterp, «cel mai mare poet» şi chiar «cel mai mare romancier»;

d. Carageale, «garçon» de talent şi numai atâta, cel mai mare dramaturg»;

pînă şi d. Traian Dimitrescu, pînă şi d. Anton Bacalbaşa, pînă şi Dr. Urechia «mari», «mari», «mari», «mari»; şi fiind-că lipsesce o specialitate pentru mărirea lor, ei sînt «mari artiştă», ce-va ca «idee»

în loc de «țuică» său ca «patrician» în loc de «cârnat». Rival cu Iordachi Ionescu din Covaci, d. Gherea a născocit pe «artist» ca un marafet de bucătăria pentru a preface zerul în smântână, măcar că un zero rămâne tot un zero, iar trei zero tot încă nu sînt mai mult decît un singur zero, și cînd trei zero figuréză lângă d. Gherea, din acésta nu rezultă o mie, ci numai și numai un «mare» zero.

Chiar în momentul cînd scriu aceste rînduri, primesc ~~Vpălăin~~ dela 6 Decembre, în care pe prima pagină se citește:

«Dl. A. Vlahuță și Dr. A. Urechiă sînt singurii ómenî care vor să se consacre cu totul literaturéi, așa «de părăsite de copiii ei. Ei bine, s'ar cuveni ca, lăsând «de o parte publicațiile mediocre care rêsar din cînd în «cînd, lumea să dea o mîna de ajutor acestor ómenî, «carî își pun talentul lor, — marele lor talent, — pentru susținerea, pentru ridicarea nivelului literar și intelectual...»

Și cine óre le spune astea?

Domnul... domnul... domnul «A»!

Ne așteptăm acuma ca domnul «B» să cînte «marele talent» al d-luî Anton Bacalbașa, apoi «domnul «C» să urce în slava cerului «marele talent» al d-luî Traian Dimitrescu, un cîrd de «marî talente» descoperite prin ABC, care ABC — mai scii! -- n'ar fi de mirare să fie în realitate identic cu acele «marî talente», căci trăsura cea esențială a anonimatului este «uîte «popa, nu e popa».

Nimic mai nesăbuit, bună-óra, ca... ca caraghios-licul intitulat *Moș-Tecă*; și totuși anonimii ne trimbițedă că acéstă bazaconiă a avut deja o mulțime de edițiuni, atît e de nostimă, atît e de hazliă, atît e de jinduită. Am dori fórte mult și am avé dreptul de a cere, ca din fie-care edițiune să ni se arate cîte un exemplar, nu pentru alt ce-va — honni soit qui mal y pense! — decît numai pentru ca să se lămuréscă, dacă nu cum-va în faptă va fi una singură edițiune, la care,

prin cunoscuta stratagemă de librărie, s'a schimbat frontispiciul, după cum un fost mufluz, când rămâne cu vechea prăvălie, unde nemine nu vrea să mai între, își pune o nouă firmă.

E timp ca să înceteze o dată, sau încă să se dea în vilég, acest samsarlic literar.

Pentru pureci și celelalte gize s'a aflat un praf numit Zacherlina Un fel de Zacherlina trebuie și pentru dobitocele cele utate de Adam. Deschidem dară o rubrică, în care se vor înregistra treptat de acum înainte toate osanalele cele anonime: reclame necinstite chiar în comerț, murdare în literatură.

(Revista-nouă 1893, Noemb. 15.)

ZACHERLINA No. 2.

Il y a certainement du divin dans une puce : elle saute cinquante fois sa hauteur.

Voltaire.

Iuți mai sînt purecii! Ș'apoi ei sînt și atîta de grozavi tot-o-dată, încât matematicii aū calculat că, dacā un purece ar cresce cāt un cal și i-ar cresce în aceiași mēsurā darul de a sări, el dintr'o singurā săriturā ar eși din atmosfera pămîntului. Dar orî-cāt de iuți și orî-cāt de grozavi ar fi purecii, eū nu credeam totuși că-i vor sgudui așa de tare cele doē pagine trecute ale *Zacherlinei*.

De atuncî încóce *Adevērul* mē tot face: ba Moralescu, ba Prodānescu, ba printr'o scādere treptatā nu-i mai rēmāne decāt a mē face Anton Bacalbașa.

De atuncî anonimul «Memphis» dela *Lupta* mē poreclesce «Alexandru Machedon», ca dōrā-dōrā să mē bage și pe mine în tagma a nonimilor.

De atuncî, ce-va mai grav, printre pureci, tără a fi purece din nāscare, s'a nēcājit foc pe mine d. Vla-huță; s'a nēcājit așa de strașnic:

At tuba terribili sonitu tarantara dixit...

încāt nu s'a cumpēnit de a mē face pe mine Rus ca și d. Gherea: «amîndoī Slavī», uitānd că eū sînt fiul lui Alexandru Hasdeū, celui mai patriot boier român din Basarabia, admirat pe la 1840 de rēposatul Cogălnicēnu în *Archiva Romānēscā* și pe care, pentru ultra-

românescul «Discurs despre antica gloriă a Moldovei», Academia Română îl alesese la 1866 între membrii sei fondatori. Înțeleg să mă facă Slav un nu știu care «Klapps» dela *Adevărul*, dar nu d. Vlahuță, căruia bătrânul său colaborator d. V. A. Urechia ar fi trebuit să-i arate pe Hásdeï cel puțin în cronică lui Miron Costin. Oare d. Vlahuță va fi mai Român decât mine? De! E cam a-nevoe. Cât despre d. Gherea, grație căruia m'ani pomenit de o dată slavizat și eu într'un chip atât de carambolic, se va vedea mai jos.

În fruntea a două numere consecutive din *Vița*, d. Vlahuță își revărsă amărăciunea sub diferite titluri: o dată «Zacherlina d-lui Hasdeu», apoi «Gherofobia d-lui Hasdeu», după aceea ar putea să mai urmeze de acum înainte pe același ton: «Bacalbașofobia», «Petrașcofobia», «Dioghenidofobia», și câte altele, toate reducându-se în ultima analiză la «Psylophobiă», la acea orăre de pureci, de care eu pățimesc în adevăr și care mă face a mă ține de proverbul german: «Nichts mit Hást als Flöhe fangen = când vrei să prinzi pureci, numai atunci grăbesce-te».

Dar de ce să se supere tocmai d. Vlahuță?

De ce să se plângă că eu aș fi voit să-i fac «sânge reu»?

De ce să bănuască din parte-mi dorința de «a-l prăpădi»?

Liniștescă-se.

Apaise, ma Chimère, apaise ta douleur....?

D. Vlahuță nu este un anonim.

D. Vlahuță nu va pretinde, nici chiar el însuși, că este cât-colo un «mare poet», și cu atât și mai puțin un «mare romancier», singurele două însușiri pe cari i le-a tăgăduit *Zacherlina* No. I.

D. Vlahuță nu va crede, sau încăl nu ne va spune, cumcă

...dela Nistru pîn' la Tisa ...

numai d-sa și cu Dr. Urechia sînt ursiți «a rădica nivelul literar și intelectual», după cum ne asigură un anonim, pe când în *Vięta* lor, din contra, mai ales în ilustrațiunile cele cu Hotentótele, se ridică cu totul alt ce-va decât «nivelul literar și intelectual».

În sfirșit, pe d. Vlahuță eă unul l'am socotit, îl socotesc și l'voiă socoti tot-d'a-una ca fără alăturare mai pre sus de lighióiele cele fără nume, măcar că — aci să ne înțelegem mai bine — nici odată, nici odată, nici odată, fie atunci când era la *Revista-nouă*, fie atunci când propusei în Academia Română de a i se decerne un premiū, eă nu l'am calificat unde-va direct sau indirect «mare poet», ferescă-mă Dumneđeū, ci numai un «distins poet», anume un distins poet eminescian, tot-așa precum d. Macedonski este un «distins poet» anti-eminescian, amîndoi necesari la un loc pentru a se cîntări prin antitesă adevărata valóre echilibrată a mult descântatului «curent Eminescu».

Nu se va găsi în scrierile mele nici o singură frasă, în care eă să fi făcut din d. Vlahuță ce-va augmentativ; dar încă o dată, îi recunosc pe deplin talentul, da și da, regretând numai, precum am mai spus'o, că acest talent este «foarte unilateral» și «aprópe sterp», cel puțin pînă acuma, ceea ce — firesce — s'ar poté îndrepta pe viitor, nu s'a îndreptat însă în present, nici prin romanul *Dan*, nici prin revista *Vięta*.

Îl rog pe d. Vlahuță a mă crede, că eă nici nu-l urăsc, nici nu-l iubesc, dar îl consider; îl consider, fără ca pentru acésta d-sa să aibă trebuință, după cum o face, de a se identifica în sus cu Delavrancea și în jos cu Dr. Urechia. Ca valóre literară, Dr. Urechia nu există încă: el stă ascuns în posteritate, de unde în zadar se screme a eși cu ajutorul indigestului «Ghiveciū», în care caută să aibă spirit, ceea ce dovedesce că nu-l are. Delavrancea, al iată un adevărat talent nu departe de a fi mare, un «enfant terrible» pe care poți să'l desaprobi une-orī, dar nu poți să nu-l iu-

besci, căci este numai inimă chiar dacă se contradice: Delavrancea crede când te laudă, Delavrancea crede când te njură, și tăria de credință îl mântuiesce. D. Vlahuță, din nelericire, nu e Delavrancea; dar, din fericire, nu este nici Dr. Urechia. În orî-ce cas, e un cine-va, cu care poți să stai la vorbă. Dacă d. Vlahuță își va da osteneala de a reciti ceea ce l'a mahnit atîta, se va încredința că cei trei zero de acolo nu'i privesc nici pe d-sa, nici pe d. Carageali, talente necontestabile, deși nu mari.

De ce dară, încă o dată, s'a supărat d. Vlahuță pe *Zacherlina* No. 1, procurându-mi ast-fel neașteptata plăcere de a-l împăca prin *Zacherlina* No. 2?

Supărarea d-lui Vlahuță este cu atît mai ne'nte-meiată, cu cît în principiu el se unesce cu *Zacherlina*, de vreme ce ține fără șovăelă că ea are dreptate de a lua «la refec pe gazetarii anonimi».

Ce rezultă din această fățişă înțelegere între noi amîndoi?

Resultă foarte logic un despreț comun pentru acei «gazetari anonimi».

Îi desprețuiesce d. Vlahuță ca și mine.

Ca și mine, d. Vlahuță este desgustat de a vedea în România unele foi quotidiene avînd în capul lor, sub broboda anonimului, câte un ne-absolvent a vre-o trei clase gimnaziale; foi de altmintrelea destul de răs-pîndite, și nu e de mirare, căci marea majoritate din cititorii lor se alcătuiesc din ne-absolvenți a vre-o trei clase primare, ast-fel că pentru dinșii, orî și-cum, dela ABC pînă la XYZ este «o rădicare a nivelului literar și intelectual».

Ca și mine, d. Vlahuță n'a putut să nu fie scârbit, de pildă, citind în *Lupta* dela 21 Decembre 1893, sub rubrica «Bibliografie», o reclamă anonimă despre *Lumea ilustrată*, unde se ține că: «poesia d-lui A. Vlahuță câștigă farmece prin ilustrația ce o comple-tedă», adecă fără acea ilustrația nu le-ar avé; și apoi urmédă:

«Nuvela de Anton Bacalbaşa, *Vięta*, ne înfăţişeză «pe autor în tótă mărimea lui literară. *Vięta* e «scrisă cu atâta sentiment, fineţe şi delicateţe, «în cât şi fără semnătură am recunoşte în-
«tr'ęnsa pe maestrul Anton Bacalbaşa....»

Despre Goethe, despre Victor Hugo, nu poţi vorbi mai cu admiraţiune.

«Maestrul Anton B-a-c-a-l-b-a-ş-a!» «Tótă mărimea lui literară!» — «Atâta sentiment, fineţă şi delicateţă!»! «Se recunoşte şi fără semnătură!» Bre, bre, bre!

Se recunoşte fără semnătură numai dóră autorul ascuns sub anonim: *ex ungue leonem, ex auribus asinum.*

Dacă d. Vlahuţa se unesc dară cu mine, şi nu póte să nu se unescă, în privinţa «gazetarilor anonim», atunci cum óre de îngâdue d-sa acéstă greţosă pacoste în propria sa revistă?

În adevěr, în *Vięta* dela 26 Decembre 1893, sub titlul «Albumul nostru», ne întimpină următórele, de astă-dată nu despre d. Anton Bacalbaşa, ci despre d. Gherea:

«Lupta dintre el şi D-nu Maiorescu s'a terminat. «Ghera a eşit triumfător, şi săgeţile de carton, pe cari «i le mai aruncă din când în când câţi-va arcaşi copi-«lăroşi, îl fac să zîmbescă. Astă-đi e cea mai însem-«nată figură în literatura nóstră...»

Unii îşi închipuesc că d. Gherea, într'un fel său în altul, este o viţă de Român cine scie de unde. Nicî câtu-ı negru supt unghiă. Mulţi îl cred anume Basarabian. Nicî în clin, nicî în mâneacă. E un străin dela tãlpî în sus şi dela creştet în jos. D. Gherea pe de 'ntregul, şi chiar dacă n'ar fi tocmai întreg, fie boţezat, fie nebotezat, fie cum o fi, este un Rus, un pribég nihilist, avîntat la noi fórte de departe de pe la Ecaterinoslav. Tóte acestea, negreşit, nu ating întru nimic, în sensul comercial al cuvîntului, onorabilitatea saŭ capacitatea d-lui Gherea; dar ele trebuiau să se constate

pe prima liniă față cu ne-mai-pomenita reclamă de mai sus din revista d-lui Vlahuță.

Un nihilist Muscal «e cea mai însemnată figură în literatura noastră».

Ce fel de literatură a noastră o fi aceea în care un nihilist Muscal este «cea mai însemnată figură»?

E întocmai ca și cum ar dice cine-va: «Anarchistul prusian Anacharsis Klotz a fost cea mai însemnată figură în Revoluțiunea Francesă».

Și cine ôre iscălesce această bătae de joc, publicată — repet încă o dată — în revista d lui Vlahuță?

O iscălesce: RADU.

Să punem acum față în față reclama anonimă din *Lupta* dela 21 Decembre și reclama anonimă din *Vięta* dela 26 Decembre:

Lupta:

.... Și fără semănătură
am recunoște pe maestrul
Anton Bacalbașa....

Vięta:

.... Gherea e cea mai
însemnată figură în litera-
tura noastră...

Ei bine, după verdictul «gazetarilor anonimi», cine din cei doi să fie ôre mai mare: d. Gherea sau d. Anton Bacalbașa?

Faptul este că fără al-de d. Gherea n'ar puté să se nască al-de d. Anton Bacalbașa, iar fără al-de d. Anton Bacalbașa n'ar puté să trăescă al-de d. Gherea.

D. Gherea fiind în România stegarul teoriei cum că literatura este o industriă, de aci apoi, alătura cu vechea brésă pré-deochiată de «cavaleri de industriă», s'a plăsmuit sub conducerea d-sale o nouă cétă mai cilibiă de:

cavaleri de literatură.

Nu între aceștia, cred eū, este locul d-lui Vlahuță. Domnia-sa a renunțat cu parapon de a fi membru corespondent al Academiei Române nu dóră ca să corespundă exclusiv cu Academia Off dela Gara-Ploesci,

acea mucalită off-icină, pe care viitoarele *Zacherline* cu încetișorul o vor împoșca d'a-fir-a-për, căci pré-pré a început a off-usca orizontul literaturii române.

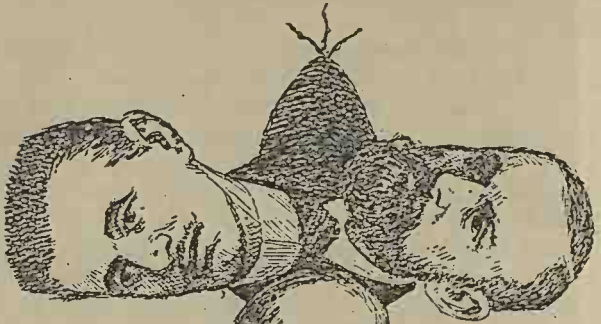
D. Vlahuță își încheie articolul «Gherofobia d-lui Hasdeu» prin duiosul strigăt: «O, maestre, ai spirit mult, ce e drept e drept, dar inimă n'ai...» N'am inimă eă? Al de sigur d. Vlahuță înțelege *inimă* numai cu sensul în care se ȕice: «il dóre la inimă». «Ce e drept e drept», după șcôla cea ateisto-cosmopolito-socialistă a d-lui Gherea, stomachul singur póte fi inimă, mâncarea înlocuesce religiunea, lista de bucate ține loc de Evangheliă, chelnerul e preot, birtul biserică: nici Dumneșeă, nici nașione, nici suflet! După acea șcôlă, digestiunea este scopul final, ținta cea supremă, idealul de evolușione al omenirii călștoare. O, trubadurule! o; bardule! o, rătăcitule rapsod! scapă cât mai curând dintr'un asemenea falanster **PENTRU BĂRBAȚI — PENTRU DAME!** Lasă acolo, «în tótă mărimea lui literară», pe d. Anton Bacalbașa cel cu ȕece pseudo-edișioni din *Moș-Tecă*; lasă-l să mănânce și să digere, să tot digere și să tot mănânce edișione peste edișione.

(Revista-nouă, 1893 Dec.)

ZACHERLINA No. 3.

Tăcere de o cam dată. Las să se auză vorbind d-nii Vlahuță, Carageali, Doctor Bacalbașa, Anton Urechea etc. Școla d-lui Gherea este în ajun de a rămâne numai cu d. Gavanescul, trecut acum dela proză la poeziă, destoinic pe viitor de a face Academiei Off dela Gara-Ploesci o muzică funebră. Și fiind-că d. Gavanescul și-a pus de prisos un / în coda numelui, ar trebui să-și mai bage așa ce-va și la mijloc, pentru a galvanescula din morți pe d. Gherea.

(Revista-nouă, 1894 Ian.)

ZACHERLINA

No. 4.

Suspensiune.

(Revista-nouă 1894 Mart.)

O RESTAURAȚIUNE

Dr. W. Rudow, *Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart, ausgearbeitet mit Unterstützung der angesehensten Schriftsteller, durchgesehen und ergänzt im Auftrage des Bukarester Cultusministeriums von Prof. J. Negruzzi und G. Bogdan. Herausgegeben mit Unterstützung des Kgl. Preuss. Cultusministeriums. Weimigerode, 1892.*

Cartea, intitulată «Geschichte des rumänischen Schrifttums» și publicată sub numele d-lui Rudow, este un scandal în știința germană, o știință care mi-a fost tot d'a-una atât de dragă, o știință în care istoria literară fu inaugurată de Schlegel și Gervinus, de Koberstein, Scheer, Menzel. Scandal, așa este; dar cine să fie cel vinovat?

Eū cred că singura vină a d-lui Rudow este că, ademenit de perspectiva unei subvențiuni, a permis să-î cerceteze și să-î îndrepteze cartea d-niī Iacob Negruzzi și G. Bogdan: «durchgesehen und ergänzt von J. Negruzzi und G. Bogdan». Dacă censoriī erau nesce bărbați mai almintrelea, ei ar fi răspuns tinēriului German: lasă-te, d-le, că nu te pricepi. În loc de acēsta, cercetând și îndreptând, tocmai d-lor, iubitul meu coleg Iacob Negruzzi mai cu samă, aū putut și aū trebuit să adaoge multe greșeli peste greșelele autorului. În zadar ni se spune pe pagina 232 că acele adaosuri nu trec peste doē la sută din carte: «die Ergänzungen nur ein, höchstens zwei hundertstel des Werkes ausmachen», căci e cu putință ca pină și acēstă nostimă comptabilitate să fie tot din péna d-lui Iacob Negruzzi, căruia d. Rudow nu

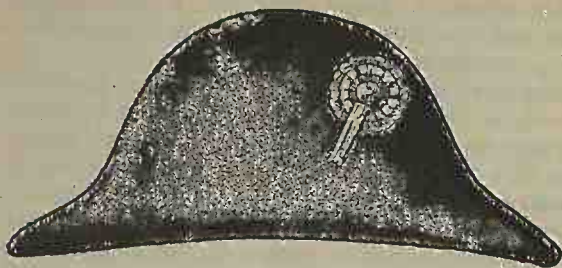
ia refuzat nimic, absolut nimic. Și apoi de ce ore se vorbesce numai despre adausuri, «Ergänzungen», și nici o vorbă de revizuire: «durchgesehen», prin care d. Iacob Negruzzi putea să ștergă cu toptanul tot ce va fi fost bun la d. Rudow?

În orî-ce cas, așa cum ni se înfățișează cartea, totul cade pravilnicesce în sarcina celor doi giranți, pe răspunderea cărora Ministeriul Instrucțiunii Publice din România, nesciind nemțesce, s'a poticnit de a subvenționa pe d. Rudow.

Nu e vinovat dară nici diletantul prusian, nici guvernul românesc, ci numai d-nii Iacob Negruzzi și G. Bogdan; ba încă s'ar pute dice că nici d. G. Bogdan nu e vinovat, fiind un nu-se scie-cine, literat necunoscut chiar în istoria literaturii pe care o revizuesce și pe care pôte că nici a citit'o măcar, ci este vinovat singur-singurel d. Iacob Negruzzi, profesor la Universitatea din București, membru al Academiei Române și deputat: «Professor, Akademiker und Abgeordneter», după cum îl vedem pus pe frontispiciul cărții.

D. Iacob Negruzzi e vinovat, când ne asigură că d. Maiorescu este un Lessing. Auziți poznă! Lessing poetul, Lessing dramaturgul, Lessing archeologul, Lessing autor al lui «Laokoon» și al «Înțeleptului Nathan», Lessing sublimul optimist din «Die Erziehung des Menschengeschlechts», Lessing piticit la talia d-lui Maiorescu, adecă la cele două volumașe pessimiste de «Critică» (nu Logică) și de «Logică» (nu Critică)! Ce-va mai mult; ni se mai destăinuesce că d. Maiorescu e nu numai Lessing, dar d. Maiorescu, mititelul d. Maiorescu, microcefalul hemipogonatul d. Maiorescu, mai are încă și un cap de Napoleon... da, un cap de Napoleon!¹⁾

¹⁾ Pag. 138: «Beides (Scharfblick und noch mehr Mut) besitzt in hervorragendem Masse (wie schon aus seinem Napoleonskopfe zu ersehen) Titu Maiorescu... verdient deshalb als der rum. Lessing an erster Stelle besprochen zu werden».

D. Iacob Negruzzi e vinovat, când ne spune că Vasile Pogor nu este tocmai Alecsandri, dar totuși...¹⁾, — un admirabil totuși!

D. Iacob Negruzzi e vinovat, când vorbește cu seriozitate în patru locuri despre operele d-lui Samson Bodnărescu, uitând numai d'ora de a'l boteza un Goethe cu cap de Cesar.

D. Iacob Negruzzi e vinovat, când contemplă printr'același fantastic telescop pe d. Naum și o mulțime de alte quasi stele din aceeași quasi-constelațiune.

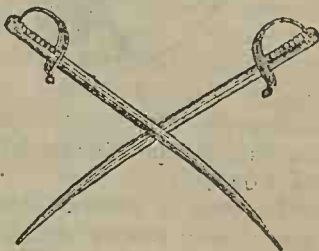
¹⁾ Pag. 144: «Wenn auch kein Alecsandri, ist doch Vasile Pogor — ebenfalls einer der bedeutendsten...»

În sfârșit, d. Iacob Negruzzi e vinovat când, înfundat într'o asemenea nebulosă, nu vede nimic afară din ea, sau pe toate le vede alandala.

Intr'un singur punct, psihologia desvinovătesce întru cât-va chiar pe d. Iacob Negruzzi, și anume atunci când d-sa se lasă a fi lăudat el însuși cel puțin nemțesce. Ce-î dreptul, d. Iacob Negruzzi nu spune că este — bună-ora — un Voltaire cu cap de Genghis-khan, dar nu ne-o spune nu dintr'un paroxism de modestiă, ci poate numai și numai pentru că se incurcă el însuși în alegerea paralelelor, fiind-că în d-sa mai este și Heine, mai este și Uhland, mai este și Schiller, și cine mai scie cine!

Grozav e d. Muiorescu, grozav e d. Pogor, grozav e d. Bodnărescu, grozav e d. Naumi, dar și mai grozav e d. Iacob Negruzzi, căci ascultați:

Ca erou, d-sa cuceritor nu este, însă a fost altădată în tinerețe un mare duelist: «grosser Fechter» (p. 146), ceea-ce e bine să se scie tocmai în istoria literaturii române:

Chiar poesiele sale cele juvenile, unele deja à-la-Heine: «sein Vorbild Heine», sînt plăpânde, spirituale, gentile, reușite: «schmachtend, geistreich, hübsch, gelungen» (p. 146).

Mai târziu, d-sa a scris nesce balade puternice: «kräftige Balladen», unele à-la-Uhland: «an Uhland erinnernd», în cari dacă sînt defecte, aceleași defecte se află

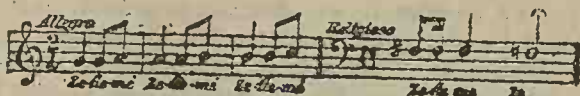
și la Schiller: «gilt dasselbe von den Balladen Schillers», balladele amîndurora — Schiller și d. Iacob Negruzzi, d. Iacob Negruzzi și Schiller — oferînd-ne de o potrivă frumuseți sculpturale: «Marmorschönheiten» (p. 173).

Apoi bucata d-lui Iacob Negruzzi intitulată «Miron și Florica» este unica idilă cu care se fălesce literatura română: «das einzige Idyll des Rumänischen gerühmt» (p. 173).

Ce să mai dicem însă despre «Copii de pe natură», cari sint fără comparațiune și-și mai reușite: «ungleich gelungener», ast-fel că de'naintea lor se întunecă pînă și romanul «Mihaïu Vereanu» (p. 173—74)!

De aci, în genul epistolar, în genul aforistic, în genul satiric, d. Iacob Negruzzi priméază asupra tuturor: «ist vor allen zu nennen» (p. 190).

Mai încolo, să nu uităm operele cele teatrale ale d-lui Iacob Negruzzi, cari tóte sînt minunate: «am besten gelungen», — sint minunate pînă și «Zeflemele» (p. 186):

Și'n fine, după apoteosa «Zeflemelelor», pentru ca figura d-lui Iacob Negruzzi să ne apară și mai mitologică, d-sa este unicul om în lume care nu s'a născut într'un singur an, ci printr'o miraculoasă spîntecătură drept la mijloc între doi ani: «zwischen 42 und 43 ist Iacob Negruzzi zu Iassi geboren» (p. 146)!

D. Maiorescu = Lessing + Napoleon; d. Pogor = mai mai mai Alecsandri; dd. Naum + Bodnărescu et C-nie, metamorfosați în luceferi; pînă și pe d. Burlă,

Semibovemque virum, semivirumque bovem,

devenind «fórté temeînic», «sehr gründlich»; ș'apoi d'a-

supra tuturoră fălăind incomparabilul autor al «Zeflemelelor»; pe când sărmanii ne-cărdași ai acestor feți logo-feți se vęd ca vai de ei: unii ghemuiți în nesce hapuri homeopatice, alții expuși la o lumină ruptă și falsă, ruptă din nesciință și falsă din spirit de gașcă, — iată în ce se cuprinde istoria literaturii române, «revędută peste tot și completată» — «durchgesehen und ergängt» — de cătră d. Iacob Negruzzi!

Intr'un indice d. Rudow ne spune la pag. 236 — de astă dată ne-o spune de sigur însuși d. Rudow — cum-că în numele «Rudow» litera *w* e mută: «*w* ist stumm». În realitate, afară de acel indice, e mut în restul cărții nu numai *w*, ci e mut d. Rudow întreg, lăsând în locu'i să glăsuască la îndelete acea școlă literaro-politică, al căriia obicinuit reprezentant nominal, nu și verbal, este d. Iacob Negruzzi.

Atribuită fără rost nevinovatului d. Rudow, ne-responsabilului d. Rudow, mutului d. Rudow, acéstă carte este aidoma, «durch und durch und ganz im Ganzen», așa numita *Noua Direcțiă*, care caută printr'insa a se restaura cel puțin în traducere, simțind ea însăși că pré s'a învechit și s'a deochiat originalul, mai ales de când l'a mai găurit perderea lui Alecsandri.

Înainte de a recurge la străinătate, se încercase mai întâi cu vai cu chiu o restaurațiune în țeră prin umbra lui Eminescu; dar umbra e tot umbră, fie ea ori-cât de lungită și lărgită, ori-cât de disproporționată când privesce cine-va de departe. Deificarea postumă a nenorocitului poet, căđut victimă morală și intelectuală a veninului pessimist cu care'l îmbuibase tocmai *Noua Direcțiă* — o mumă lacomă de a moșteni averea copilului omorit de ea însăși — acéstă deificare a ajuns deja la ridicol și este în pređiua de a plesni ca brósca din fabulă. Nicı un *fetiș* nu duréză. O reacțiune firască nu va întârđia să tăgăduască bietului Eminescu pınă și mult-puținul cât i se cuvine cu dreptate, făcendu'l astfel pentru a doua óră jertfă inconștientă a aceleiași cărdășii.

Nici «Drang und Drang» în țără, nici «Drang und Drang» în străinătate, nici prin umbre locale, nici printr'un *ics* din Brandenburg, nici literatura proptită prin politică, nici politica prin literatură, nici acțiunea din sus în jos, nici acțiunea prin acele alianțe despre cari vorbește Dante :

. nella chiesa
Co' santi, e in taverna co' ghiottoni...

prin nemic restaurațiunea așa numiților junimiști nu mai e cu putință.

Fie restauratorul chiar d. Gherea, mult mai meșter decât d. Iacob Negruzzi cel «grosser Fechter», și tot încă din asemenea ingrediente nu va fi în stare să gătească alt-ceva decât o jalnică «olla-podrida», un *ghiveci*u de pseudo-Napoleon și de Zeflemele, de «Aegri-somnia» și de «Scrisori perdute», de tot ce josoresce și nemic care să încălzească, să însuflețească, să rădice, să înalțe, să fie spornic în înțelesul lui Goethe :

Denn das Herrlichste, das Beste,
Bringt allein dem Geist Gewinn...

Rîndurile de mai sus erau scrise și date la tipar, când am văzut d'o dată în ziarul *Timpul* din ⁴/₁₆ Octombrie următoarea scrisoară :

«*Domnule Redactor,*

«Intorcându-mă în București, după o absență de mai multe luni, am găsit pe masa unui amic o carte scrisă în limba germană de d-nul «W. Rudow și intitulată «Istoria literaturii române până în zilele noastre».

«Spre marea mea mirare am mai citit pe copertă următorul a-
«dus din partea autorului: «Revăzută și completată din însărcinarea
«ministerului de culte din București de profesorul I. Negruzzi, acade-
«mician și deputat, și G. Bogdan».

«Declar că n'am primit nici o însărcinare din partea Onor. mi-
«nister relativă la scrierea d-lui Rudow, că n'am revăzut-o, nici com-
«plectat-o, ba nici chiar citit-o până azi.

«Prin urmare, se înțelege de la sine, că n'am putut autoriza pe
«d. W. Rudow de a se servi de numele meu pentru notița de pe co-
«perta cărței domniei sale.

«Vă rog, domnule redactor, să bine-voiți a publica aceste câte-
«va rânduri și să primiți tot de odată încredințarea distinsei mele
«considerații.

„I. C. Negruzzi.

«București, 2 Octobre 1892».

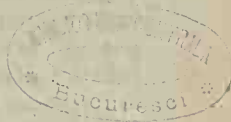
Acuma lucrurile se încurcă. Dacă d. Iacob Negruzzi își va publica epistola și nemțesce, neapărat într'un organ cunoscut de publicitate, chemând tot-o-dată pe d. Rudow la legitima răspundere de'naintea Ministeriului din Berlin, care a patronat cartea în cestiu, atunci și numai atunci se va limpezi scabrosul mister.

Să abuzeze d. Rudow de numele d-lui Iacob Negruzzi, ba încă și de al d-lui G. Bogdan, punându-se în același timp sub auspiciile guvernului imperial german și ale guvernului regal românesc, ar fi o infamă internațională fără pereche în istoria universală a literaturilor.

Orî-cine însă e autorul, faptul pozitiv rămâne că lucrarea întregă, dela început pînă la sfîrșit, oglindesce faimosă *Nouă Direcțiă*, «die neue Richtung», pe care din reputeri se silesce a o restaura. De nu e așa, d. Iacob Negruzzi este dator, printr'o a doua epistolă, să desaprobe însăși cartea în cuprinsul ei, iar nu numai frontispiciul, adică să declare că e ridicol a face din d. Maiorescu un Lessing, că e ridicol a celebra pe dd. Pogor, Bodnărescu, Naum etc., că e ridicol a scâlda în ambrosiă operele lui însuși d. Iacob Negruzzi, și așa mai încolo

din ridicol în ridicol pînă la archi-ridicol — «lächerlichst» tocmai din punctul de vedere al lui Lessing, negreșit nu al lui «rumänischer Lessing», ci al celui adevărat, aceluia care își bătea joc fără milă de tot felul de Koromandeli, bună-ora :

Er, der der Feinheit keuscher Ohren,
Dem Witz, den Regeln, dem Verstand
Den lächerlichsten Krieg geschworen,
Der je im Reich der Sittenlehr' entstand,
Für ihn ein unentdecktes Land!..

Intru cât d. Iacob Negruzzi aprobă prin tăcere cuprinsul cărții, mărginindu-se a pune la adăpost numai propria sa frontispicialitate; întru cât d-nu Iacob Negruzzi vorbește chiar despre furtul numelui său cu mult sânge rece, fără a se supăra cătu-și-de-puțin, cu «mare mirare», dar nu cu neplăcere; întru cât d. Iacob Negruzzi nu înfierăză cu indignațiune pe d. Rudow, ci par'că se sfiesce și se teme de a'l atinge, par'că ar dori să cocoloșescă scandalul în fașă; protestarea iubitului meu coleg se poate interpreta ca o îndemănatecă tragere de spușă pe turtă: eu nu știu, eu n'am vădut, eu n'am ce face, nu e vina mea că pe noi, *Noua Direcțiã* în genere și pe mine mai în specie cu *Zeflemele* cu tot, ne admiră Germania, ne admiră Europa, ne admiră cosmosul.

Acastă interpretare a protestării d-lui Iacob Negruzzi se mai justifică și se întărește prin chipul în care e anunțată cartea — negreșit tot după exemplarul cel «găsit pe masa unui amic» — în *Convorbiri literare* pe Octombrie, și anume: «Un studiu condensat asupra întregului material al literaturii române până în zilele noastre, în care se află intercalate și câte-va traduceri germane foarte bune a poeziilor caracteristice. Autorii din secolul nostru sunt toți trecuți în revistă, de la «Conachi-Văcărescu-Beldiman până la N. D. Popescu și «Smara. Autorul arată pe coperta cărții în mod ine-

«sact că d. Iacob Negruzzi ar fi revădit și complectat «opera sa din însărcinarea Ministerului de Culte române...» Atâta e inexact în cartea întregă! Ș'apoi eufemismul «un mod inexact» pentru o faptă care, dacă e adevărată, este o curată plastografiă! Tonul aci e și mai blăjin decât în scrisoarea din *Timpul*, căci d. Rudow citește *Convorbirile*, pe când ziarele cotidiene pot să-și scape din vedere. Să se observe tot-o dată acrobatica elasticitate a expresiunii: «inexact că D. I. N. ar fi revădit și completat *din însărcinarea Ministerului*», ca și când ar pute să fie exact fără atare însărcinare oficială, de pildă pe o cale oficiosă, urmată apoi de comunicarea epistolară de notițe despre Lessing-Napoleon și cei-lalți Koromandeli, adică: «per epistolas negotiando, videlicet negruzziando».

Paraponul d-lui Iacob Negruzzi nu pare a fi altul decât acela de a se vedé figurând pe frontispiciu. D. Rudow a fost pré nedibaciu. D-sa nu era «autorisat» de a pune punctul pe *i*:

. Veuillez être discret,
Et n'allez pas, de grâce, éventer mon secret!

Dacă d. Iacob Negruzzi nu era dat în vilég, atunci d-sa ar fi căpătat dreptul de a dice: nu eü am scris'o, ci lumea întregă scie că Iacob Negruzzi este: «grosser Fechter, schmachtend, geistreich, hübsch, kräftig, an Uhland erinnernd, mit Schiller vergleichbar, vor allen zu nennen, am besten gelungen, zwischen etc. etc.», tóte câte sînt pentru d-sa, după vorba lui Corneille:

Lauriers, sacrés rameaux qu'on veut réduire en poudre,
Vous qui mettez sa tête à couvert de la foudre!

Lăsând dar intactă aprecierea noastră asupra cărții

atribuite d-lui Rudow, căci această apreciere se întemeiază pe textul cel publicat, noi așteptăm cu multă nerăbdare ca d. Iacob Negruzzi să ceară o socotélă seriósă, fórte seriósă, cât se póte. de seriósă, aceluia sau áceleia sau acelora cari, văpsindu'l și poliindu-l, cutéză a'l întrebuința ca o simplă firmă de Restaurațiune.

FEMEEA

SCHIȚĂ DRAMATICĂ ÎN 5 ACTE

PERSÓNELE:

DOMNIȚA ROSANDA, fiia Domnului moldovenesc Vasile Lupul.	OI IMPIADA EULAMPIA	} Călugărițe.
PRINCIPELE DIMITRIE KORIBUT, aristocrat polon.	Un băiat mut. Un Caza,c Un cioban.	
MILESCU, mare-spătar, nepotul lui Vodă.	Ostași, aprodi, călugări, cor de copile etc.	
SAFTA, fătă din casă.	Epoca : mijlocul secolului XVII.	
BARBU	Actul I și II în palatul princiar din Iași;	
FALCĂ	actul III în țară căzăcescă; actul IV în	
CODREANU	cetatea Sucevei; actul V într'o mână-	
TRANDAFIR	stire femească la nordul Moldovei.	

ACTUL I

FLORILE

(Odaia de primire a Domniței Rosanda. O ușă în fund, alta la dreapta. La stânga o ferăstră deschisă).

SCENA I

Safta (singură, examinând florile așezate pe etajere).

Flori și éráși flori! Domnița mea s'ar potrivi măi bine să fie o fătă de grădinar. . . . (uștându-se împregiur). De nu m'ar auđi cine-va. . . . Măcar că eú o iúbesc, deú, o iúbesc de m'ăș da sufletul pentru dinsa, dar ori-și-cum — pré s'a întrecut cu gluma. Atăta dragoste

pentru nesce ȳerburı! Tótă ȳiulica mi se desfėtéză cu aceste buruenı mirostóre, ba unele chıar fără miros, pe carı și-le aduce de prin tóte ȳerile lumii... Ce traıu o să maı fie și atunci când se va mărita? In loc să-și desmierde bărbătelul, o să petrécă cu sadurı și resadurı pınă ce i se va urı și luı, vaı de dınsul, după cum mi s'a urıt mie. Dar ce vorbesc eũ de bărbat! Domniȳa nicı cã se gândește la una ca asta. (Căpitanul Trandafir scóte capul prin crepătura ușei). Tot așteptă, pe semne, să-și găsescă un bărbat trandafir....

SCENA II

Safta și Trandafir

Trandafir (intrând). Vorbescı despre mine, și eũ mă gândiam la d-ta. Asta se chıamă dragoste!

Safta. Ba vorbiam despre trandafir, și am dat peste....

Trandafir (intrerumpënd). Peste borș cu știr, — vorba Románului. Fie și așa! Pe d-ta eũ nu mă supër, orı-ce mı-ai ȳice, orı-ce mı-ai face, cã mı-ai pré-căđut tronc la inimă....

Safta. Fugı, cã vine Domniȳa...

Trandafir. Aș! Am zărit'o plimbându-se pe'n grădină și tot plecându-și capul, când în drepta, când în stânga. Se vede cã numără bobociı ce n'aũ înflorit încă; și fiind-că sınt cam mulți, avem destulă vreme să vorbim în liniște. Adecă ce fel de liniște? Foc! văpai! nu maı pot răbda și pace bună! Uıtat'aı tu cã părinții ne-aũ logodit de micı? când óre, Dómnne și sfinte Visarióne, va ajunge o dată la cununiă? Mě tot maı dintr'o ȳi pe alta....

Safta (intrerumpënd, cu aer de supërare). Aı invętat grecesce? Ha?

Trandafir (mănios). Ce'mı pasă mie de grecesce sau turcesce! Eũ sciũ cã te iubesc romănesce. Sınt Román, ești Româncă. Nu sıntem Grecoteı.

Safta. Și totuși eu nu te voiu lua pînă ce nu vei învăța grecesce! Vreau să am un bărbat, care să aibă drum deschis la mărire, să pótă fi în mila domnescă, să ajungă la divan...

Trandafir. Dóră sînt și eu fecior de boier, nu lîude printre călărăși; ba încă sînt boier de viță veche. Aū fost doi vornici mari în némul meu. Sînt rudă cu...

Safta. Dar din tine nu se va alege nimic, căci nu scii grecesce. (incet) Uitat'ai că avem Domn pe...

Trandafir. Măria Sa Vasile-vodă ce-i ȃic Grecul. Și ce are a face? Când un Grec domnesce peste miș și miș de miș de Român, este lucru firesc ca el să se facă Român, iar nu Româniș să se facă Greci pentr'un puū de... fie de vrabiă! Grecesce! grecesce! grecesce!... Ian lasă-mē 'n pace cu grecésca ta! Vrei cu orī-ce preț să fi... îngrecată?

Safta. Ești om perdut! După ce nu scii grecesce, apoī măi ai și o gură slobodă... par'că te vęd ca mîne în pușcăriă.

Trandafir. O să mă scape spatarul Milescu, că ține mult la mine. E nepot al Măriei Sale, dar e Român curat...

Safta. Român — Român, cu tóte astea scie grecesce măi bine decăt Greciș... (speriată). Se aude o ușă... Fugi iute! vom măi vorbi altă dată...

Trandafir (retrăgēndu-se spre ușa din drepta). Să scii, Safto, că nu te las o dată cu capul! Saū tu vei fi a mea, orī eu al teū, una din doă. Și încă fără grecesce! (ese).

SCENA III

Safta (singură), apoī Milescu.

Mi-e drag băiatul; numai inimă; dar n'o să ajungă nici odată boier mare... (fredonéză:)

Ἐν τῷ Βασιλείῳ, ὁ τῷ Βασιλείῳ,
Καὶ ὁ τοῦ Βασιλείου τὸν γάμον...

Milescu (intrând cu un vas cu flori în mână). Grecesce?.. Dar de unde ai învățat?...

Safta (cu supărare). Dóră nu degiaba slujesc la Curte, jupâne spătare. Am învățat dela al-de-d-vóstră, boierî marî cu nume pămintén și cu limba străină...

Milescu. Să schimbăm vorba. (a-parte) Nu'mi vine la socotelă (tare). Unde'î Domnița?

Safta. E în florăria, boerule. S'a dus să vedă, dacă aū înflorit micșunelele de Țarigrad.

Milescu. Cunoscut lucru! Muierile trebuie să iubescă ce-va. De'ntâiū le plac florile saū păpușele saū alte jucării; apoi încep a le plăcé băieți; mai în sfîrșit, la bătrânețe, când nu mai găsec flăcăr, le plac mâțele și căteii! Tu ai ajuns óre la băieți, Săftico? orî tot mai ești la flori?

Safta. Atâta trebă ai și d-ta, boerule, să țieai tótă lumea în ris.

Milescu. Și las ca alții să ridă de mine: acésta se chiamă a fi om cum se cade, o n de ném, om de curte....

Safta. Dar de unde este acéstă frumósă ólá cu flori?

Milescu. Ai greșit cu vorba: nu e frumósă óla, ci florile sînt frumóse. Așa dar trebuie să scii că aceste frumóse flori eū le aduc din partea păhărnicesei, care are un copilandru voinic ca de opt-spre-đece anî.... Dar nu înțeleg, țeū, de ce să ți o spuū tocmai ție? par'că tu n'ai cunosce pe toți voinicii cei de opt-spre-đece anî din tótă țera Moldovei!

Safta. A!

Milescu Mărturisesce singură: așa'î că'l cunosci pe băiatul păhărnicesei?

Safta. Adică l'am vedut. o dată la biserică; dar ce are a face?

Milescu. Ce are a face? Ciudată întrebare! Ce are a face băiatul păhărnicesei cu biserică?

Safta. Ba nu...

Milescu. Ce are a face băiatul păhărnicesei cu tine?

Safta. Ba nu și nu. boierule! Nu mă mai încurcal
Ce are a face băiatul păhărnicesei cu aceste flori?

Milescu. Uitasem că-ți vorba de flori! Apoi bine, Săftico; cum de nu înțelegi tu, fată cu minte; tu, crescută la Curte; tu adăpată ca și noi toți cu laptele fățărniciei; cum de nu înțelegi tu, că aceste flori, dăruite din partea păhărnicesei la o Domniță, mirósă (mirósă flórea) da! mirósă a boeria pentru băiatul păhărnicesei? Cu alte cuvinte, păhărnicesa ar dori să-și vedă băiatul în mila domnescă, adică de-o cam-dată măcar aprod la Curte, iar dela aprod nu-ți departe pînă la mare-logofet, căci numai începutul este greu pe lingă Domni, și de aci merge, merge iute, iute ca o rôtă pe osiă... firește când osia se unge din când în când.

Safta. Și de ce tocmai d-ta, boerule, te-ai însărcinat a aduce Domniței acéstă flóre?

Milescu. De ce? Ai ghicit, dragă, de vreme ce mă 'ntrebă. Păhărnicesa dăruiesce Domniței o ólă cu flori, sciind că Domnița e nebună după acest fel de ierbură; iar mie, care sînt văr-primar cu Domnița, mie mi-a dăruit o păreche de pistóle turcesci, precum n'are, cred, nici marele vizir. Acum, Săftico, pentru ca să pui și tu vre-o două-trei vorbe la urechea Domniței, căci o fétă din casă, descéptă ca tine, este și ea mai-mai ca un văr-primar, — ție 'ți dăruiesc eu... las' să pun flórea pe feréstră... (pune óla și scóie din deget un inel) na, acest inel eu l'am cumpérat esten în Italia, unde am învățat în școle tot ceea ce nu știu...

Safta (luând inelul). Acolo te-ai făcut doftor, jupân spatare? M. S. Vodă dice mereu că mai bun doftor ca d-ta nu se află în țera Moldovei...

Milescu. Intr'o di M. S. sughița, și eu i-am spus să bea apă rece... Se vede că de atunci mi-a eșit numele de mare. doftor... Almintrea, dacă te dóre ce-va

pe tine, e  am un l c, eram să  ic un ac pentru orice cojoc...

SCENA IV

Aceia i, un aprod.

Aprod (intră prin u a din fund). Prințul Koribut intr b , dacă M. S. Domni a...

Milescu. Nu ve i, voinice, că M. S. lipseste?

Safta. Nimica, nimica. Postesce! Domni a o să vină indată (Aprodul ese).

SCENA V

Milescu, Safta.

Milescu. Apoi e  m  car de pe aicea, Săftico, căci nu-mi place nici de frică acest m ndru prin  polecesc. Dumne eu l'a plăsmuit din fum, iar nu din lut, ca pe cei-lal i omeni. Inchipuesce- i că sînt două luni de  ile de c nd e  il rog mereu să-mi v nd  calul se  cel roib,  i nu vrea să mi'l v nd  mie, mie care plătesc tot d'a-una pe- in,  i drept dovadă  i-am dat arvuna, Săftico! (ese prin u a din drepta, pe c nd Koribut intră prin u a din fund. Safta stă cufundată in privirea inelului).

SCENA VI.

Safta  i Koribut.

Koribut. Puté-voi  să a tept pe Domni a in ac st  odaiă?

Safta (distrasă, cu ochii la inel). Da, boerule prin ; M. S. nu va z b vi.

Koribut (a e d ndu-se). Prive i o sculă, cuconi ?

Safta. Da, mî-a dăruit-o cine-va... o prietenă. D-ta cunoscî prețul sculelor, boierule prinț?

Koribut (se uită cu despreț la inel). Face vr'o doi taleri. Fata din casă a unei Domnițe este vrednică de un dar mai de soiū (scôte lanțul de pe piept). Ține acésta și fă-ți o salbă. (*Safta* iea lanțul cu sfielă și 'l ascunde iute în buzunarul scurteice). Scii ore, dragă, că eu iubesc... adică ți-o spuū d-tale numai între pitru ochi... iubesc pe stăpâna d-tale? O iubesc precum n'am iubit încă nici o altă femeia, și cu tóte acestea plec astăzi din Moldova, cu inima sfășiată de necaz și de rușine că n'am putut să plac Domniței. Cel puțin așa mi se pare că nu i-am plăcut de loc. D-ta trebuie s'o fi sciind mai bine decât ori-cine.

Safta (cu nedumerire). Nu sciū, boerule prinț... dar cred... póte... n'ar fi lucru de mirare...

Koribut. Ascultă! Aș dori fórté mult să aflu... dacă a-séră a fost aci o vrăjitoare Țigancă.

Safta (iute). O da! Vrea să dîcă d-ta ai trimis-o? D-ta? In adevăr, ne făcuse chiar icóna d-tale! Ne-a spus că Domnița va avé un bărbat leit-leit cum ești d-ta. Ce próstă am mai fost și eu să nu ghicesc îndată!

Koribut. N'am trimis-o eu. Este o cutezare din parte-ți a cugeta măcar acésta despre un om ca noi. Dar vrăjitoarea a trecut și pe la mine, și mî-a spus, nu sciū cum, în trecet, m'ntelegi! (se scóla). Inșă Domnița întârziă și eu trebuie să plec astăzi negreșit, iar mai 'nainte de a pleca aș vré să ieaū diua bună de pe la toți boierii...

Safta. Să nu plecî încă, boerule prinț. . mai adastă vr'o câte-va zile...

Koribut. Și ce o să éasă din aceste adăstări fără capet? Ore îmi făgăduesci d-ta că Domnița va voi în sfîrșit să mă bage și pe mine în samă după șese luni de nepăsare, cu care eu unul nu sint deprins?

Safta (gândindu-se). Ai făcut reū, că nu mi ai spus mai de 'nainte... dar timpul nu-î perdut... Mai bine...

mai bine depărtăză-te acum pentru o clipă; eu voiŭ vorbi cu stăpâna mea, apoi vino și fă cum vei socoti.

Koribut. Cuconiță! Veï mai avé cerceï de mărgăritar! (vré să iésă și se întorce dela ușă). Adevărat spui, dragă; îmi pare rău și mie că n'am vorbit cu d-ta pînă acum; dar este vina d-tale. De ce să nu mă fi însciințat că primescï daruri? De ce să nu-mi fi arătat nici-odată măcar un inel, ca să pot pricepe? (cu ironiă). Scii că eu sînt strein; în țera mea sînt alte obiceiuri... (plécă și se o-presce la ușă). Cerceï de mărgăritar!... (ese).

SCENA VII

Safta (singură, privind după Koribut).

Își cam bate joc de minel... De țeră, nu de mine... Venetic!... Dar ce-'mî pasă mie! (scóte lanțul din busunar). Frumos! frumos! scumpul (ascúnde lanțul). Și cerceï de mărgăritar!.. O zestre întrégă!

SCENA VIII

Safta și Rosanda.

Rosanda (aruncând privirea asupra vasului cu flori). De unde-î acéstă flóre, dragă Safto? Ce frumusețe!

Safta. A adus'o... ba nu, n'a adus'o, ci a trimis'o M. Tale prințul Koribut...

Rosanda. A? prințul e pré bun... Dică că a trimis prințul? Dîseși, pare-mi-se, că a adus?

Safta. Ba a trimis, nu a adus (Rosanda distrasă se a-șeală pe divan, cu capul plecat). Ești cam tristă, scumpa mea Domniță?

Rosanda. Da! sînt fórté tristă. Nu pot uita cu-vintele vrăjitoareï de-aséră. Ai făcut rău lăsând-o să intre.

Safta. E cea mai vestită vrăjitoare din totă țera Moldovei... Și apoi, orîși-cum să fie, nu înțeleg de ce să te 'ntristezi, trumosa mea stăpână? Țiganca nu ți-a spus nimic rău, nimic neplăcut, nimic...

Rosanda. Și tocmai asta mă 'ntristează. Să mă fi speriat ea cu un viitor întunecat, eu m'aș sili a fi veselă. Cel puțin pînă atunce mi-aș dice: mîne mă așteptă nori și vijeliă, astăzi este o zi senină și frumoasă. Dar vrăjitoria mi-a povestit o sôrtă așa de dulce, încât nu vreau, nu pot răbda, așteptând pînă cine scie când.... (se gîndesce). Oare ce mi-a spus vrăjitoria, Safto?

Safta. Ai uitat, Domniță?

Rosanda. S'o uit? nici o dată! Dar tu, Safto, nu cunoscî inima cea slabă a omului. Noue ne place a auți mereu cele dorite, a le auți din tôte gurile și la tot pasul, a le auți chiar atunci când le cunoscem, și de le-am cunosce orî-cât de bine. Ce mi-a spus vrăjitoria, Safto?

Safta. A spus, că bărbatul M. Tale va fi dintr'o țeră străină, de nēm mare, tînăr, frumos, vitez de frunte...

Rosanda. De nēm mare, tînăr, frumos, vitez de frunte...

Safta. Și dintr'o țeră străină. Bagă séma, Domniță, că va fi dintr'o țeră străină.

Rosanda. Vrăjitoria a uitat însă să'mi spună, dacă bărbatul meu va iubi florile.

Safta. Te va iubi pe tine, Domniță... și...

Rosanda. Și ce...?

Safta. Dacă M. Ta mi-ai da voiă...

Rosanda. Spune, spune, Safto.

Safta. Mi se pare că cuvintele vrăjitoriei se potrivesc întocmai cu chipul unui bărbat ôre-care dintr'o țeri străină, de nēm mare, tînăr, frumos, vitez de frunte, și care nu póte să nu iubescă florile, de vreme ce...

Rosanda (cu nerăbdare). De vreme ce?... Sfirsesce!...

Safta (arătând vasul cu flori). De vreme ce ți-a trimis M. Tale această frumoasă flóre.

Rosanda. (sculându-se). Prințul?...

Safta. Dintr'o țeră străină, tîner, frumos, vitez de frunte...

Rosanda. Dar de unde sciï tu, Safto, că prințul îmi place mie?

Safta. Așa s'ar puté crede după spusele vrăjitoareï.

SCENA IX

Aceiași, Milescu.

Milescu (intrând prin ușa din dreapta). E vorba de vrăjitoare. O, nu te speria, verișoră! Numai atâta am auđit și eü, și dacă vrăjitoarea este în adevěr bună, trebuï să-ți fi spus mai dînainte că voiü auđi numai atâta.

Rosanda (confusă). Imï pare bine, vere, că ești tot-d'a-una vesel; dar... ai venit să 'mï spuï ce-va, jupâne spatare.?

Milescu. Cam așa... Te vöd însă că nu ești în apele d-tale... Póte suferi... Sciï că sînt cam doftor. Nu degiaba am o lungă batalamă dela școla din Padova...

Rosanda (rece). Te asigur că nu sînt bolnavă, jupâne spatare...

Milescu. Fiel Cu atît mai bine... Eram să te 'n-treb, dacă ai primit o ólă cu nisce flori?

Safta (iute). Da-da! Domnița a primit, boerule.

Rosanda (roșind). Și ce te privesce, vere, dacă am primit sau dacă n'am primit?

Milescu (cu mirare, uitându-se la amîndouë). Veđi bine că mă privesce.... Cum, Dómne, să nu mă privescă!... Acea ólă este...

Safta (înterupënd). Este de unde este... Nu înțelegi, boerule, că Domnița e obosită după plimbare și vrea să se odihnescă?...

Milescu (salutând cu respect). Dacă-î așa, mă duc... Paharniceșa întreabă... (auzind aceste cuvinte, Safta face o mișcare cu mâna și restornă după ferăstră vasul cu flori, care cade afară în grădină).

Rosanda (alergând la ferăstră). Ce-ai făcut, Săftico? O, Dómnel! O flóre așa de frumósă! Se va fi vătămat!... Nu înțeleg, cum să nu bagi de samă!... (scóte capul pe ferăstră, apoi se răpede la ușa din fund și ese).

SCENA X

Safta și Milescu.

Milescu (cu mâinile în șolduri). Apoi bine?

Safta (tot așa). Apoi bine?

Milescu. Adică-te?

Safta. Adică-te?

Milescu. Iute, vulpóică! Ce însemnéză tóte astea?

Safta. Ia însemnéză atâta, că Domnița nu vrea acum să audă nimica. O să-î spuîu mai târziu de băiatul pähărnicesei d-tale; îți făgăduesc, deși inelul nu face nici doi taleri, măcar că-î din străinătate. Numai d-ta să nu te mai amesteci.

Milescu. Așa tot se mai póte. Caută să nu mă dai de rușine, Săftico. N'aș vré, dragă, ca lumea să credă că nu am nimic sfînt pe fața pămîntului, nici chiar pistóle turcesci. Dar de ce óre îți strălucesc așa ochisorii? Sciî că încep a crede că ești frumușică? Și ca să nu te îndoesci, sint gata a-ți da o sărutare...

Safta. Păstréz'o pentru altele, boerule!

Milescu. Nu, nu, nu! E peste putință ca s'o păstrezi! Cel puțin să nu aibî inelul de tot degéba, dacă nu'mî vei face ispravă pentru băiatul pähărnicesei. Veđi că te cam pricep, șiréto? Așa dară, prin urmare.... (Safta se împotrivesce, Milescu o sărută).

SCENA XI

Aceași, Koribut.

Koribut (oprindu-se în ușa din fund). A! ce întâmplare!

Milescu. O nimica tótă! Dacă nu vedeai d-ta, prințule, o vedeai păreții; este tot una; adică vreau să ȳic că nici d-ta nu vei spune nimenui, ca și păreții. Aș dori să știu însă, să nu fie cu supărare, cum de-ai intrat așa de lesne în odaia Domniței, fără ca să fii femeie sau cel puțin un verișor ca mine?

Koribut. Oho! mă ia! pré din scurt, boerule! Nu sînt atît de vinovat precum ți se pare d-tale. N'am găsit pe nimeni la intrare, ecă totul. D-ta înțelegi fórte bine, că un om ca mine nu póte aștepta după ușa.

Safta. Dar unde să fie aprođii?

Milescu (gesticulând). Flórea a alergat după feréstră; Domnița a alergat după flóre; aprođii au alergat după Domnița... Incurcătura s'a limpedit, prințule, și te iert de astă dată că n'ai așteptat după ușa; dar nu-ți pot ierta nici decum că nu-mi vinđi calul: singurul lucru ce-mi lipsesce încă pentru ca să gust deplina fericire a unui cuget împăcat.

Koribut. În adevăr, boerule, nu-ți vînd calul meu, dar te rog să-l primești în dar, ca semn de prieteșug. Este chiar acum la pórtă, înfrînat și înșeuat...

Milescu. Iți mulțumesc, prințule...

Koribut. Roibul te aștéptă, boerule...

Milescu. Cu tóte astea, aș puté să-l ieaú și mai târđiú.

Koribut. Dar de ce nu acuma?

Milescu. (lovindu-l pe umăr). Te înțeleg, prințule.

Koribut. Ce vrei să ȳici cu asta?

Milescu. Vreau să ȳic, că une-orí caii íeaú nára-vurile stăpánilor, și că, prin urmare, roibul d-tale nu

scie nici el a aştepta după uşă. Te las dară singur cu Safta. Veđi că ne-am înţeles, prinţule?... Sluga plecată! (Ese).

SCENA XII

Koribut, Safta.

Koribut. In sfârşit am scăpat de păcală! Spune-mi, Safto, ce veste?

Safta. De minune, boerule prinţ!

Koribut. Deu?

Safta. Domniţa te iubesc, te iubesc însă fără a'şi da samă, fără a sci ea singură... Dar iacă mă vine cine-va. Pune-te la o parte...

SCENA XIII

Aceiaşi, Rosanda.

Rosanda (fără a vedé pe Koribut). S'a turtit sărmana floriceică! Am dat'o grădinarului s'o caute ca pe o finţă bolnavă, care-mi este dragă. N'am avut parte de darul prinţului.

Koribut (c'un gest de mirare). De darul meu? Ce fel? (Safta-î face semn).

Rosanda. A! D-ta erai aici, prinţule?

Koribut (salutând'o). Da, Domniţă, şi tocmai cât p'aci era să uit de darul meu, de acea flóre, pare-mi-se... o jucăriă, de care nici nu'mi aduceam aminte şi al cărui singurul preţ este de a fi plăcut Măriei-Tale.

Rosanda. În adevăr, o flóre atât de frumoasă... Sînt fórte măhnită...

Koribut. Lasă, Domniţă, nu te măi măhni de pierderea unei flóri, căci mâne o s'o uiţi, căpătând o altă. Aşa se trec tóte în lume, (ostând) şi sînt pré-puţin acei nefericiţi, cari n'au darul de-a uita o flóre ce-au iubit

odată. O așa sórtă mă așteptă pe mine... Am venit să te vîd pentru cea din urmă dată, mult frumósă Domniță.

Rosanda (turburată). Nu te 'nțeleg, prințule.

Rosanda. Peste un cîas părăsesc Moldova.

Rosanda. Părăsesci Moldova? Dar ce ți-a făcut óre biata nóstră țerișóră?

Koribut. Mă întrebî, Domniță? Sînt lucruri ce nu se pot spune! Sînt taîne ce se citesc în ochi, în fiecare pas, în aer, dar nu se vor citi nicî-odată în cuvinte, căci vorba rece și măsurață este giulgiul inimei...

Safta (la urechea Rosandei). Sărmanul! cum te iubesc!.. Adu-ți aminte de vrăjitoare...

Rosanda. Dar dacă eú te-aș ruga... dacă te-aș ruga eú, ca să nu ne lași așa curînd?

Koribut. Prin acésta, scumpa mea Domniță, ai rosti o osândă sau o bine-cuvîntare, una din doué (ingenunchind). Mă vei osândi tu óre a muri d'o mie de orî în fie-care clipă, sciindu-mă lingă tine, trăind cu aceeași suflare ce adieză buzele tale, și silindu-mă a năbuși în mine glasul desperării care'mî strîgă necontenit: ea nu te bagă în samă... ea nu te iubesc!.. (*Rosanda îi întinde mîna, Koribut o sărută*).

SCENA XIV

Acéiași, Milescu.

Milescu (oprindu-se în ușă). În sfîrșit, iată că te-am prins și eú, prințule!

ACTUL II

VLĂDICII GRECI

(Grădina palatului domnesc, a căruia fațadă se vede la stânga).

SCENA I

Trandafir, Barbu, Falcă, Codrénu.

Barbu. De ce ore ne va fi chemat spătarul?

Trandafir. De sigur pentru nunta Domniței... (suspiniând, a-parte). Când ore îmi va veni și mie rîndul cu Săftica?

Falcă. Nunta Domniței!... Vești, tocmai asta nu'mi place... Încă un venetic pripășit în țera Moldovei!

Codrénu. Mai incet, măi Falcă... Zidurile aū și ele urechi...

Trandafir. Ba să trăesci, dragă Fălcuță! Numaî cu tine eū mă mai impac. Tu nu te-ai grexit, nici te-ai turcit, nici te-ai polecit... Nu era destul ore că pe Domnița Maria a d'at'o Vodă hurduz-burduz după un prinț de pe cea lume? Tot o listă străină ..

Codrénu (cu spaîmă). Tss!

Trandafir (aprins). Eî da! lasă-mă să strig că mă dore! Tot o listă străină trebuia să aducă și pentru Domnița Rosanda..? Nu era bun logofétul Gheorghijă?... I se scurgeau ochii după Domnița! Ș'apoi nēm boieresc vechiu, pămîntén din moși-strămoși...

Falcă. Și păcat! mare păcat! că-i bună Româncă Domnița! Séménă în tóte cu reposata Dómna, să-î fie țérina ușoră.... N'are nimic grecesc dela tată-seū!... Atâta românesc măi avem și noi la Curte...

Trandafir. Ba și vērul Domniței, spătarul Milescu, e bun Român, n'ai ce-î dice! Cam glumeț, dar suflet românesc...

Barbu. O, cât despre spătar, să nu cuteze cine-va

să cârtescă.. Mî-a dat o doftoriă de m'a scăpat de friguri...

Trandafir. M'aş jura că ți-a dat'o în glumă.

Falcă. Glumesce şi el, ca să uite cele de plâns...

SCENA II

Aceiaşi, Milescu.

Milescu (intrând). Sînteţi aice? Bine...

Toţi. Să trăesci, jupâne spătare!

Milescu. Am să vă spuîu la fie-care câte o vorbă, şi acela cum mă va auzi, îndată să plece; apoi cum va pleca, să spună şi el câte o vorbă la dorobanţii sei, şi aceia cum îl vor auzi, îndată şi ei să plece... Aţi înţeles?

Trandafir. Ba n'am înţeles, jupâne spătare. Să fie cu iertare...

Milescu. Vrea să şică voi, cei-lalţi trei, aţi înţeles?

Barbu şi Codrénu. Am înţeles, jupâne spătare.

Milescu. Sînteţi proşti. Mai bine m'a înţeles căpitantul Trandafir, de vreme ce şică verde că nu m'a înţeles, căci nici eu nu pré înţeleg ceea-ce am spus...

Falcă. Eram să şică şi eu, jupâne spătare, că nu înţeleg, dar...

Milescu. Nu erai sigur, dacă înţelegi sau nu. Eşti pe jumătate prost, căpitane Falcă.

Toşi (ridînd). Să trăesci, jupâne spătare!

Milescu. Îmî pare bine că vă vîd veseli, că vă găsisem aice pré posomorîţi... sciîu de ce. . dar mutrele vîstre nu'mî plăceau, măcar-că... de l... aveţi şi voi dreptate! Acuma ascultaţi. E nunta Măriei Sale Domniţei...

Trandafir (cu entusiasm). Buna noastră Domniţă!

Milescu. Tu, căpitane Barbule, cu dorobanţii tei vei face alaiî după trăsura pré-sfnşitului chir-Ioanichie, mitropolit de Chesaria. (Barbu se închină şi ese). Tu, căpi-

tane Falcă, cu dorobanții tei vei face alaiū după trăsura pré-sfințitului chir-Mavrichie arhiepiscop de Gazaria. (Falcă se închină și ese) Tu, căpitane Codrene, cu dorobanții tei vei face alaiū după trăsura pré-sfințitului chir... și-i pe nume.

Codrénu. Chir Pavliché. :

Milescu. Și Lichie, nu Liché, deși se cam potrivește. Așa dar, ție 'ți dau pe samă pe pré-sfințitul chir-Pavlichie, episcop de Nazaria. (Codrénu se închină și ese). Tu, căpitane Trandafir, deș nu știu ce alaiū să mai faci și tu! Iértă mă, Dómne, că mulți mitropoliți, arhiepiscopi și vlădică de prin tóte unghiurile țerei grecescă s'aū mai încuibat pe la noi sub domnia M. Sale Vasile Vodă, unchiu-meū, tără să scie cum, pentru ce, de unde și pînă când! Ioanichie, Mavrichie, l'avlichie, Chesarie, Gazarie, Nazarie...

Trandafir. Mai ales acuma, jupâne spátare, cu prilejul nunței, Iașul nostru s'a umplut ca ne altă-dată de tot felul de sfințeni, care de care mai pocită! Aséră am vădut cu ochii mei sosind, încunjurat de vre-o sută de ucenică, pré sfințitul chir-Macarie...

Milescu. Patriarhul de Antiohia, un sfint arăbesc, negru ca păcatul! Apoi tocmai ăsta, căpitane Trandafir. Du-te dar cu dorobanții tei de'i fă alaiū pré-sfinției sale... (Trandafir se închină și ese).

SCENA III

Milescu (singur).

Bre-bre-bre-bre! Să vedem și catastiful (scóte din buzunar o condicuță și cetesce). Opt-deci și noué egumeni: la fiecare pe și dela Visteriă: o pâne albă de făină picluită, o pâne neárá, o litrá de unt-de-lemn, o oca de vin de Odobescă... cam puțin pentru un gátlej de călugăr; o litrá de luminări de céră, o litrá de luminări de seū, o lámâiă, patru brațe de lemne... sînt friguroși Grecoteii!...

o litră orez, arpăcaș, linte, fasole, meiū... păcat că nu le dă și ovės!... o legătură de cėpă, doē cunune de usturoiu... asta, pe semne, ca să nu miróse a tămie... Sărmană țera Moldovei! Aū dreptate căpitanii mei de li's așa de urii veneticii. Traudafir, măi samă, i-ar mânca pe toți fripți pîrjoliți. Intre noi fie vorba, logofetul Gheorghită a spus un mare adevăr, când a cutețat să țină verde lui Vodă în fața divanului: Măria ta, de nu vei scóte caprele din țeră, vei perde oile...

SCENA IV

Milescu, Barbu.

Barbu (intrând iute). Jupâne spătare!...

Milescu (ascunđend condicuța). Ce este?

Barbu. Pórtă mănăstirii Tresfetiteli e închisă. Popii nu ne lasă să intrăm.

Milescu. De ce?

Barbu. Ni s'a răspuns că părintele mitropolit Ioanichie dórme...

Milescu (cu mirare). Dórme?...

Barbu. Dórme.

Milescu. Dórme acum la amedii?

Barbu. Se vede că la Greci n'a intrat încă alba în sat...

Milescu (zimbind). Ba póte că n'a eșit încă alba din etacul pré-sfinției sale.

SCENA V

Aceiași, Falcă.

Falcă (intrând iute). Jupâne spătare, porțile mănăstirii Săntei-Vineri sînt închise.

Milescu. Și acolo?

Falcă. Călugării ne-au răspuns că părintele arhiepiscop Mavrachie..

Milescu. Ce face?

Falcă. Bea cafea.

Milescu. Bea cafea cu porțile închise?

Falcă. Apoi de, așa sînt Grecii! Nu vrea să împartă cafea cu musafirii...

SCENA VI

Aceiași, Codrănu.

Codrănu (intrând iute). Jupâne spătare! Mănăstirea Bărboiu e închisă. Părintele Vlădică Pavliché...

Milescu. Dórme?

Codrănu Ba s'a sculat.

Milescu. Bea café?

Codrănu. Ba a bėut-o.

Milescu. Apoi bine, ce face?

Codrănu. Se spală.

Milescu. De pėcate!

SCENA VII

Aceiași, Trandafir.

Trandafir (intrând iute). Jupâne spătare!...

Milescu (intrerupėnd). Vrei să'mi spui, cã mănăstirea Golia e închisă? O știu mai de'nainte.

Trandafir. O ști?

Milescu. Negreșit! Patriarhul Macarie va fi făcėnd și el ce-va, care nu se face cu porțile deschise... Său dórme, său bea cafea, său se spală... Ian ascultați, voi-nicilor! Plecați cãteși-patru și spargeți porțile... Ba nu,

așteptați-mă la scara divanului celui mic, ca să întreb pe însuși M. Sa Vodă : ce-î de făcut cu pré-sfânta lene a pré-sfinților Greci ? (ese).

SCENA VIII

Aceiași, afară de Milescu.

Trandafir. Vorbă să fie ! Par'că numai Grecii ne mănăncă țera, dormind, bând cafea și trăgând din nerghelea ! Ori-câte némuri, ori-câte lifte, ori-câte lighioi după fața pământului, toate își găsesc aici pâne și sare, culcuș și hrană, afară numai de bietul Român. Nu degeba dice dicetórea :

Léhu-î vulpea,
Turcu-î lupul,
Rusu-î ursul,
Ér sármanul
Moldovénul
Când e óiă, când e vacă !

Falcă. Ian tăceți, fraților ! Vorba-î de lup și lupu-î la ușă. Uite că Domnița vine încóce cu iubitul seú. Cum o mai drăgostesce, drăgosti-l'ar... vrém să dic o vorbă mare, dar las'o, că bun e Dumneđeú !

Barbu. Aïdem la scara divanului să așteptăm pe jupânul spătar... Numai dînsul ne-a mai rămas să ne înveseléscă.

Codrênu (trist). Ne 'nveselesce dicêndu-ne că sîntem proști...

Trandafir. Și are dreptate, că dacă n'am fi proști... (cu furiă). Of, of, măicuță, ce am mai face ! (ese cu toți).

SCENA IX

Rosanda și **Koribut** (se apropie din fundul grădinei).

Koribut. Nu în zadar se țice, scumpa mea Domniță, că iubirea face pe om să cânte.

Rosanda. Să nu mi-o spuî acésta, prințule, căci cel puîn pină acuma nu mi-ai făcut nici un cântec, măcar că te tot laudî cu dragostea d-tale.

Koribut. O, dacă ar trebui numai atâta pentru ca să-ți dovedesc iubirea, apoi dovada e gata (scote din buzunar o hârtiă și cetesce).

Frunță verde de grănată,
Viū din țeră depăriată...

Rosanda (întrerupënd). Imî place, prințule, că ai început curat românesce... cu frunță verde...

Koribut. Este vina d-tale. Ai sciut să mă faci Român și pe mine. Și apoi scii bine, Domniță, că dascălul meu de limba românescă a fost călugărul Dosofteiū, omul cel mai învețat din țera Moldovei și care imî tot spunea mereū, că un cântec fără frunță verde este ca un boer fără castan.

Rosanda. Vrea să țică este un cântec cu castan?

Koribut. Inșă și cu inimă, ceea-ce nu au toți boerii.

Rosanda. Citesce dară, să-l vedem și la inimă.

Koribut (citind) :

Frunță verde de granată,
Viū din țeră depărtată,
Ca să-ți aduc la picióre
O inimă iubitóre...

Rosanda. Adevărat! Cântecul are și o inimă, ba încă iubitóre... Dar iartă-mă, prințule, că te tot opresc: mă simțesc astăzi atât de fericită, încât imî vine să tot vorbesc și să nu las să vorbescă alții. Ciudat! Ar crede

cine-va că tăcerea este pecetea celor nenorociți. Acuma sfirșește cântecul..

Koribut (citesce):

O inimă iubitore
Chiar ca o rață din sôre
Când se lasă pe o flóre...

Rosanda. Aici ai vrut să mă lingușesci, prințule.

Koribut. Cum așa?

Rosanda. Credeați, de sigur, că mie tot încă îmi plac florile? Nu și nu! De când am început a mă gândi la d-ta, am uitat cu totul florăria. (*Koribut* îi sărută mâna). Dar mai citește cântecul.

Koribut. Nu l'am isprăvit, dulcea mea Domniță.

Rosanda. Asta-î nimica; mai citește-l dela început.

Koribut (cite-ce):

Frunză verde de granată,
Vii din țără de...

SCENA X

Aceiași, Safta.

Safta (alergând din fundul grădinei). Domniță, Domniță!

Rosanda. Ce este, soro?

Safta. Lucruri ciudate, M. Ta... Nu mă taiă capul să cred, orî sa nu cred... Se țice...

Koribut. Ce se țice?...

Safta. Șciți că astăzi a sosit la M. Sa Vodă un sol dela hatmanul căzăcesc.

Koribut. Da, un polcovnic cu nasul tăiat într'o bătăliă cu oștirile nôstre leșesci; o bătăliă, în care noi am înfrânt pe răsvrătitorii Cazaci de a mers vestea.... Trebuie să șciți, scumpa mea Domniță, că acești Cazaci, acești Zaporojeni, cum se numesc ei, sînt o adunătură de hoți, de tâlhari, de mojiți, de fugari din tôte păr-

țile lumii. Pînă mai-de-unădîi ei robiaū nouē ca nisce slugi supuse, însă mai în urmă s'aū resculat prin viclenia acestuî potlogar de Hmelnitzki și l'aū ridicat ca să le fie hatman, aū nesocotit cărmuirea leșescă și astădî... Dar lasă că'i vom învăța noi! Apoi bine, Safto? ce are a face solul acestuî hatman țărănesc? ce pôte să aibă a face cu Domnița Rosanda? cu logodnica mea?

Rosanda. In adevēr, Săftico, eu nu înțeleg nimica.

Safta. Să dea Dumnezeu ca să nu fie nimica, iubita mea stăpână, dar se dice... se spune că..

Rosanda și Koribut. Șfirșesce odată! Ce se spune?

Safta. Mē tem să nu te superi, Domniță.

Rosanda. Nu te teme. Sint pusă pré sus pentru ca să mē pótă atirge vorbele sau faptele unuî sol căzăcesc!

Safta. Așa dară s'a respândit vestea că hatmanul Hmelnitzki va fi trāmis pe acest sol la M. Sa Vodă, ca să cēră māna...

Rosanda (cu emoțiune). Māna mea pentru hatmanul căzăcesc?

Safta. Ba pentru fiul seū Timuș.

Rosanda (cu indignare). Māna mea?

Koribut. Peste puțință! Ce cutezare! Îmi vine să și rid... Scii, Domniță, că acest Timuș se fălesce de a fi cel mai mare bețiv în tótă țera căzăcescă...

Safta (plecând capul). Da, Domniță; māna Māriei Tale.

Rosanda. Pentru Cazacul Timuș?

Koribut (apucând mānuchiul săbiei). Sāngele meū fierbe... nu mē mai stăpānesc... mē duc... mē duc să taiū nasul acestuî sol...

SCENA XI

Tot aceiași, Milescu.

Milescu. N'ai ce să-i mai tai, prințule! Uitat-ai că bietul om e cu nasul tăiat? Ș'apoi M. Sa Vodă i l'a

mai tăiat încă odată peste ceea ce era, răspundându-i verde că Domnița Rosanda nu-i de nasul feciorului unui hatman căzăcesc! Ce de mai nasuri! Ha-ha-ha!

Rosanda. Dică, vere, că tata n'a primit cererea Cazacului?

Milescu. Mai încape vorba! Firesce că n'a primit-o; ba încă a înfruntat pe sârmanul polcovnic ca vai de ell Uite, frate, cât pe aci era să-mi strice o nuntă atât de frumoasă, o nuntă pentru care aū venit cu tot dinadinsul o sută de mitropoliți din țera grecescă. Era păcat! mare păcat, deū! Ne-ar fi afurisit patriarhul dela Țarigrad...

Koribut. Dar fiū bun, boerule spătar, de ne povestesc cu amăruntul totă întâmplarea.

Milescu. Roibul ce mi l'ai dăruit, prințule, și-a scrintit piciorul drept de dinainte; dar de o cam dată nu e vorba de roib. Așa dar solul căzăcesc veni să cêră, ca M. Sa Vodă să dea pe verișora după Timuș, fiul hatmanului Hmelnitzki. Vodă de ntru'ntâiū nu sciea ce să răspundă; apoi porunci să chieame pe toți boerii la Divan, unde m'am întâmplat și eū, și ne întrebă sfatul: ce-i de făcut și ce-i de dres? Noi cu toții am strigat într'un glas: să nu primesci M. Ta, să nu plecī țera sub voia unui Cazac, să nu calcī cuvīntul ce l'ai dat prințului Koribut, să nu nenorocesci pe Domnița!... Numai logofetul Gheorghită tăcea, înghiția noduri, făcea spume la gură și nu răspundea nimica. Atunci M. Sa Vodă îi dīse cu mânia: ești mut, Logofete, când te întrebă nevoia țerei? Decī logofetul s'a sculat, și-a rēsucit musteța, s'a uitat rotă la toți boerii, apoi aținti privirea drept în ochii lui Vodă, o privire de șoim — bată'l focul să'l bată! — și dīse cu vorba lui cea lată: mă gândesc și eū la nevoia țerei, M. Ta. — Ei, și care'ți este chibsuēla? dīse érašī Vodă. — Chibsuēla mea este, M. Ta, ca să dai pe Domnița după Timuș.

Rosanda (cu dispret). Nemernicul!

Koribut (cu furie). Trădătorul!

Safta. Sciū eū pe unde'l dóre! Logofetul nu póte uita că Domnița n'a vrut să fie logofetésă.

Rosanda. Și ce a răspuns tata, vere?

Milescu. Își încreți fruntea, își încruntă sprincele, lovi domnesce cu pumnul în masă și țise: Nu dau pe Rosanda mea după un Cazac!

Rosanda. Bunul meu tată!

SCENA XII

Aceiași, un Aprod.

Aprodul. Prea-Sânția Sa Părintele Mitropolit Varlam mă trimite să spun Măriilor-Vóstre, că totul este gata pentru serbarea nunteii (ese).

SCENA XIII

Aceiași, fără Aprod.

Koribut (iute). Apoi ce mai așteptăm, scumpa mea Domniță?

Safta. Nunta-î gata.

Milescu. Aïdem.

Rosanda (care rămăsese plină acum cufundată în gânduri). Mai stăi, vere... Ai uitat să ne spui răspunsul solului căzăcesc la cuvintele lui Vodă...

Milescu. O secătură! A țis că 30.000 de Cazaci stau gata să trecă Nistrul, pentru a arăta Moldovenilor, cum-că fiul hatmanului lor este vrednic de a lua și o fată de împărat.

Rosanda (turburată). Ce spui, vere?

Koribut. Să trecă în bună voiă! E lesne de intrat, dar nu sciū cum vor eși, căci mă jur pe sabia mea...

Rosanda. Câtă óste avem noi, vere?

Milescu. De o cam dată o nimica tótă. Mai toți

voinicii sînt duși pe la țeră, fiind vreme de pace. Dar nu te speria, verișoră; se vor trimite porunci pe la pâr-călăbi ca să stringă ómenī, și se va mai scri și la Craiul Rakotzi ca sîi ne dea un ajutor de Ungurenī...

Rosanda. In cît timp se póte aduna la o-laltă óstea nóstră moldovenescă, ca să fie gata de rēsboiū?

Milescu. In 3 sēptēmānī.

Rosanda. Cătă vreme trebuie pentru ca să sosēscă ajutorul din Ardeal?

Milescu. O lună.

Rosanda. In cît timp pot intra Cazaciī în Moldova?

Milescu. Peste.... peste.... apoi să'ți spun drept: peste trei țile.

Rosanda. Dumneđeule!... Du-te, vere, grăbesce-te; opresce pe solul căzăcesc; ȕi-ī cā M. Sa Vodă și-a schimbat gāndul... Spune-ī cā Domnița Rosanda primescce a fi soția Cazacului Timuș!...

Safta (frîngēndu și mājnile). Sāraca'n de mine! Timuș! Un Muscal!

Rosanda (cātră Koribut). Prințule, te iūbesc, dar țera māj pe sus de tótel!

Milescu (cu nedomerire). D-ta glumescī, verișoră, nu-ī așa?

Koribut. O asemenea glumă n'ar fi la locul seū, māj ales în privința unuī om ca mine. Nu sciū ce trebuie să ȕic. Nu mē domeresc, dacā trebuie să cred urechilor mele.

Rosanda. Peste trei țile Cazaciī vor fi la Iași; peste trei țile focul și sabia, potopul și măcelul vor pustii Moldova; peste trei țile copiii vor fi orfanī, nevestele vēduve, pārinții vor plānge fiiī lor; peste trei țile... și tóte astea din pricina uneī nemernice ca mine! Pentru un vis de dragoste, o nālucire trecētoře, o umbră de fericire, eū să aduc peirea țereī mele! Blestemele fraților meī să cadă pe mine? Viitorul meū să fie clădit pe mormintele Romānilor?... O nu! nici odată! (luī Milescu). Du-te, vere! grăbesce-te; opresce pe solul căză-

cesc... (se apucă cu mâinile de piept). O! acesta întrece puterile mele.... dar ce să fac! Ce să fac! (leșinată cade pe brațele Saftel).

SCENA XIV

Aceiași, Trandafir.

Trandafir. Ceî patru vlădici greci așteptă în biserică.

ACTUL III

FUGA

(O cameră mobilată cu lemn alb. La dreapta o ferăstră deschisă, din care se vede o grădină. În fund și la stânga câte o ușă).

SCENA I

Safta, Rosanda.

Safta. Mi se rumpe inimióra, Domniță, când mă gândesc numai cât de mult suferi.

Rosanda (culcată a-lene pe divan). Mult suferi!... Mult!

Safta. Apoi socotesce singură, dacă n'ai făcut reu de a te jertfi astfel pentru țără?

Rosanda. Acesta să nu mi-o spuî, Safto. Este drept că eu sufer, dar suferințele mele, de ar fi ele și mai cumplite, tot încă sînt o nimica pe lângă suferințele unei țări întregi, suferințele țerișórei nóstre... (ostând). Mi-e dor de Moldova, Safto.

Safta. Și mie.

Rosanda. Aici în țera căzácescă, și în starea în

care mă aflu, singurul lucru ce mă mai mângăie este de a sci, că prin măritişul meu cu... cu... bieţii noştri Români au dobândit o fericită pace. Cazacii, în loc de a-i turbura ca mai nainte, îi apără; iar cele-lalte nemuri se tem de Cazaci şi lasă ţera în linisce, ca să se mai odihnescă.

Safta. E reu numai atâta, Domniţă, că bieta Moldovă a ajuns să nu se mai potă apăra ea singură, ca în timpii ceî vechi.

Rosanda. În timpii ceî vechi... ai spus o mare vorbă, Safto! Bine a fost în timpii ceî vechi. Ş'apoi scii una? Mie mi se pare, că eă n'aş puté iubi ţera noastră aşa cum o iubesc, să nu fi avut ea un trecut strălucit, timpii seî ceî vechi, după cum şici tu. Mie mi se pare că nimic nu aprinde dragostea pentru ţeră, ca slava străbunilor, ca dorinţa de a nu fi mai pe jos de moşii şi strămoşii noştri, ca rêvna de a lăsa şi noi o pomenire fiilor şi nepoţilor.. Trecutul este uşa viitorului!... Mi-e dragă Moldova, Safto, pentru că Moldova e ţera lui Ştefan cel mare!

Safta (cântă):

Ştefan, Ştefan Domn cel mare,
Sémén pe lume nu are,
Saltă ţera mea!

Rosanda. Aşa este, Safto. Dacă astă-đi mai sint încă Români ce-şî iubesc ţera, este numai pentru că din copilăria eî au auđit cântecul lui Ştefan-Vodă; l'au auđit în tóte şilele, în tóte orele şilei; l'au auđit în légén şi l'au auđit pe patul morţii.

Safta. Cu tóte astea, Domniţă, cântecul lui Ştefan-Vodă d'o bucată de vreme începe a fi uitat; nu-l mai auđi la mesele boerilor; s'au născocit alte cântece, străine, grecesci, turcesci, leşesci..

Rosanda. Să nu'l uităm noi, Safto; noi, aruncate în négra străinătate; noi cari suferim; noi ale cărora dureri le pot alina din când în când numai aducerea

aminte a țerișorei noastre! Cântă-mi, Safto, cântă-mi cântecul lui Ștefan cel Mare.

Safta. Glasul meu, Domniță, nu mai resună cum resuna altă dată la noi acasă. M'a amuțit străinătatea. Dar Măria-Ta ai uitat, că a-seră ai sosit din Moldova, după porunca Măriei tale, o cătă de călușeri dela Sucéva...

Rosanda (iute). Ai bine că mi-ai adus aminte! Ce bucuriă!... Chiamă-î, Safto! Chiamă-î îndată!

Safta (deschidând ușa). Ei sînt aci de demult... Aș-téptă porunca... (intră călușerii.)

SCENA II

Aceiași, Călușerii.

(Călușerii execută un danț voînicesc; apoi unul cântă pe «Ștefan-Vodă» și ceilalți repetă în cor: Saltă țera mea!)

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
Sémên pe lume nu are,
Saltă țera mea!

Sémên pe lume nu are
Decât numai mândrul sóre,
Saltă țera mea!

El și-a pus pieptu 'n hotare
De-opresce orde tataré,
Saltă țera mea!

Opresce orde tataré
Și Litfeni cu chica mare,
Saltă țera mea!

Litfeni cu chica mare
Și Unguri cu cêfa tare,
Saltă țera mea!

Unguriî cu căsa tare
 Și Turciî pe smei cãlare,
 Saltã țera mea!

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
 La Sucéva cuibu 'și are,
 Saltã țera mea!

La Sucéva cuibu 'și are,
 Și din cuib ades el sare,
 Saltã țera mea!

Și din cuib când el imi sare,
 Se bate 'n patru hotare,
 Saltã țera mea!

Se bate 'n patru hotare
 Ș'aduce țereî scãpare,
 Saltã țera mea!

(Cãlușeriî se retrag).

SCENA III

Rosanda (sculându-se). Acum mă simt fericită, Safto! Cugetând la trecutul Românilor, mă liniștesce viitorul lor, și acéști dulce credință mă face a uita că sintem în țera căzăcéscă, a uita chinurile mele, a uita chiar sël-bătăcia lui Timuș. Mă duc, Safto; mă duc să mă culc, să adorm, să visez, nu timpul de față, ci pe Ștefan cel Mare.

SCENA IV

Aceiași, un Cazac.

Cazacul (intrând prin ușa din fund). Jupânésă Safto, te caută un Armén cu marfă.

Rosanda (iute). Nu cum-va vine din Moldova?

Cazacul. Nu cred, Măria Ta. Vorbesce curat că-zăcesce.

Rosanda (ostéază și ese prin ușa din stânga). A!

SCENA V

Cazacul și Safta.

Safta. Arménul mă caută pe mine?

Cazacul. Tocmai pe d-ta; dăce că i-ai poruncit să vină.

Safta (cu mirare). Eū? Se înșelă fôrte mult. Eū n'am vęđut nici un Armén. Đi-î că nu cumpër nimic (Cazacul ese).

SCENA VI

Safta (singură fredonând).

Moldovénul le grăia :
De-aț veni la țera mea,
Să vę'mpart eū murgî d'ail meț
Să vę pórte ca și lei,
Să vę 'ntreceț și cu smel....

SCENA VII

Safta și Cazacul.

Cazacul. Arménul dăce, că ți-a adus o veste dela părințîi d-tale.

Safta (rigënd). Eū n'am părințîi, măi Cazace! (a-parte). Nu cum-va căpitanul Trandafir?

Cazacul. Apoî de! eū de unde să sciū ce ai ori ce n'ai?...

Safta. Dă-l afară... (Cazacul vrea să ăasă). Dar întrebă-l mai întâiu, póte caută pe Domnița, nu pe mine?

Cazacul. Ba chiar pe d-ta, jupânesă Safto. (Safta-i face semn să ăasă).

SCENA VIII

Safta (singură fredonând).

Frunță verde de cireși,
Lungu-î drumul pîn'la Eși,
Lungu-î drumul și bătut
Dela Nistru pîn'la Prut,
Nu-î bătut de car cu boi:
Ci-î bătut tot de nevoi!....

SCENA IX

Safta, Cazacul.

Cazacul. Arménul nu vrea să plece...

Safta. Nu vrea? Cum? Ce fel?

Cazacul. Țice că să-ți aduci aminte de un lanț de aur și de nisce cercei de mărăgăritar.

Safta (sculându-se turburată). Lanț! Cercei! Lasă-l să intre! Mi se pare și mie că-l cam cunosc...

SCENA X

Safta, Koribut (în costum de negușător armén, cu un băiat cu marfă în spinare).

Koribut (privind în pnegătur). Aci nu ne aude nimeni?

Safta. O, Dómne! Cum te-ai prefăcut, boerule prinț! Cine te-ar mai poté cunósce?

Koribut. Te 'ntreb, dacă nu ne aude nimeni? Nu uita primejdia, în care mă aflu.

Safta (arătând la băiat). Nu ne aude nimeni, afară numai...

Koribut. Numai atâta? Apoi nu te sfii, Safto. Acest băiat este un rob al meu, și prin urmare tace de frică; al doilea, el este mut din naștere, și prin urmare tace de nevoie; al treilea, el nu știe moldovenesce, și prin urmare nu ne înțelege. Așa dar spune-mi, Safto, cum merg lucrurile pe la voi?

Safta (ostând și plecând capul). Reu, reu, foarte reu, boerule prinț! Mai reu n'are cum fi!

Koribut. Cu atât mai bine! In cincă luni de zile a putut să nvețe sârmana copilă, ce vrea să țină a trăi o Domniță cu un mojiç,

Safta. Mi-e rușine să ți-o spun, boerule prinț. El o necinstesce cu vorba, și cutéză chiar, fără frica lui Dumnezeu...

Koribut. Ei bine...?

Safta (plecându-se la urechea lui Koribut). O bate; credemă că o bate, boerule prinț; mai cu samă când e bêt, ceea ce i se întâmplă foarte des...

Koribut. O bate... Iată omul, pe care Rosanda l'a pus mai pre sus de mine... Dar lasă asta! Spune-mi, Safto, Domnița își mai aduce ea aminte de fostul seü logodnic?

Safta. Mie nu mi-a vorbit nici odată nimica. Când i-o amintesc eü... nu răspunde... se face că nu aude.

Koribut. Acesta pôte să fie un semn bun, dar pôte să fie și un semn reü. Femeia nu vorbește de un om atunci când îl uită, sau când îl iubesc pe mësura, una din două.. Ei bine, Safto, ei bine... eü am venit aicea să răpesc pe Rosanda, am trecut prin deçe morți, mi-am pus viața în cumpănă, căci nu pot, nu sînt în stare de a lăsa pe iubita mea în brațele altuia! Vorbește cu Domnița, Safto! Induplec-o... (îi aruncă o pungă).

Safta (rădicând punga și dând'o lui Koribut). Iea-ți-o înapoi, boerule prinț. Safta nu mai este ceea ce a fost altă dată. Pilda și suferințele stăpânei mele m'au îmbunătățit și pe mine. Voiü stărui, voiü ruga pe Domnița

să fugă; însă nu voiū lucra pentru banī, ci numai pentru fericirea stăpânei mele.

Koribut. Ceea ce 'mī spuī, Salto, mă face să. iubesc și mai mult pe Rosanda.

Safta. Acum ne-am înțeles, boerule prinț. Du-te dar, du-te, căci Timuș pōte să se întōrcă dela vīnătōre și atuncī...

Koribut (iute). Cum? Ȑicī că Timuș nu-ī acasă? E la vīnătōre? Departe?... dar spune-'mī, spune-'mī, unde'ī Rosanda? Nu cum-va este aici? Singură? Aprōpe de mine?

Safta. Liniscesce-te, boerule prinț. Domnița dōrme, ca să'sī mai uite durerile.

Koribut. Ea dōrme... Dōrme în patul lui Timuș! Ascultă, Safto!... Fă-mă s'o vĕđ... să-ī vorbesc eū insumī. Cere cât vreī dela mine! Lasă-mă s'o smulg chiar acum, în clipa acēsta, din așternutul moiculuī!

Safta. Peste puțință.... Plēcă, plēcă de aici, boerule prinț...

Koribut. Să'ī spun numai douē vorbe... numai o vorbă...

Safta. Du-te, du-te pentru mila lui Dumnezeu! (se aude o mișcare la ușa din stānga). O, Dōmne! vine cineva... fugī, fugī!

Koribut (eșind prin ușa din fund). Mă duc, dar voiū aștepta rĕspunsul teū. (Băiatul ese după Koribut).

SCENA XI

Safta, Rosanda.

Rosanda (intrând iute). De ce l'ai alungat, Safto?

Safta (speriată). Cum? Ne-ai auđit, Domnița? N'ai dormit?

Rosanda (tremurând de emoțiune). Am fost la ușa... L'am ascultat... L'am vĕđut prin crepĕtura ușei. Aș fi dorit să-l mai privesc... Mă simțiam atāt de fericită. Nu

mă mai puteam stăpâni, Safto ; eram cât p'aci să intru...

Safta. Vrea să ȳică, tot îl mai iubesci, Domniță?

Rosanda (cu extas). Mai mult ca ori-când!

Safta. Sciï pentru ce a venit?

Rosanda (pune mâna la frunte). O sciü.... vaï mie... o sciü!

Safta. Ești gata dară a...

Rosanda (întrerupënd). Nicï odată, Safto! Intâlnesce-ï, spune-ï să plece. Vięta-ï este în primejdiă. Să nu mai aștepte... să nu nădăjduescă nimica!... Safto! Safto! Sînt róba datoriei!

SCENA XII

Aceiași, Milescu.

Milescu (intrând cu violență și isbind ușa). La naiba! Cât p'aci eram să fac o mórte de om, vrëu să ȳic o mórte de Cazac! Puțin a lipsit! Să nu mă lase să intru eü!... Bine te-am găsit, verișóră!

Rosanda (cu bucuriă). Bun sosit, vere!

Milescu. Sărută-mă, verișóră, sărută-mă iute: este dreptul cel mai dulce și cel mai netăgăduit al verilor (se sărută cu Rosanda). Ce mai faci, Săftico? Nu cum-va te vei fi măritat?

Safta. Sărut mânil, boerule...

Rosanda. În sfîrșit ți-ai adus și tu aminte de noi, vere. Ce mai face tata?

Milescu. Sănătos, fórte sănătos, sănătos ca tunul, și d-ta sciï, verișóră, vorba Românuï: să dea Dumneđeu sănătate, că-ï mai bună decât tóte. Așa dară, cât privesce sănătatea, M. S. Vodă nu se plânge, slavă Domnuluï. Mătușica avusese o tuse. Eü i-am spus să bea un păhăruș de rachiü după masă. Mitropolitul Varlam i-a pus la pept degetul sântuluï Prohirie, mórte adusă dela Antiohia de patriarhul Macarie... Tusea i-a trecut.

De doftoria mea, saũ de degetul sântului Prohirie, nu sciũ. Trebuie sã fie una din douẽ...

Rosanda. Tot faci pe doftor, Milescule?

Milescu. Și nu fac reũ, cãci în ȕiua de astã-ȕi Moldova are mai multã trebuinȕã de doftori decãt de ostași. E cam bolnavã țera întregã.

Rosanda (speriatã). Bolnavã?

Milescu. Nimicuri! Va da Dumneȕeu, se vor îndrepta tôte.

Rosanda. Dar ce sã se îndrepteze? Eũ nu te înteleg, vere. Despre ce vorbesci?

Milescu. Aș vrẽ sã vẽd pe Timuș. Am o soliã din partea M. Sale lui Vodã.

Rosanda. Nu mẽ speria, vere! Spune-'mĩ, spune-'mĩ, ce s'a întâmplat?

Milescu. Te sciũ, Rosando, cã ai o inimã mai mult bãrbãtescã decãt muferescã. Așa darã ȕi-oiũ spune verde și pe șlẽu fãrã a ocoli. Logofetul Gheorghitã nu putea sã uite...

Safta (intrerupẽnd). Cã M. Sa Vodã n'a vrut sã-'l aibã ginere...

Milescu. Fie și așa! Ei bine, acum el și-a rãsbunat.

Rosanda. Și-a rãsbunat?

Safta. Ce spuĩ, boerule?

Milescu. Se ajunsse cu craiul Rakotzi, aduse în țerã o óste de Ungurenĩ, apucã Iașul fãrã veste, resturnã pe M. Sa Vodã, și se puse el singur Domn în scaunul țerei.

Rosanda. Dar țera? cum a îngãduit țera o asemenea nelegiuire?

Milescu. Șera? Vorbã sã fie! Șera nu-'și bate capul pe cine sã aibã domn: fie Stan, fie Vlad, tot una, numai sã aibã un buzdugan și o cãciulã domnescã. Ș'apoi catã sã mãrturisim, cã M. Sa Vodã unchiu-meũ avusese și el pecate: îi plãceau Grecii, îi adãpa cu tot felul de slujbe, îi punea mereũ la pãne: kir-lane la drẽpta, kir-Frangolea la stãnga, ori unde vedeai un Român,

trebuia să găsească dece venetici alătura. Înțelegi acum, verișoră, pentru ce țera a rămas surdă și mută la chiamarea M. Sale. Nu ajunge ca inima Domnului să fie bună, ci trebuie să fie bune și urechile domnesci, ér urechile domnesci sînt acei ce încongioră pe un Domn. Iată dar că în loc să strige: «să trăiască Vasile-Vodă! jos Gheorghită!» țera striga cât putea: «jos Vasile-Vodă! să trăiască Gheorghită!» Pécatele Grecilor, verișoră! Eú unul o povestiam cu mult mai dinainte, dar M. Sa credea că'i glumă, fiind-că eșia din gura unui om glumeț, și asculta prostiele ce i le spuneau alții fără ca să ridă....

Rosanda. Va să ȃică, țera nu vrea pe tata?

Milescu. Nu; dar el o vrea, — scii vorba Lăpuș-nénului.

Rosanda. Și ce face? Unde-î acuma?

Milescu. Trecu Nistrul și se trase la Camenitza de'mpreună cu tótă casa și cu toți boerii, toți câți i-aú mai rămas cu credință, adică doi-trei peste tot: credința noastră boerescă.

Rosanda. Iar tu, vere?

Milescu. Eú? Sănătos, multămim dumatiale, verișoră. Vin aci la Timuș, ca să luăm o óste căzácescă și să dăm afară pe Gheorghită.

Rosanda. Să intrați în Moldova? să vè bateți cu frații voștri?

Milescu. Firesce! Păruelă frățescă...

Rosanda. Rușine, Milescule! O nu, tu nu vei face acésta! In pieptul teú svícnesce o inimă románescă, și acésta inimă nu te va lăsa să rădicí brațul asupra țerei tale, asupra maicei tale, asupra lui Dumneđeú! Poporul vrea pe Gheorghită... să-î fie de bine! să domnescă: așa este voia lui Dumneđeú... Poporul nu vrea pe tata.. nu-l vrea Dumneđeú! Eî bine, tata trebuie să se plece la glasul poporului și să vină aicea, să-și petrécă bătrânețele în linisce, pe brațele ficei sale, care nu'l va lăsa nici odată.

Milescu. Apoi de, verișoră, vorbesci frumos, dar

nu pricepî cum este lumea. E dulce Domnia Moldovei, după cum dicea Miron-Vodă.

Rosanda. Este dulce când o dă dragostea poporului, e amară când nu vrea țera...

Milescu. Dulce sau amară, vrea sau nu vrea, eu trebuie să'mi împlinesc solia. Unde-î Timuș, verișoră?

Rosanda. Nu mânià cerul, vere! Te rog la picioarele tale, nu căuta pe Timuș! Nu căuta pe Timuș! Nu supune țerișora noastră sub sabia Cazacului! (cade în genunchi).

Safta (plângend). O, Dómnne!

Milescu (rădicând pe Domnița și depunând-o pe divan, jumătate amețită). Nu te speria, verișoră. Eu sînt slugă domnăscă mai nainte de toate, și nu pot să'mi calc slujba... Safto, privighéză pe Domnița; privighéz'o bine... Nu'î nemica. Un mic leșin. Stropesce-o cu puțină apă rece... Eu merg să găsesc pe Timuș... (ese).

SCENA XIII.

Rosanda, Safta.

Rosanda (sărind în picioare după un moment de nemișcare). Scumpa mea Săftică! Credincioasă tovarășă a suferințelor mele! Ce să facem? cum să scăpăm Moldova?

Safta. Nu știu, stăpâna mea; nu găsesc nici o cale.....

Rosanda. O găsesc eu, Safto. Da! sînt hotărîtă...

Safta. Dar cum? Ce fel, Domniță?

Rosanda. Trebuie să rumpem cu orî-ce preț, trebuie să sfășiem legătura lui Timuș cu tată-meu. Trebuie să facem ca Timuș să nu mai fie ginerele lui Vasile-Vodă, și ast-fel să nu-l mai ajute... Eu voi fugi, Safto!

Safta (iute). Cu prințul? Te învoesci?

Rosanda (cu indignare). Eu? Nici-o-dată! Imi voi împlini datoria mea către țeră, datoria cea mai sfîntă; dar nimica nu mă va pute face să'mi calc datoria către

acela, cu care m'a însoțit, dacă nu dragostea, cel puțin sórta și biserica. Iubesc pe prinț, căci în zadar mă sbucium a-l da uitării; dar acéstă iubire va rămáne curată ca dragostea lunei cu sórele, cari se urmăresc neîncetat, tără să le fie iertat d'a se întâlne vre-o dată în calea lor. Prințul este perdut pentru mine și eú sînt perdută pentru el... Perdută! perdută!

Safta. Dar atunci, cum óre vei fugi?

Rosanda. Am vorbit cu maica starița dela Sânta Caterina; i-am spus de mai multe orí dorul ce mă frămîntă de a muri în haina mireselor lui Christos... Acuma e séră, mănăstirea nu-í departe, mă voiú ascunde acolo, și nimenea, nimenea afară de tine, Safto, nu va sci unde petrece nenorocita ființă, căreia nu i-a fost dat de a gusta fericirea lumescă...

Safta. Dar eú, Domniță?

Rosanda. Tu, Safto?... Tu să rămâi aicea! Tu vei spune lui Timuș, că stăpână-ta a plecat cu Milescu la tata...

Safta. Dar jupânul spătar nu plécă. El va vorbi....

Rosanda (gânditoare). Așa e... Atunci... atunci spune lui Timuș că ai văđut aice pe prințul Koribut... că nu scií ce s'a făcut cu mine... Lasă să credă că eú am fugit cu prințul.. Lasă să aibă dreptul de a mă desprețui. Cu atât mai bine! Va fi din parte'mí o nouă jertfă și mai mare pentru a scăpa Moldova... Dar timpul trece...

Safta (plângënd). O nu, Domniță... Eú nu te pot lăsa! Nu pot, nu sînt în stare a mă deslipi de iubita mea stăpână...

Rosanda. Aidem, aidem, Safto! Nu mai plânge! Privesce singură cât sînt de liniscită... Aidem! Țera o cere dela mine! Țera mea! Țera noastră!.. (ese amîndoué pe ușa din stînga).

ACTUL IV
NICI ACUM!

Decorul ca în actul II.

SCENA I

Milescu, Barbu, Băiatul mut, Safta.

Milescu. Aicea, căpitane Barbule, poți să-mi vorbesci fără sfială.

Barbu. Jupâne spătare! (arătând la băiat). Veđi Léhul ăsta? îl veđi? eî bine... umblând cu straja, a dat Dumneđeū de am pus mâna pe dînsul. Se tot învîrtia pe lingă pórta cetății, il iaū din scurt, degéba, nu rês-punde nimica, se face că-'i mut. Dar am găsit la dînsul în sîn acéstă țidulă (dă lui Milescu o hârtiă). N'am vrut să-l duc dinaintea lui Timuș, căci veđi bine, eū nu am a face cu căpeteniile căzăcesci. Cine scie, jupâne spătare, póte să fiă în acéstă țidulă vre-un meșteșug, care să tre-buască să-'i scim numai noi, Moldovenii...

Milescu. Te-ai purtat înțelepțesce, căpitane. Lasă țidula. O voiū arăta eū singur M. Sale lui Vodă. A mai vęđut-o altul afară de tine?

Barbu. Nu

Milescu. Dar tu ai citit-o?

Barbu. Nu sciū carte, jupâne spătare.

Milescu. Ești un om neprețuit! A sci carte este de folos numai celora dela putere și-i stricăcios pentru cei mai de rând... Acuma iea pe omul ăsta de mi-'l pune la cercare... mę'nțelegi... silesce-te a-'i deslega limba.

Safta. Îl cunosc eū, boerule spătar. L'am vęđut odată printre slugele prințului Koribut. Băiatul este în adevăr mut. Mî-o spusese chiar prințul...

Milescu (privind cu fixitate). Bre! îl cunosc și eu... par'că l'aș mai fi vădut nu știu unde. Dar ce-mi pasă mie! Fie mut sau nemut, ajunge că nu'i de ai noștri! Pune'l pe sub rotă, căpitane Barbule; întinde-l voinicesce, ș'o să veđi cum va începe să vorbescă în toate limbile. E un venetic!...

Barbu. Mai poruncesci ce-va, jupâne spătare?

Milescu. Unde-ți Timuș, căpitane? Vădutu-l-ai?

Barbu. A eșit din cetate cu Cazacii sei, pe semne ca să se mai bată, după obiceiū, cu Gheorghită-Vodă. Nu se mai astimpără... Ți și nópte tot călare! Eū unul nu înțeleg, dēū, o ast-fel de petrecere. Noi Români ne batem odată, dar ne batem vitejesce: ori biruim, ori așternem câmpul cu ósele nóstre, una din douē; ér Cazacii áștia se bat, apoi fug, apoi éráși se bat, apoi éráși fug: nu se mai sfișese jucăria!

Milescu. Bine, bine, căpitane. Acuma du-te de-ți fă tréba.

Barbu (împingēnd afară pe mutul). Mișcă, mișcă, liftă străină! (ese).

SCENA II

Safta, Milescu.

Milescu (după ce aruncă o căutătură asupra scrisorii ce luase dela Barbu). A! Dela prinț cătră verișoră! Ian ascultă, Săftico, pentru ca să veđi că mutul teū e bun nu de rotă, ci tocmai de spîndurătore (citesce). «Scumpa mea Rosandă! De-abia astăđi am sosit în tabăra lui Gheorghită, aducēndu-ı un ajutor de óste leșescă. Incă pe drum am aflat tóte. Știu cum Timuș te-a găsit ascunsă în mănăstire; știu cum te smulse din brațele maicelor; știu cu ce cruđime s'a purtat, deși te sciea în ajun de a fi muma copilului seū. .»

Safta (oftând). In adevăr, ucidea pe sârmana Domniță! o ucidea, să n'o fi scos d-ta din ghiarele lăi!

Milescu. Dar ascultă mai departe (citesce:) «Am venit cu hotărîrea de a împlini în sfîrșit visul dragosteî mele, ori de nu... voiû cădé mort pe câmpul bătăliei, șoptind cu buzele murinde numele teû, Rosando! Voiû căuta prilejul de a întâlni pe Timuș cu sabia în mână și atunci... atunci lupta va să deslege, care dintre noi doi trebuie să trăescă și să fie fericit!»

Safta. Numai atâta?

Milescu. Numai atâta! Este cam pușin, ai dreptate, Safto! O adevărată dragoste e mai limbută. Așa cel pușin o cređ eû; tu vei fi sciind mai bine.

SCENA III

Aceiași, Rosanda.

Rosanda. A! Ești aice, vere?

Milescu (dându-î scrisórea). Iubită verișórá, prințul Korableub itî trimite acest rêvășel...

Rosanda (aruncând jos scrisórea). Rêvășele prințului n'aû ce căuta la mine.

Milescu. Îl scrisese cu o đî înainte de a muri.

Rosanda (emoționată, căuțând un razem). Cum? Prințul a murit? A murit?...

Milescu (rîdënd) Nu de o cam dată; dar eû am vrut să te descos, verișórá, pentru ca să aflu, dacă respingî rêvășul din inimă sau numai din buze.

Rosanda. Ești reû, Milescule! Este o nelegiuire de a-și bate joc de suferința aprópeluî seû, și ce suferință, o Dómne! Atâtea dureri, atâtea chinuri, câte apasă pieptul meû, năvãlind tóte d'odată ca pãraele ce isbesc din vírful munșilor pentru a înneca câmpia... o! acésta este pré mult pentru o sârmană ființă, pe care voi înși-vé o numiți slabă, ș'apoî voi înși-vé rideți de slăbiciuneaî!

Milescu (sărutându-î mână). Iertă-mă, verișoră!

Rosanda (continuând cu foc). Tu te miri, că mă îngrijesce sôrtea prințului? Eî bine, da, ea mă îngrijesce, căci dragostea este spinul: nu'l simți când intră, dar te dore când îl smulgi cu sila!

Milescu. Am greșit, nu te supăra, verișoră.

Rosanda (infocându-se și mai mult). Tu cređi că inima mea este sfășiată numai de durerea prințului? O, Dumnezeu, o singură rană ar fi o fericire pentru mine! Dar inima mea este ca o pesceră, unde fie-care glas, fie-care șoptă, fie-care frémăt își află un răsunset, își găsesce o umbră ce-î răspunde. Tot ce se mișcă împrejurul meu îmi aduce câte o durere, și din unirea tuturor acestor dureri se nasce o singură văpaia mare, uriașă, de care voi bărbații nu vë puteți face o iconă. Mă dore pentru prinț; mă dore sciind în câte primejdii se aruncă Timuș, tatăl copilului meu; mă dore când privesc la nevinovatul meu prunc, a căruia vieță va fi și ea un lanț de suferințe; mă dore pentru țera mea, unde frații se mânjesc în sângele fraților... mă dore pentru tôte, pentru tôte, pentru tôte...! (pune mâna la cap).

Milescu. Liniscesce-te, verișoră... Liniscesce-te. Nu este nici o suferință în lume, pe care să nu o rescum-pere o singură ți de fericire...

Rosanda (aședându-se). Da, vere, îți mulțumesc pentru acéstă mângăere. O mică luminare gonesce întunecul dintr'o mare odaiă. Așa este. Voiu aștepta și eü o singură ți... o oră de fericire; dar veni-va? Aprinde-se-va și pentru mine acea mică luminare?

Safta. Va veni, scumpa mea stăpână!

Rosanda. Acuma spune-mi, vere, ce-î nou în tabără?

SCENA IV

Aceiași, Trandafir.

Trandafir (intrând iute). Jupâne spătare!

Milescu. Ce este?

Trandafir (cu îndoială). Dar Măria Sa Domnița? ...

Rosanda. Vorbesce, căpitane... Eă sînt deprinsă cu vești rele...

Trandafir. Să trăesci M. Ta!... Apoi e reu, jupâne spătare. Dușmanii aă încongiurat ceta hatmanului Timuș, și-î cam anevoiă să scape. M. Sa Vodă, care privesce din turn, m'a trimis să-ți spun, jupâne spătare, să iaă îndată pe toți lăfegii, să mergem să scótem pe Cazaci din poticală.

Rosanda. Grăbesce, vere ... merg și eă!

Milescu. Ce are a face! Fii cu minte, verișoră. Timuș e destul de vitez el singur, ș'apoi nici noi ăștia nu sîntem de lepădat. Aidem, căpitane!...

Trandafir (a-parte lui Milescu). Păcatul cel mare este că hatmanul e bét...

Milescu. Inainte, Trandafire!

Rosanda și *Safta*. Să vă ajute Dumnezeu!

Trandafir (*Saftei*, care'l însoțesce pînă la ușa). Să scii, Safto, că voiă muri, dar tót nu voiă învęța grecesce!

SCENA V

Rosanda, Safta.

Rosanda. (ingenuchind). Făcătorule cerului și al pămîntului! (*Safta* ingenucheză alături). Ascultă ruga mea, dacă ai ascultat ruga lui Iov, pe care, ca și pe mine, l'ai trecut prin vama suferințelor! El cerea vindecarea durerilor sale; eă nu cer nimic pentru mine, Dómne! Lovesce-mă, urméză a cerca prin ispite pe róba ta cea păcătósă, dar îndură-te pentru țeră, îndură-te pentru po-

porul teŭ, o părinte al bunătăților ! Fă ca în focul macelului sabia să cruțe viața Românilor, săgeța să nu-l atingă, glonțul să sbore de-asupra capetelor ! Nu voiŭ nimic pentru mine, tóte pentru frații mei !

Safta. Amin. (se scólă. Afară se aude sunetul tobelor și al trâmbițelor).

Rosanda. Milescu plécă cu lefegii. Să-ŭ acopere scutul lui Dumneđeŭ !... Ascultă, Safto, ascultă... Mer-gând la mórte, ei cântă vechiul cântec ostășesc, făcut de Stefan cel Mare pentru vitejiŭ sei.

(In fundul grădinei defiléză o cétă, cu Milescu în frunte, cântând):

Haŭ, frați, haŭ, frați !
La năvală dați !
La năvală dați !
Stégul v'apărați !

Haŭ, frați, haŭ, frați !
La năvală dați !
La năvală dați !
Crucea v'apărați !

Haŭ, frați, haŭ, frați !
La năvală dați !
La năvală dați !
Téra v'apărați !...

Rosanda (cu o jumătate voce). Săftico, să fie óre ade-vărat că prințul este aicea ?

Safta. Așa ți se spătarul, Domniță (zărind jos scri-sórea și ridicând'o). Dar iată chiar răvașul.

Rosanda. Mie nu-'mŭ este iertat.. nu-'mŭ este iertat a-'l citi.

Safta. Ași De unde sciŭ, Domniță, că spătarul n'a glumit după obiceiŭ ? Póte că acéstă scrisóre nu este decât o născocire, ca să te ispitescă.

Rosanda (luând răvașul cu sfiálă). Dare-ar Dumneđeŭ să fie cum ți ciŭ tu, Săftico...

Safta. Ții scrisórea în mână fără s'o citești...?

Rosanda. Dar dacă va fi dela dînsul...

Safta. Și chiar să fie: omul primesce scrisori dela orî-cine... O scrisóre nu se póte respinge pîná ce nu știî ce cuprinde... (aparte). Eü una știü cá mie mî-ar plăcé să știü tóte scrisorile din lume.

Rosanda (deschiðënd scrisórea). Tu më ispitesci, Safto...

Safta. Dacă'î așa, lasă-mě s'o citec eü, Domniță...

Rosanda (aruncând o privire asupra scrisorei). Slova prințului!

Safta. Apoi dac'ai început, sîrșesce dară.

Rosanda (după ce a citit). Prințul este aicea în șirurile dușmanilor noștri!... El caută luptă cu Timuș... Unul din doi o să péră!... Safto! Safto! O să péră prințul! Mi se rupe inima! O să péră prințul! Ce să fac?!

Safta. Îl iubesci pré-mult, sármana mea stăpână!

Rosanda. Îl iubesc!.. cu atît mai mult cu cât se lărgesce prăpastia, ce blestemul sorții a aruncat'o între mine și între dînsul!

Safta. Insă prințul póte să scape...

Rosanda. Să scape... Țici să scape? Este cu puțință? Dar atunci... va peri Timuș, Timuș tatăl copilului meu! O, nu voiü, nu voiü acésta, Safto! (afară se aude sgomot de armie, alergări, strigăte). Ce este? Ce este? (se repede la ușă și se întălnesce cu Milescu).

SCENA VI

Aceiași, Milescu.

Milescu. A lost pré târðiü. Dușmanii aü întrat în cetate odată cu Cazacii, pe cari îi gonesc din urmă ca pe o turmă de vițeî speriați.

Rosanda. Dar Timuș? Bărbatul meu?

Milescu. Va fi fugind și dînsul cu alții... Dórá nu e cu stea în frunte. Număi de nu s'ar poticni, fiind bét...

Rosanda. Vêđutu-l-ai?

Milescu. Ba nu cum-va era să-l caut? Locul meu este aice lângă d-ta, Rosando! Te voiu apăra cu capul meu împotriva nemernicilor ce ar cuteza să calce pragul acestei odăi (scóte sabia).

Rosanda. Ce s'a făcut cu tata?

Milescu. M. Sa Vodă era pe meterezurî; de sigur că 'l vor fi prins dușmaniî pe cel de'ntăiu la intrarea lor în cetate.

Rosanda (trîngându-și mînile). Dumneđeule!

Milescu. Iată, verișoră, unde ne-a adus semeția lui Timuș, vrînd să facă tóte numai el cu Cazaciî seî și respingînd pe Moldovenî, ca nu cum-va să-î răpescă cununa vitejieî!

Rosanda (cu sfială). Văđut-ai ore pe.... mă.... înțelegi, vere?

Milescu. Nu; dar nu mă îndoesc că el nu va fi rămas în bătăliă cu mînile în sîn. (Sgomotul din afară devine extrem. Se aude spargerea cător-va ușe. Milescu se pune în fața ușei din fund. Intră Koribut, în armură de fer, urmat de patru ostași, care aduc pe o scândură cadavrul lui Timuș).

SCENA VII

Aceiași, Koribut, Ostași.

Rosanda. Ucis! Ucis! Sărmanul copil! (își acopere fața cu mînile).

Koribut (lui Milescu). Aruncă sabia, boerule; sîntem prietenî, nu dușmaniî!

Milescu. Ba de prieteșug n'are încotro. Îmi șede bine și cu sabia, prințule.

Koribut (cătrîi ostași). Puneți-l aice, în mijlocul odăii (ostași pun jos cadavrul și es).

SCENA VIII

Același, fără Ostași.

Milescu (zimbînd cu ironiă). Prințule, scii ôre un lucru? Răposatul Timuș nu îmbrăca nici odată cămașa de fer... A se fereca atît de bine, nu e un semn de vitejiă...

Koribut. Un om ca mine, boerule, s'ar înjosi dacă ar răspunde la toți și la tôte... (cătră Rosanda). Acum ești a mea, Domniță! Nici datoria cătră țeră, nici datoria cătră bărbat nu te mai împiedică de a fi a mea.

Rosanda (descoperind fața). Te 'nșeli, prințule. Acum datoria mă lăgă cu trecutul și cu viitorul. Sînt datore a plînge pe mormîntul lui Timuș și voiü zimbi lîngă lăgănușul fiului meu. Sînt văduvă și mumă!

Koribut. Dar voiü fi eü tată copilului d-tale.

Rosanda (cu amărăciune). D-ta tată copilului meu? D-ta tată aceluï nenorocit, al căruï părinte cădu mort din mâna d-tale? Fiul meu nu mă va vedé nici odată în brațele ucigașului lui Timuș.

Koribut (făcînd un pas spre Rosanda). Dar acésta nu se póte! Acésta nu va fi! Ești a mea, Rosando!

Milescu (cu un gest de amenințare). Mai încet, mai încet, vitézule cu cămașa de fier! Milescu nu glumesce tot-d'a-una...

Rosanda (scoțînd din sîn un pumnar). Ai ucis pe tată, prințule, vei ucide și pe muma copilului! Încă un pas, și mă vei vedé mórta lîngă soțul meu! (întinză cătră cadavrul lui Timuș și îngenunchéază).

Koribut (cu desperare). Nici acum!

ACTUL V

COPILAȘII

(O florărie într'o mănăstire de maice de lângă Némț).

SCENA I

Maica Olimpiada, Maica Eulampia.

(stropind florile așezate în oăle).

Olimpiada. Auđit'a-ă, soro, ce se vorbesce? O nouă hoțιά!... Ierī nópteă... Dar nu uita a stropi flórea cea din fund...

Eulampia. Eă bine, đicí că ierī nópteă?...

Olimpiada. Cale de un cés de-aice, la Arménul Cécăr... haiduciă aă spart ușele, aă legat pe argațī, aă apucat pe bătrânul Cécăr în așternut și l'aă ars pe cărbunī pînă ce li-aă dat toă banī; apoă l'aă lăsat pe jumătate mort și aă perit fără veste... Oamenī cārmuirī aă sosit, dar pré-tărdiū.

Eulampia. Ca tot-d'a-una.

Olimpiada. De-ar fi creștin, cale-vale; aș spune Domniței, pentru ca să 'l ajute și pe dînsul cu banī și cu vorbe bune, după cum a mai ajutat pe atătia alții; dar e Armén, soro; e păgân, nu e creștin; măcar că alt-fel se pare a nu fi om reū...

Eulampia. Bunătate de suflet măi este și Domnița! Mănăstirea nóstră n'a pomenit încă o așa stariță. Număi un singur păcat...

Olimpiada (intreprënd). Îi plac florile măi mult decât rugăciunea, și florăria măi mult decât biserica...

Eulampia. Ș'apoă măi are încă ce-va, soro: nescegândurī ciudate, de pe ceia lume. Așa, de pildă, a făcut aici în mănăstire o școlă pentru fete sărace.

Olimpiada. Ce nerođιά!

Eulampia. După ce ne storce din puteri postul și vegherea, mai avem o altă bătăiă de cap cu copiii.

Olimpiada. Mai este ce-va, soro. Țilele trecute mi-a spus, că sfinta scriptură nu înveță pe cine-va a fi bun Român...

Eulampia. Ce nelegiuire!... Dar asta-î un eres!

Olimpiada. Și nici atâta nu-î încă tot. Mie nu-mî place de loc legătura Domniței cu acea Saftă; tot-d'a-una împreună; tot-d'a-una se sfătuesc; nu este lucru curat!...

Eulampia. Apoi ai uitat încă ce-va, soro. Domnița nu rîde nici odată; nici odată nu veđi zîmbetul pe buzele ei; trebuie să 'î fi zăcînd pe cuget vre-un mare păcat.

Olimpiada. Mai sînt multe, multel! Dar alt-fel este bună chiar ca un înger.

Un glas d'afară (cîntînd):

Trece-un car cu patru boi,
După dînsul un cîcociu.
— Bună cale, mări Române!
— Mulțumim, cîcociu de căne!
— Mări Române, tu ești bêt!
— Latri, cîcociu gulerat,
Că eă astăđi n'am mîncat!
Aleleî puii de cîcociu!
De te-aș prinde la zăvoiă,
Să-ți dau măciucă și te moiă,
De piele să te despoiă!..

Eulampia (cu spaimă). Nu auđi, soro? Un cîntec haiducesc!

Olimpiada. Nu te speria. Eă cunosc glasul. Este ciobanul Petre. Pe semne, mă caută pe mine, ca să-mî spună ce-va.

Eulampia. Cam de multe ori vorbesci tu, soro, cu ciobanul Petre.

Olimpiada (scoțînd capul pe feréstră). Vino! vino 'n-cóce, Petrică!

SCENA II

Aceiași, Petre.

Petre (cătră Olimpiada). Măicuțo! Aș vré să 'ți spun ce-va la urechiă.

Olimpiada (depărtându-se de Eulampia). Ce ? Spune.

Petre (incet). Astădi o să vë calce hoții.

Olimpiada (sperială). Aleu! Vaï mie!

Petre. Nu te teme de nimic. Voiu fi și eü cu dinșiï. Dar să tacï din gură; nu spune nimënuï...

Olimpiada. Inșă Domnița? Ce se va face cu Domnița?

Petre. O vom cununa: iată totul.

Olimpiada. Dar spune'mï, spune'mï maï limpede...

Petre. N'am timp... Më duc... (ese).

SCENA III

Olimpiada, Eulampia.

Eulampia. Eï bine? Ce ți-a spus, soro?

Olimpiada. Nimic... Mâne ne va aduce urdă prospëtă.

Eulampia. Și despre urdă ți-a șoptit el atâta la urechiă.

Olimpiada. Lasă, soro! Aidem! Vine Domnița cu Safta... Sărmana Domniță! Sărmana!... (es amîndouă).

SCENA IV.

Rosanda, Safta.

Rosanda. Sciï tu, Safto, povestea despre Mărióra?

Safta. Dina, pe care D-deü a pedepsit-o pentru că uitase florile ce 'ï fuseseră încredințate?

Rosanda, Da, Safto. Ei bine, nu cređi tu óre, că am fost vrednică și eú de-a primi o asemenea pedépsă? Să-mi uit eú florile mele! Să nu mă mai gândesc la ele de atâta timp! aní întregi! Eú, pentru care altă-dată singura fericire era de a le desmierda cu dragoste, de-a mă îmbêta cu mirosul lor, de-a mă desfêta privind fețele lor cele strălucite!... Ș'apoi pentru tóte aceste plăceri dumnezeesci, ele nu cereau mult dela mine: o picătură de apă și o rađă de sóre.

Safta. Ai avut alte griji, Domniță.

Rosanda. Alte griji?... Nu; am avut alte iubiri! Acuma însă am venit la pocăință; m'am întors la viața copilăriei mele; iubesc éráși numai florile... de când m'am pierdut copilașul, — o, Dumnezeule! — care a fost și el o florică.

Safta. Nu-ți măi aduce aminte, Domniță. In locul aceluí ingeraș, nu ți-ai adus óre đece copile Românce, pentru ca să le crescă aci sub ochii Máriei tale..?

Rosanda. O, da! đece floricele, pe cari abia le pot deosebi de florile din grădinița mea...

Safta. Dar ele vorbesc, simțesc, te bine-cuvintéză.....

Rosanda. Le-am luat mică; le voiú da țerii mari, învățate a iubi țera, a se jertfi pentru țeră, a pune țera măi pe sus de tóte....

Safta. Și la rîndul lor, când le va veni timpul, vor cresce copiii lor pentru iubirea țerei...

Rosanda. Dar ce face acum puișorii mei?

Safta. Dacă vrei să-í aduc...?

SCENA V

Aceiași, Eulampia.

Eulampia. Maică stariță! A sosit dela Iași un căpitan cu o scrisóre.

Rosanda. Lasă'l să intre, maică. (Eulampia ese).

SCENA VI

Aceiași, Trandafir.

Trandafir. Să trăiesci M. Ta!

Safta (a-partes). Trandafirul meu de altă dată a cam îmbătrânit.

Rosanda. Bine ai venit, căpitane! Ce veste dela oraș?

Trandafir. Apoî de, M. Ta! Vești multe și mărunte. Gheorghită-Vodă tot încă mai domnesce, dar boerii aū cam început a-l urî și pe dînsul, după obiceiū, și cine scie cum se va sîrși. Jupânul spătar, voinic ca tot-d'a-una, a sciut să se ȳea bine și cu noua domniă. A ajuns mâna dréptă a Măriei Sale. Nu sciū însă cât va ținé. Se dice că Pórta Impărăției ar avé de gând să trimită Domn dela Țarigrad éráși pe Vasile-Vodă, tatăl M. Tale.

Safta (cu bucuriă). Ce bine ar fi! (a-partes). Trandafirul meu e tot slobod la gură. Nu s'a schimbat câtu-ı negru supt unghia....

Rosanda. Alta ce se mai aude, căpitane?

Trandafir. Pace bună, M. Ta. Dar uitasem că nu pot sta mult la vorbă. Jupânul spătar m'a trimis cătră M. Ta cu o scrisóre. M'ia poruncit să sbor cu sborul gândului, căci peste o ȳi va pleca și el într'acóce. Nu'ı vina mea, dacă am fost silit a cam zăbovi pe drum. Mě prinseră hoții.

Safta. O, Dómne! De o bucată de vreme tot de hoți se aude în tóte ȳilele.

Trandafir. S'aū cam rărit ómenii cinstiți, ce-ı drept! Așa dar, mă prinseră hoții; m'am luptat și eū, cum am putut, dar aū fost mulți, bată-ı mama pădurii; m'aū despoiat, mi-aū luat calul, mi-aū luat punga; mi-ar fi luat și hărțile să nu fi fost puse bine (scóte o scrisóre din turéca cismei). A trebuit să merg pe jos o ȳi întrégă, pînă ce am dat de un sat; am cerut un cal de

olac din porunca domnăscă, și étă-mě-s! (dă Rosandei scrisórea).

Rosanda. Du-te dară, căpitane, de prânșesce și te mai odihnesce, pînă să-ți dau rěspuns.

Trandafir. Mulțămim M. Tale. Jupânul spătar nu mi-a spus ca să aștept rěspunsul. Trebuie să plec îndată cu o poruncă la pãrcălabii dela Némț. Intr'o clișă voiú fi acolo. Dacă voiú mai sta, mă tem să nu întălnesc în drum pe jupânul spătar, și atunci am pățit'o...

Safta. Dar îți va fi fóme, căpitane.

Trandafir (a-parte). A prins milă de mine sărmana Săftică. Cam târđiú! (tare). Să fie atăta grije pe țera Moldovei! Am la mine în sac un cașcaval și o bucată de pâne; am în ploscă o měsură de vin... Sărut mánile Măriei Tale...

Rosanda. Cale bună! (Trandafir sărută mána, Rosandei, care-l binecuvintěză).

Safta. Să te pázesci de hoți, căpitane (il însoțesce pînă la ușă).

Trandafir. Asta-ı cam cu anevoie în țera noastră! (incet). Tot te mai gándesci, Săftico, la mine? Nicı pînă acum n'am învățat grecesce (ese).

SCENA VII

Rosanda, Safta.

(Afară se aud clopote trăgěnd la biserică și o cãntare).

Un glas (d'afară):

Omu 'Y ca o frunđă, ce o vijeliă
O rumpe ș'o duce... unde? cine scie!

Chorul (d'afară):

Clopotul ne chiamă, maıce și surorı,
Să uităm a lumii viscole și norı!

Rosanda (privind la scrisore fără a o deschide). Îmi tremură mâna, Safto.

Un glas :

Om u' o scânteică : numai o suflare
Póte să-l prefacă în vâpăică mare !

Chorul :

Clopotul ne chiamă, maice și surorî,
Să uităm a lumii viscole și norî !

Rosanda. Mă turbură nu sciū ce... o presimțire...
o cobe rea...

Un glas :

Omul este frunță, omul e scânteică !
Dar mult și ma' slabă'Y frageda femeică !

Chorul :

Clopotul ne chiamă, maice și surorî,
Să uităm a lumii viscole și norî !

Rosanda. Fie ce va fi !... O, Dómne... o, Dómne, întăresce-mă !... (deschide scrisorea și citește). « Dragă verișoră ! Îți scriū pe scurt, căci ma' mult ți-oiū spune din gură. Cred, căpitanul Trandafir nu va sosi la voi decât numai dóră cu o ți înainte de mine. Mi-e dor să te vėd. Scriū tot-odată la pârcălabii dela Némț, ca să vė dea un ajutor dela pârcălăbiă. Am primit sciri sigure că prințul... » (scăpând scrisorea din mână). Safto ! Safto ! Auđit-ai?... Prințul este aice !... Nicī chiar acest sfint lőcaș nu mă va apėra el óre de ispitele lumii?... Prințul e aice !... aice !... Eram să-l uit, îl uitasem, credeam că mă

va uita și el pe mine! Dar, Safto, dînsul nu mă uită! Tu vezi că el tot mă iubesc!... Îl iubesc, Safto!...

Safta. Domniță, ce va dice lumea...?

Rosanda. Lumea?... lumea cea órbă... lumea cea pismașă... mă va osândi, își va rîde de mine, mă va arăta cu degetul, va tări numele meu printr'un noroiu de ocară... Dar ce să faci inimei, Safto?

Safta. Nu uita, Domniță, că ești maică...

Rosanda. Maică?... Eă sînt maică... Eă singurá m'am înmormîntat în acéstă haînă négră!... Fie-care cuvînt, fie-care suspin, fie-care gémet de iubire este o hulă în gura mea!... Dar ce să faci inimei, Safto?

Safta. Prințul e ucigașul lui Timuș, Domniță!

Rosanda. Și Timuș a fost tată copilului meu! Și copilul meu, copilașul meu, mă privesce acuma din cer, fluturând cu aripióarele sale de ínger, gata să arunce un grozav blăstem pe capul nevrednicei sale mume!... Dar ce să faci inimei, Safto?

Safta. Te-ai luptat atáta, stăpána mea; ai biruit iubirea în atátea rándurî; măi luptă-te, măi biruesce încă odată!

Rosanda. M'am luptat! Am biruit! Nu, Safto!... Iubirea nu se biruesce! După fie-care lovire, ea se face măi tare, crește, se înalță; iar nenorocitul ce a lovit-o, șovăesce, pînă ce în sfîrșit uriașul sugrumă pe pitic în brațele sale!... M'am luptat! Am biruit! Dar după fie-care luptă, după fie-care biruință, mă simțiam măi slabă, măi sdrobotită, iar dragostea cea călcată în picióre se ridică măi mândră și măi amenințátórel!... M'am luptat! Am biruit! Dar cum de nu íntelegî tu, că tocmai de aceea nu mă măi pot lupta astăzi, nu măi pot birui!

Safta. Te vedeam atát de liniștită, scumpa mea Domniță...

Rosanda. Vulturul se opresce în vésduh și pare a fi liniscit, când se pregătesce a năvăli asupra jertfei ce o ochise în vale! Marea tace și pare a fi liniștită în apropiarea furtuneî! Pămîntul amușesce și pare a fi liniștit în ájun de a-l sgudui cutremurul... Și eă, Safto, am fost atát de liniștită! (se lasă jos, cădénd în apatiă).

SCENA VIII

Aceleași, Eulampia.

Eulampia. Maică stariță !

Rosanda (repetând machinal). Stariță...

Eulampia. Soborul te așteptă în biserică..

Rosanda (machinal). Biserică..

Eulampia. Dar ești turburată ? Ești schimbată la față !

Rosanda (tresărind). Sînt schimbată la față ?

Eulampia. Mă sperii, maică stariță.

Rosanda (apucând-o de mână). Femeiă ! Iubit'aî tu vre-o dată ?

Eulampia (cu mirare). Ce întrebare...

Rosanda. Și ai fost iubită ?

Eulampia. O, Dómnne...!

Rosanda. Și ai gustat din cupa dragostei ? Spune ! spune !

Eulampia. Maică stariță...

Rosanda. El te-a lăsat?... Ce-ți pasă ! Ți-a rămas o aducere aminte a ȕilelor de fericire!... Sciî tu óre, ce vrea să ȕică o aducere aminte ?

Safta. Pentru mila lui Durnneȕeȕ, stăpănesce-te, Domniță !

Rosanda. Aducerea a-minte este focul ce nu mă arde, dar te încălȕesce !... Eȕ n'am nici atȕta, femeia ! (punȕnd mȕna la cap). Capul mi se turburȕ... mȕ apucȕ friguri... simt o flacȕrȕ în pieptul meȕ... (cade pe divan).

SCENA IX

Aceleași, Olimpiada.

Olimpiada (intrȕnd iute). Douȕ-ȕeci de cȕlȕreȕi sînt la pȕrta mȕnȕstirii ; cer s'o deschidem ; ne ameninȕă...

Eulampia (frîngându-și mânilor). Sint hoții ! Sintem pierdute !

Safta. Domnițal... Stăpâna mea !... Descéptă-te !
Ce să facem ? (se aude spargerea porții).

Eulampia. Auđiți !... Eї sparg pórta ! Vlno, Olimpiado !... Vlno iute !... Eї se apropiă !

Safta. Nu ne lăsați, maicelor, pentru Dumneđeul !

Eulampia. Să ne urcăm în pod, Olimpiado !

Koribut (d'afară). Rosando ! Rosando !

SCENA IX

Aceiași, Koribut.

Koribut (impingând ușa și precipitându-se în odaiă). In sfișit veї fi a mea, Rosando, și tóte puterile pămîntului nu te vor smulge din brațele mele ! Nu va fi đis că un om ca mine n'a sciut să înfrîngă piedericele ! Nu te va scăpa acéstă haină cernită, căci trebuie să fiї a mea, Rosando !

Safta. Oprește-te ! Domnița este mirésa lui Christos !

Koribut. Ea este logodnica mea mai nainte de tóte ! Eũ am suferit pentru dinsa... am suferit privind-o pe sínul altuia ! Am suferit vedđendu-mě respins cu nepesare, amăgit în așteptările mele, asvirlit cu piciorul ca o jucăriă ! A venit și rîndul meũ acuma. Ești a mea, Rosando !...

SCENA X

Aceiași, Milescu, urmat de Trandafir, Falcă și Barbu.

Milescu (intrând iute). Uf ! Uf ! Bine că n'am sosit pré-tărđiũ ! De mult te pândesc eũ, prințele !

Rosanda (sculându-se cu ochiї rătăciți și privind în gĩur cu

mirare). Cine sînt ómenii aceştia?... Ce vor ei dela mine?... Lăsaţi-mă în pace!... Eū iubesc pe prinţ!... Îl iubesc atît de mult!... Cine ȃice că-s călugăriţă?... Nu este adevărat! Eū sînt logodnică!... Nunta e gata!... (făcend un pas îndărit cu spaîmă). Timuş!... Timuş, fugi!... fugi, umbră grozavă!... (zimbînd). Copilaşul meū!...

Milescu. Verişoră! iubită verişoră! Vino în simţirî!

Safta. Nu ne speria, stăpâna mea! (a-partede). Să 'ncerc... Póte s'ó scape copiliţele... (ese Ńute).

Rosanda (cu privirea perdută în spaţiu, tot zimbînd). Tu n'ăi murit, copilaşul meū... Tu dormi... Ts! ts! să nu'l deşteptaţi!...

Koribut (cu amărăciune). Nebună!... Nebună, şi tot nu-ı a mea! (scóte pumnarul şi vrea să se străpungă).

Milescu (oprind mâna luı Koribut). Opresce-te, omule! Trăesce şi plănge! Unde ar fi dreptatea luı Dumneđeu, dacă o mişcare de cuţit ar puté să ne scape de durele căinteı?

Rosanda :

Frunđă verde de granată,
Viū din ţeră depărtată,
Ca să-ı aduc la picioare
O inimă iubitóre,
Iubitóre,
Iubitóre,
Iubitóre...

Koribut (cu desperare). Căntecul meū!... O... acésta e pré-mulţ! Iubit de dinsa, s'ó vedă nebună!... nebună!... (printr'ó mişcare repede îşı înfige pumnarul în pept şi cade mort).

Milescu. Mişelul! El nu sciea să sufere, pe când acésta femeia, acest inger, numai eū sciū căt de cumplite aū fost chinurile sale, şi totuşı ea le-a răbdat bărbătesce. Bărbătesce? nu! nici odată bărbatul nu se póte urca la înălţimea femeiei! A părăsit'ó mintea, mintea a părăsit'ó, da; însă nu inima!

SCENA XII

Aceiași, Fetitele intrând cu **Safta** (cântă):

Copilașii tei te chîamă,
Mamă! mamă!

Tu a noastră ești!

Fie'ți vîeța tot senină,
Și 'ntre rațe de lumină

Să trăesci,

Dându-ne cu mâna plină

Cugetele romănesci!...

Copilașii tei te chîamă,

Mamă! mamă!...

Rosanda (începînd a reveni în sine). Copilașii mei...

Milescu. Cerul se îndură. Nebunia trece...

Fetitele (cântă):

Copilașii tei te chîamă,

Mamă! mamă!...

Rosanda (cu dușoșă). Veniți! veniți!...

DER RHAPSODE DER DIMBOVITZA

Wer treibt die Dichtkunst aus der Welt?

Die Poeten.

Gothe, *Divan, Hikmet Nameh.*

Sub acest titlu, în No. 5 din *Das literarische Rumänien* a d-lui Oswald Neuschotz, sînt publicate două: «Cântece din valea Dimboviței, culese din gura poporului de Elena Văcărescu, traduse nemțesce de Carmen Sylva», despre cari ni se spune tot acolo, că textul lor românesc, ca și acela al mai multor altora nepublicate încă din aceeași fîntână, este nerimat. Ar fi fost de dorit să se publice acel text înainte de traducere, cel puțin o dată cu ea, căci îndoela despre autenticitatea lui e mare și legitimă. În literatură nici un nume, nici un patronagiū, fie cât de înalt, nu pôte acoperi o mistificațiune. Știința a osândit pe Macpherson, deși el plăcea lui Napoleon I. Afară de unele părți din descântece și bécete, poesia poporană românescă, anume cea lirică și cea epică, este tot-d'a-una rimată. Să fie ea nerimată numai pe moșiile d-rei Văcărescu (auf den väterlichen Gütern), ne vine a-nevoe a crede, orî-ce ne-ar dice d. Neuschotz. *Credat Judaeus Apella!* Simțim cea mai adîncă părere de reū, că în acest proces perdut s'a introdus un element mai pe sus de orî-ce polemică, un element pe care tocmai de aceea noi îl punem la adăpost, înlăturându'l din capul locului. Augusta traducetóre va fi fost indusă în eróre de cătră

d-șóra Văcărescu, iar d-șóra Văcărescu de cătră alt cine-va, dând la lumină o producțiune literară individuală contimporană drept nesce vechi bucăți din popor. Dacă această producțiune e bună sau mediocră, dacă ea este aur sau aramă poleită, dacă ea este poesiă nativă sau numai versuri de acelea despre cari vorbesce Göthe în epigraful de mai sus, acesta nu ne preocupă în cazul de față; destul că ea poporană nu este. Până și prin subiectul lor, cele două cântece publicate de d. Neuschotz, sînt curat burgese, iar nici de cum țărănesci. Ambele aū în vedere pe *soldat*. Ei bine, *soldatul* nu figurază în adevărata noastră poesiă poporană decât numai dóră ca dușman al *hațducului*. Pe *hațduc* poporul îl iūbia și'l slăvia în cântecele sale; după *hațduc* suspinaū fetele și nevestele; *hațducul* apëra și rësbuna pe sătën împotriva boerilor și a stăpânirii. Vräjmaș al acestuī vitéz, al acestuī voīnic, al acestuī ortoman, era *soldatul*, cōda de topor în mîna cãrmuirii, pe care poesiă noastră poporană cea adevărată îl numesce potiră sau potiraș, lefegiū, arnăut etc., și nici odată nu'l are la inimă. Cuvîntul *soldat* este un neologism în locul vechiului *oștën* sau *ostaș*, care însă nici el nu ne întimpină nicăiri în limba poesiei poporanc, iar de se va găsi undeva, apoi de sigur ca o îndrăsnéță interpolațiune din partea editorului sau a culegătorului. În unele cântece de nuntă se mai vorbesce de milintari, dar și acesta mai mult cu o nuanță comică. La Români de peste Carpați se aude une-orī în doīne cătană, însă nici acolo cu vre-un fel de laudă, nu ce-va dorit sau iubit; bună-ōră:

Cine m'a băgat cătană,
Nu'î mai trebue pomana,
Că pomana lui e dată
La pōrta cu judecată:
Bată-te crucea bireū,
Mult umblași în rîndul meu
Să'mî dai pușcă și cfacău!...

În scurt, coconițele de prin orașe pot visa pe *soldat*,

dar nu'l viséză de loc lelițele dela țără, nici chiar cele din Dimbovița. D. Neuschotz, care pretinde a cunósce poporul românesc în tóte ale lui: «rumänische Litteratur, Geschichte und Volkskunde», era dator a o spune acésta d-șórei Văcărescu. Adevărul fără sciință póte să fie, dar sciință fără adevăr nu există. Intre cele dece porunce ale sale, jupânul Moïse a uitat de a pune una, fórte trebuincióasă la Iordan ca și pe malurile Dunării: nu linguși!

FAKIR ȘI FAKIN

Într'o conferință, ținută mai dă-ună-đi la Ateneul Român¹⁾, s'a vorbit mult despre *fakir*; oratorul însă n'a spus nimic despre *fakin*

. . . din modestiă se vede . . .

Acest gol trebuî umplut, făcându-se tot-o-dată o scurtă confruntare între *fakir* și între *fakin*.

Fakir este un cuvînt născut în țerile de unde re-sare Sórele; *fakin* e o vorbă adusă de unde Sórele-apune.

Fakirul, tare printr'o credință neclintită, reușese chiar în traîul cel pămîntesc a deslănțui sufletul din trup și a se rădica senin d'asupra țărinei, străbătënd în nesce sfere nepipăite pentru organele cele de lut; *fakinul*, slăbănogit și hodorogit prin lipsa de orî-ce credință, se tăvălesce grohăitor în mocirla patimelor celor mai josnice, scoțendu șî idealuri din butoiu și din castron, iar când nu bea și când nu mănâncă, atunci înșelă prin faptă, injură prin graiu său învenineză prin condeiu.

Fakirul, dacă scie carte, caută să învețe pe ómenî a iubi tot ce e bun, tot ce e frumos, tot ce ne înalță peste dobitoc; *fakinul*, din dată ce a învățat *a--b--c*,

¹⁾ De cătră triada L. Caragiali — A. Vlahuță — Dr. A. Urechia.

fără a'și mai da ostenéla de a merge măcar pină la capétul alfabetului, se apucă a resădi în cetitorii seî sémînta destrăbălării fizice, morale și intelectuale.

Fakirul pôte să devină Crist sau Buddha, Platone sau Leibnitz, Newton sau Pasteur, Virgiliu sau Goethe, Shakespeare sau Victor Hugo, Bacon, Kant, Schiller, Lamartine, o nenumărată pleiadă de stele, strălucind mijlocitóre între Cel-de-sus și între cei de jos; *fakinul* pôte să devină cel mult, cel mult, cel mult un conferențiar *à-la-Büchner*, deși nici pină acolo nu pié ajung toți conferențiarii, unii rămânând cam pe trépta sacagiilor: după cum aceștiia strigă *o — o* ca să înțelegi «apă», toț așa ei îți vorbesc de Anglia ca să'ți dea a înțelege că pe dînșii i-a supérat Academia Română!

Dacă în lume ar fi numai *fakiri* și *fakin*, *fakirul* n'ar avé nici o dată desgustătórea nevoe de a respunde *fakinului*, căci abisul între ambele tabere ar împedea orî-ce atingere. Din nefericire, nu sînt numai *fakiri* și *fakin*, ci mai este și așa numitul public, o droiă șovăitóre de ființe nedomerite, cari aplaudă fără precugetare când pe unii, când pe alții, și despre cari Molière — nemuritorul *fakir* și dușman ne'mpăcat al *fakinilor* de tot felul — dicea cu durere:

Quel avantage a-t-on qu'un homme vous caresse,
 Vous jure amitié, foi, zèle, estime, tendresse,
 Et vous fasse de vous un é'oge éclatant,
 Lorsqu'au premier *faquin* il court en faire autant. . .

(Revista-nouă 1892 Iun.)

SCRISOARE

GĂTRĂ

GHEORGHE DIN MOLDOVA

Domnule,

În firea omenescă este de a simți gróza necunoscutului. Necunoscându-te, îți mărturisesc că nu fără un fel de temere, nu fără sfială și oțărire, pus'am mâna pe sulul de foițe cusute, scrise negru pe alb în șiruri simetrice, pe care mi l'ai trimis pe neașteptate, cerându'mi părerea asupra versurilor d-tale. În sfârșit, luându'mi inima în dinți, m'am hotărît a deschide într'un noroc; dar, fie noroc, fie mai mult frică, degetul mi s'a alunecat tocmai pe fila din urmă:

UNEI DOAMNE CERNITE

Întregi césuri câte-o odată
Am stat mut și te-am privit
Jună, veselă, frumósă
În veșmîntul teú cernit.
Și gândyam atuncea, dómná,
La gingașul trandafir
Ce'nfloresce câte-o dată
Resădit în cimitir!

Nu e reu! mî-am is, resufl nd mai  ndem n .  at  o idee poetică, adecă ce-va cu totul neat rnat de metru, de rimă, de halna cea meşteşugită, astfel că  i puté s'o spu i în proză şi po i s'o traduci în or -ce altă limbă, rem ne tot poezi : «o frumo s  cernită — un trandafir în cimitir».

Şi atunci, Domnule,  i încetat d'o dată de a'mă mai fi un necunoscut.  i-am strins m na pe nevedute. Temerea de *ics* a dispărut şi, îndrăsneţ prin încredere, eu despicați manuscriptul drept la mijloc:

FRAGI ŞI MURE

C nd  ig ncuşa cu ochi de mure
 In zor  se'ntorce dela pădure
 Cu o coş  plină de fragi.
 M  u t la dinsa, şi'mă  ic în mine:
  m  plac şi fragi , o văd pr  bine,
 Murele însă mi's mult mai dragi!

Aş fi putut să nu mai citesc cele-lalte versuri; şi dacă le-am citit pe t te, unele ch ar de do e şi de trei ori, făcut'o-am nu pentru d-ta, ci curat din egoism, gust rind o plăcere cu at t mai viu  cu c t era mai pu in  şteptat . Eşti poet, Domnule; eşti poet — şi pace bun !

Poesia rom nesc  din  iua de astăzi se pitulez  în do e numi: Alexandri şi Eminescu. Pe Alexandri, eu unul nu l'aş put  caracteriza mai bine dec t printr'una din epigramele d-tale:

TE-AM IUBIT

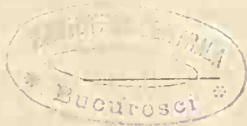
Pe năsipul din grădină,
 Fermeecat de-al te  amor,
 Scris-am  er , g ndind la tine:
 «Te-am Iubit şi te ador».

Peste nópte-a bătut vîntul,
 Și ađi cū n'am mai găsit,
 Pe năsipul din grădină.
 Decăt vorba : «Te-am iubit...»

«Te-am iubit!» iată ceea ce remăne lui Alexandri, și acésta 'i ajunge ; «te ador» — a suflat-o vîntul numit Eminescu. Dar mai mult óre trăesce vîntul decăt iubitirea? Trebuî să tot bată vînturî peste vînturî, pînă ce se șterge cea de pe urmă slovă și se recese însuși locul unde se întipărise o dată caldul : «Te-am iubit !»

Contra unei forme ușóre cuprîndînd o ușóră cugetare s'aú rădicat, prin antitesă, o formă și o cugetare carî, tinđînd cu ori-ce preț a lovi mai tare și a birui mai iute, se scufundă pe cel-lalt pripor de a fi pré grele, pré formă și pré cugetare ; o scormolire microscopică de greutate ritmice și de abureli mistice ; un soiú de ronsardism românesc, trebuincios pentru o clipă ca un léc energic, dar, când tésără este literatura, atunci de prisos și chiar vătămător.

Ceea ce m'a mîngăiat mult în versurile d-tale, este că nu cauți mereú cu stăruință ca Eminescu și nu găsești pretutendeni așa de lesne ca Alexandri. Între logogrif și între improvisațiune se întinde nețermurită «silva observationum naturae», pădurea adevăratei poezie, spre care te vęd avîntat pentru a culege de o dată fragi și mure. Bun început !

ALB ȘI NEGRU

Blânda toamnă dunărenă, desmierdându-ne, s'a dus.
Și Totu'i alb și'i rece totul: jos, omătul; bruma, sus.
Mortă'i lumea sârbeșită, peste care, fără față,
Fără nori și fără sóre, greu atîrnă alba ceață.

Șerpuesce 'n aer fumul și se 'ntinde alburii
Din colibe, trofenite ca sicrii lingă sicrii.
Înzădar privirea cată negre benghiuri în albeață:
Pin' și umbrele sînt albe pe cea marmură de ghiță!

Însă iată, ca șiréguri de călugări în sobor,
Veđi ce-va negrind în zare: ciorile pe șes cobor
Și de spânul chip al țernei, vesel croncănind, s'agață...
Mult mai drag m'e viul negru decât albul fără viață!

MULTIPLICAMINI

BALADĂ BURGHEZĂ.

agi-Tudóse, vechiu zaraf,
Și-a logodit acum pe fata;
Căci, de l' era fătóiuł gata,
Ș'o cere coșcogea un graf.

Poveștile băbesci ne spun
C'a fost, în vremea cea bătrină,
Un dafin ce'nchidea pe-o țină:
Era un Wërtheim, dară, mai bun.

Din Wërtheim dară, tremurând
Și'ncet, Hagi-Tudóse scóte —
Nu pe vr'o țină, ci — bancnóte
Și le desfășură pe rând.

Apelpeșit și ahtiiat,
Le'nhață grafuł cu toptanuł.
Ce'i mai rămâne? Dec'i la anul
Contesa nasce un băfat.

De bucuriă nu mai pot
Cel vrednic tată și cea mamă;
Hagi-Tudóse, mai cu samă,
E cmar nebun cupă nepot.

În sus, în jos, ca zăpăcit,
 Nepotul și mereu nepotul !
 Teșgheaŭa și-a uitat cu totul
 Hagi-Tudóse cel sgârcit.

Nu-î vorbă, fata și-o iŭbă,
 Dar pe nepot... he, altă trébă !
 Mirată, fie-sa 'l întrébă:
 De ce nu-î astfel și cu ea ?

— «De ce ? mai sciŭ eŭ... cum să 'ŭ dic ?
 «La catastih, negustoresce,
 «O vĕd că nu se potriveste :
 «Tu mare ești, el este mic.

«Apoi... apoi...» — Tăcŭ apoi.
 De unde tocmai el să scie
 Probleme din psihologie ?
 Și stă, privind la amîndoî.

-- «El mic, ea mare; la cântar
 «Firesce'î mai ușor nepotul ;
 «Mai scurt, de'î mĕsură cu cotul,
 «Il poți băga într'un sertar.

«Il poți băga într'un sertar ;
 «Și dacă'î mic, iar dînsa'î mare,
 «E și mai esten, prin urmare...»
 Se'ncurcă bietul teșghetar.

Sudorî pe fruntea'î curg șiroî.
 Simțîndu'și mințile mufluze,
 Abia mai mișcă trist din buze
 Și stă, privind la amîndoî.

Într'un târđiŭ, eșînd din hal,
 El lasă inima'î să dică :

— «Maî dulce'î camăta, chîar mică,
«Decât un mare capital.

«De'ntâiŭ un ghem, apoi un vraf,
«Ş'atunci dobânda maî sporesce...»

Un strănepot de-acu'l doresce
Hagi-Tudóse, vechiu zaraf.

CEREBRAȚIUNEA

Pe-un clavir, ca or-și-care
Dintr'o fabrică obscură,
Liszt cânta, din întâmplare,
Melodii ce mintea 'ți fură.

Clapele sburaă nebune,
Prefăcute 'n paseri vii,
Și 'mbinaă într'o minune
Armonii cu armonii!

Isprăvind, artistul plécă;
Și pe loc cei gură-cască
Vor clavirul să 'l desfacă:
Clapele să 'i cântărescă...

Când un geniū sus se duce,
Doftorașii iute sar
Bietul crier să 'i apuce
Și să 'l puie la cântar!

MATER DOLOROSA

Mești Dumneșeu, Isuse, și mântuiești o lume
Prin mórtea Ți născătoare de nouele idei ;
Dar mamă e Maria . . . ce'î pasă unei mume
De lume și ne-lume, când pîere fiul ei ?

Tu mori, Cel făr'de mórte, căci alte cruci Te chîamă
În alte lumî d'a-rândul pe bunî a'î mângâia.
Ești Dumneșeu, Isuse ; Maria însă'î mamă :
Piróne, ea le simte ; oșet, îl sórbe ea !

Ș'alérgă rătăcită, turnând Fecióra sfîntă
Mărgăritari de lacrimî pe calea lui Isus ;
Și plânsul nu'î mai sécă, ci'ți pare că s'avîntă,
S'avîntă 'naripată spre sferele de sus.

Țéranul povestesc — a lui e poesia ! —
Că din acele lacrimî albina s'a născut :
Amar ȳe acul ; mîerea'î e dulce ca Maria ;
Și tot pe'n florî colindă cătând pe cel perdut...

STEFAN ȘI RADUL

(1474)

CÂNTEC BĂRBĂTESC

Bate toba la Craiova
Și s'aude în Moldova.

Dicătore oltenească.

Stefan cel Mare,
Acela care
Păreche n'are
Sub sfântul sóre,
Duce o cétă
Moldovenéscă
În loc de plată
Să 'și dobândéscă
Pradă bogată
Și voinicéscă.

*

Radul cel Mare,
Acela care
Păreche n'are
Sub sfântul sóre,
Î-a pus în cale,
Păzind moșia,

În dél și 'n vale
 Cătu'î câmpia,
 Cetele sale
 Din Muntenia.

*

Mare 'î și 'î mare
 Din eî or-care
 Și samăn n'are
 Sub sfintul sóre ;
 Dar din păcate,
 Doi fii d'un tată
 Meniți a bate
 Lista spurcată,
 Frate cu frate
 Staă să se bată...

II

Ștefan-vodă plécă 'n sbor
 Pe cea érbă de mohor
 De 'naintea oștilor,
 Pin' ce iată că 'ntălnesce
 Întălnesce și chitesce,
 Și chitesce vitejesce
 C'un stejar de buzdugan
 Pe cel Radu, Domn Muntén;
 Și 'l chitesce, mări, drept
 Lîngă inimă în piept :
 Par'că fulgeră și tună,
 Sună greū și greū resună!

*

Radul stă nevătămat,

Căci la sîn mi-î înfășat
 Cu pîeptarul fermecat ;
 Buzduganul sare 'n vînt,
 Apoi cade la pămînt,
 Îar pe locul ce cădea
 Pămîntul se deschidea.
 Și 'n gâtleju'î destupat
 Cu năvală aū întrat,
 Supt o negură de prav,
 Buzduganul cel grozav!

*

Radu-vodă, mînios,
 Își aduce mîna jos,
 Și cînd o rădică sus
 Cea măciucă s'a și dus,
 Despărțindu-se de mîna
 Ca un trunchiu din rădăcină ;
 Dar nu merge butucesce,
 Ci străbate vulturesce,
 Pîn' ce iată c'a găsit
 Pe cel Ștefan, Domn vestit,
 Fără tēmă, fără frică,
 Fără grijă de nimică,
 Numai de Tatăl cel sfînt
 Ce 'î in cer și pe pămînt!

*

Ștefan-vodă, cum vedea,
 Îute paloșul scotea,
 Și de feru'î oțelit,
 Pe unde 'î mai ascuțit,
 Măciuca s'a poticnit ;
 Ș'apoi iată
 Că d'o dată

Dintr'o singură bucată
 Doă țandări se făcea,
 Una 'n dreapta se ducea,
 Alta 'n stânga retăcia,
 Și pe locul ce cădea
 Tóte 'n țárnă le trântia
 Și 'n pămînt se mistuia!

*

Veđi că cine'î puu de zmeu,
 Fic greul cât de greu,
 Mi 'l ajută Dumnezeu;
 Și când doi Români se bat,
 Nu 'î nici unul mai bărbat!

III.

Pe cel pisc, perdut în nor,
 Sta un șoim nemuritor,
 Care 'și aducea aminte
 Multe zile de 'nainte,
 Căci trei vécuri aú trecut
 De când mă sa l'a făcut,
 Și de-atunci
 Pe munți și 'n lunci
 Fost'aú érnă, fost'aú vară,
 Dar el tot trăia în țară,
 Fo-t'aú vînturî, fost'aú ploî,
 Dar el tot ședea la noî.

*

Agerul șoiman bătrân,
 Frate némului român,

Se uita de sus cu jale
 La cei doi voinicî din vale,
 Și 'și grăia în graul seŭ :
 Când eram mai tînăr eŭ,
 Moldovenii
 Și Munteniî,
 Ardeleni
 Și Bănățeni

Încă nu erău pe lume,
 Toți purtând un singur nume...
 Dare-ar Domnul să mai dea
 Iar așa să'i pocîu vedea !

*

Ștefan vodă năsdraŭan
 Aușia pe cel șoîman :
 Aușia frate pe frate ;
 Și dând arma după spate,
 Țice : Radule fârtate,
 Nu'i cu cale a ne bate !
 A ne bate nu'i cu cale,
 Că șoîmaniî plâng de jale !
 Arđ'o focul dușmăniă,
 Să rămăi tu la Domniă
 Și 'năi dă fiica'ți de soțîă :
 Cu Domniă'ți n'am ce face,
 Dar Domnița mult îmi place !

— Tacî, Ștefane bărbărie,
 Pe Maria n'o daŭ ție.

— Nu fiî căine, Radule,
 Radule fârtatule !
 Ți-am mai Țis o-dată, măi,
 Tu 'n Domniă să'ți remăi :
 Decât țară dela tine,
 Îeaŭ mai bine
 Țări vecine

Dela limbile străine,
 Dar nevastă vréu de-o viță :
 Porumbel și porumbiță!
 Dă mî-o dară să mî-o dai,
 Că de nu, amar și vai :
 Șoimii plâng ; corbiî vor rîde
 Între noi de ne-om ucide !

— Tacî, Ștefane bărbărie!
 De-ar mai fi or-ce să fie,
 Pe Maria n'o dau ție ;
 Îar de 'ți trebuî pămînténcă,
 Îea'ți muîere Moldovéncă !

— Lasă gluma, Radule,
 Radule, turbatule!
 Pină 'î tréba la cuvînt,
 Dicu'ți eû cuvîntul sfînt :
 Să remâi tu la Domniă
 Și 'mî dă fiica'ți de soția,
 Căci simțesc un aprig dor,
 Dor de falnic viitor,
 Ca să'mî facă ea fecîor,
 Fecîor mie,
 Nepot ție,
 La doî Domni o semintie,
 Bun la sfat și bun la mână,
 Fire neaoșă română
 Din vulturul muntenesc
 Cu zîmbrul moldovenesc ;
 Și de'î vré tu, de nu'î vrea,
 Eû mă jur c'o fi a meal...

IV

Lumea'î lume ; vremea trece.

Îat'o lună, îată dece,
Îată c'a trecut un an.

*

La Sucéva 'i bucuriă
C'a făcut Dómna Mariă,
A făcut un băietan.

*

Créscă mândru cât e bradul,
Că'i nepot lui vodă Radul
Și 'i fecior al lui Ștefan!

POESIA

În prada jalei ș'a sbuciumării
Sedeam pe-o o stâncă d'asupra Mării,
O stâncă mică ce abia se zare
Pe-al Mării luciū fără hotare.

Plângeam de milă, plângeam de cîudă,
Plângeam că lumea'î așa de crudă ;
Plângeam, și focu'mî curgînd pe stâncă
Întră cu flacări în Mare-adîncă.

Răpind'o caldă valul ce trece,
Îmi scot din unde lacrima rece !

GAUDEAMUS

Ce n'est pas d'un sommeil éternel que s'endort
Le mourant qui s'affaïsse en fermant la paupière...

Julie Hasdeu.

Când o fi să mă duceți la criptă...

Nu pe mine, ci vasul remas:

D'o cam-dată în vasu'i înfiptă :

O făclă sclipind din cel vas

O senină

lumină

pe-un ceas ;

Când o fi să'mi roștiți la cuvinte

De iubire, dulcégul volum

Ce se 'ndrugă la toți pe morminte,

Ba la unii popasuri pe drum :

Să remâe

tămâe

cu fum ;

Aș dori să ved fețe voiose

Și s'aud împregiuru'mi cântând :

«A scăpat o simțire din oșe

«Și din carne scăpat'a un gând,

«Printre glume

din lume

plecând !»

Și cu suflete dragi, cari în sóre
 Tot adastă sosirea'mi cu jind,
 Eú veni-voiu la cea serbătóre
 Pe cosciugul meú, rađe 'mpletind,
 O sglobiã

kindiã

sã 'ntind !

Sã më bucur, sãtul de-a mãi plãnge...
 Ce mãi lacrimi vërsei pîn' sã plec !
 Aș puté, la un loc de le-aș strãnge,
 Innotãnd prin durerea'mi sã trec
 Și cea grópã

de-o șchiópã

s'o 'nnec !

Sã më bucur, cãci omu'í o tréptã
 Pe suișul cel fãrã de-apus,
 Și martirul meú cuget aștéptã,
 Ieri un vïerme și mãini un Isus,
 Cale-lungã

s'ajungã

mãi sus !

AȘTEPTÂND

Din două aripi un avânt,
Din două sunuri un cuvânt,
Din rapsodii o epopee,
Or-unde-aș fi. or-unde'î ea,
Noi pururea vom scântei
Ca una singură idee!

I.

Sînt trist, și trist sînt tot-d'a-una.
De cînd..? de ce să spuîu de cînd?
O scie sórele și luna
De-atunci privind-mă pe rînd!

Sînt trist; nu'mî cereți veselie,
Lăsați-mă să plîng mereu.
A rîde eu? ce ironie!
Ce ris grozav a rîde eu!

Sînt tri-t; și lacrima fierbinte,
Din gîna'mî vecinic picurînd,
Mî-aduce singurã aminte
C'am fost cî vesel óre-cînd!

II.

Un șir de ani, tu rîndunică,
Pe vară te'ntórceaî la noi.

Eü revedeam pe-a mea Lilică :
Eram o lume amîndoi !

Plecaî la iernă ; eü aice,
Ca ursu 'n vizunia sa,
Trăiam dormind ; dormiam ferice :
Dormind eü te puteam visa !

In vis iernatec, numai vară
Visam mereü ; apoi deștept,
Re'ntórsă, te primiam eü iară,
Cu florî și frunđe, pe-al meu pept !

Tu ai murit ; și totu'i rece,
Și totu'i iernă fără vis ;
Dar iată-iată Mórtea trece
In sboru'i cătră paradis...

Așteptă-mă, o ! rîndunică ;
Pe vară ducu-mă la voi
Să 'mî mai revăđ pe-a mea Lilică :
Să fim o lume amîndoi !

III.

Din vierme fluturul se nasce
Și tu din mine te-ai născut :
Tu — flóre vesel sburătóre,
Eü — nu sciü ce mähnit și slut !

De pe 'nălțimî nemărginite
Pogórá-te la tatăl teü :
Să te mai vėđ ; ș'apoi, voiósă,
Te 'i duce iar la Dumneđu !

De m'ai iubit a miia parte
 Din cât eă vecinic te iubesc,
 Pe-o clipă numai lasă raiful
 Și vino 'n sînul părintesc ;

Saă, ca o stea cu miă de rađe,
 Intinde-o rađa prin eter
 Pînă la mine să străbată:
 Un capăt jos și altu 'n cer !

Desmoștenit de vîeța vîeței,
 De vreă un pic să mai învii
 Pe negrul jalnicul teă tată,
 De ce nu vii? de ce nu vii?

De-o fi acolo 'n ceia lume
 Vr'o pedecă a crudei sorți,
 Oprind pe îngeră să mai vie
 La ceă ce, vai! nu's încă morți ;

De-o fi, eă bine! cu al teă zîmbet
 La Dumneđeă te 'nalță drept:
 Zîmbesce'ă cum zîmbiaă tu mie,
 Ș'o să te lase... eă te-aștept !

Tu — flóre vesel sburătóre,
 Eă — nu sciă ce mahnit și slut:
 Din vierme fluturul se nasce
 Și tu din mine te-ă născut !

IV.

Și nevędută, ea 'mă răsponde :

-- Nu pot veni, dar sînt ;
Fii mîngăiat ! ..

— Ești unde?... unde?

-- Nu mă căta 'n mormînt !
Într'însul vei găsi o haină,
Pe mine — nu. Mî-e greu
Să 'ți desvêlesc a morții taină ;
Și de-aș puté, nu vreü !
Nu vreü, căci trebuî a ta cruce
Pină 'n sfîrșit s'o ducî :
Să suferi !..

— Numai de m'aș duce,
Rădic și miî de crucî !
Să sciü că 'n cele lumî senine
Iar ne-om mai revedé...
De nu 'mî respunđî, ah ! altul cine
Vre un răspuns să 'mî dé ?
Intreb pe filosofi d'a-rîndul,
Intreb...

— Nu 'i întreba !
Ei tórnă și restórnă gîndul,
Da inimile — ba !
Cărarea vieței viitóre
De vreî s'o nemerescî,
Veî sci rēbda ; ș'or-cât te dóre,
Să cređî și să iubescî !
Tu vei puté să 'nvingî ispita,
Căci dór' ești tat'al meü !
A crede ș'a iubi, atita
Ne cere Dumneđu...

V.

Cu gróză cugetam la mórte,
 Când tu erai în fața mea:
 «Ce négră, ce cumplită sórte
 «Să mor, lăsând aci pe ea!»

Tu nu mai ești: murit'au toate!
 De atunci eú mă gândesc mereú:
 «Ce dulce vis, ce voluptate,
 «Când ea muri, să mor și eú!»

VI.

Câți ucigași ce lumea'î osândesce!
 De ce un osândit nu se găsesce
 Pe care eú să'l bine-cuvintez?
 Lovescă-mă curând ori-cum îi place,
 Dar numai fără greș: un glonț, și pace! —
 Atâta mai visez!

Averea'mi s'o răpescă el nu póte,
 Căci colo'n cer sînt ale mele tóte,
 Și pe pămînt — orfan eú am rămas;
 D'aceea, ah! tot rog să se găsescă
 O mână de-ucigaș prietenescă,
 La care să mă las.

Ea m'a uítat, a morții dulcea dînă,
 Ea după care ne'ncetat suspină
 Și geme sufletu'mi, ca Prometeú;
 Un suflet ce se sbuciumă și țipă,
 Dar care 'n veci nu s'a 'ndoit o clipă
 C'asa vrea Dumneđeú!

Ar fi ușor printr'o mișcare-a mâinii
Să-mi sdrumec țesta, să'mi sdrobesc plămâni,
Sau un pahar cu-otravă să'mi închin ;

Dar a fugi, or-cum, e mișeliă :

Ostașul cade mândru 'n bătăliă
De'i mórtea'i prin Destin !

VII.

Când vrei să mori, la doștorî alérgă mai în grabă !
A lor e să omóre : acésta'i stéua lor.

Li'i drag să curme-o viéță ; și fie chîar de gîabă,
Ei spintecă și tae c'un aer zîmbitor :

Nici că simțescî tortura ! Calâi ȳertați de lege

D'a pedepsi cu mórtea pe cel nevinovat,

Ei sînt în omenire mai regî decăt un rege :

Regî fără nici o frică, regî făr' nici un soldat !

Un doștor, cel mai gâde, nu'i greú a mi'l alege :

Eú vi l'am arătat.

Dar el n'o să mai vie, căci printr'o vorbă numa,

Rînjînd în glumă — dînsu'i acel nelegiuit ! —

Imi ucisese fiica, precum ucide cîuma

Când adiiază 'n trecét spre cel nenorocit !

Nu, nu, el n'o să vie la patu'mî de durere.

Îl opintesce gróza. O, Dante ! tu să'i spu

Cum Ugolin cu dinții rumpea pe Ruggieri, —

Și dinții mei să simță scrișnînd în capul lui !...

Îl las să tot trăéscă, dar versu'mî să'l înfiere

In vécul vécului !

VIII.

Ce sănătos mî-e stîrvul ! Nimica nu mă dóre,
Și totuși mor.

Ființa'mi nu de bôlă și nu de vîrstă móre,
Murind de dor.

Ți după ții apune și nópte după nópte,
Și eú tot scap;
Dar nopti și țile 'ntr'una aud cîudate șópte
In pept și'n cap.

In or-ce diminéță, uítându-mě la mine,
Mě vėd maí dus;
In fie-care séră, grozavă poftă 'mi vine
Să plec in sus.

Cu cât imi scade carnea, tinđend mereú să móră
Incet-incet,
Pe-atâta cugetarea'mi s'avintă maí uşóră:
Sint maí poet.

Vorbesc cu nevėđutul și dinsu'mi povestesc;
Iar eú mă mir:
De ce, când sus mi-e duhul, jos nu mă maí pornesc
La cimitir?

In cer eú sorb prin suflet întréga veciniciă,
Ș'aci's — nimic:
Bucata'mi pămintéscă încape 'ntr'o cutiă...
Curând un dric!

Trec somnoros prin lume, și numaí printre stele
Maí sint deștept:
Mě duc! mă duc la tine, lumina vieței mele...
Nu maí aștept!

IX.

E sfintă a ta slovă, și'î drept ca ea să fie
 La maică-ta 'n păstrare, ca moștile 'n altar;
 Dar cât e scris de tine,
 Ađi mâna'mî o prescrie:
 Sînt césurî mai senine
 În negrul meu amar.

Lungî noptî prescriu, iar ăia tiparul pironesce
 Inalta'țî cugetare: foî după foî resar.
 Cu lacrimî și suspine,
 Când tomul se gătesce,
 Mă cred mai lîngă tine:
 Băut'am un pahar!

Grăbesc! Mai sînt în sticlă vr'o câte-va pahare.
 Tom după tom, ca rađe din cer, voîu repeđi;
 Și lumea-atuncî pe tine
 Privescă cu mirare,
 Iar eü, o mărăcine,
 Pe loc m'oîu veșteđi.

Cea de pe urmă fóiă din mândra'țî moștenire
 Să fie și din vîeță'mî cea de pe urmă ăi;
 Și când voîu pune: «Fine»,
 S'adorm cu fericire,
 Ca numai sus cu tine
 Să mă mai pot tređi!

X.

Ați fost voi óre la Abrud?
 Acòlo's munții o comóră:

În pétră dă cïocanul crud,
Mai dă, mai dă a suta óră,
Tot dă selbatecul cïocan,
Sburând scânteï ca din balaur:
Se sparge bïetul bolovan,
Ș'atunci din el s'alege aur.

Ce pétră tare fost'am eũ!
Anï mulți Ursita ne'mpăcată
Mă tot isbïa, isbïa mereũ,
Pin' ce m'am spart și eũ o dată;
Și din trecutu'mï spulberat
— Un bolovan în agoniă —
Gemënd, în lume-am revërsat
Odorul meũ de poesiă!

LA CASA DE NEBUNI

Ăcênd, c'un semn opresc trăsura.
Tăcut mă suiu. Alt semn mai fac.
Plecăm făr' a deschide gura :
Birjarul, eũ și caii tac.

Căci dobitócele cu minte
Degiaba le mai ții un spicîu,
Când ele fără de cuvinte
Pricep mai repede un bicîu.

Vreaũ să vorbesc, dar cu nebunii
In falansteru 'n care unii
Sînt mari poeți și mari tribuni.
Deci : hai la casa de nebuni!

Îmî ese doftorul. — Dă'mî pace!
Cu cei mintoși eũ n'am ce face,
Ș'aș vré pe toți să'i pot uita :
Venit'am nu la dumnéta ...

* * *

In gîurul meũ se 'ntinde un petec de grădină
Cu flori și pomi, amestec de umbră și lumină ;

Iar printre ele falnicî, încet, nepăsători
Pășesc, albind ca spectri, superbii visători.

În fund, tot alb ca dinșii, salcâmul înflorește.
Nebun și el, mirosu'î în vînt îl risipește.
Jos la tulpina'î largă, sub desu'î coveltir,
Stă neclintit un tîner c'o față de martir.

Privire mai senină și mai pेत्रunțetore,
Mai multă bunătate pe-o buză zîmbitore,
O frunte mai mărêță, pe care cu flori
Privescî un cer cu rațe și totuși plin de nori,

O față mai cu farmec, o față mai oglindă
De'naltă cugetare și de simțire blîndă,
Și totul gîngaș, palid, electro-străvechiu...
Eû n'am vădu't'o 'n viêță, și nu pot s'o descriu.

M'apropiû. Cătătura'î pe loc mē pironesce.
Rēmăiû într'o uîmire. El galeș mē primesce;
Ș'un glas ce te străbate prin timbru'î fecloresc
Resună: Viî la mine. O sciû și te iubesc.

Când pentru 'ntâia dată

În lumea vinovată

Al Tatălui' cuvînt

S'aduc o viêță nouă

M'a pogorit, ca rouă

Din stele pe pămînt,

Cădui mahnit pe pălămidă,

Cădui pe frunză cuomidă,

Cădui pe burueni cu spinî,

Și roua cea dumnezească

Din bālării făcu să crească

Lămâi și rodii și măslini!

Acuma pentr'a doua óră
 Din ceruri Tatăl mă cobórá,
 Căcī reul bântue maī reū;
 Maī reū ca ori-și-când al-dată
 Icóna lumiī e scáldată.
 De sângiuri fără Dumneđu!

M'arēt, strigând să stingă
 Văpaea cea nătīngă
 A gróznicului tun...
 Vorbesc, și'ndată glóta
 Mě'mpinge la Golgóta
 Și țipă că's nebun!

Aștept Caiafiri să m'apuce,
 Aștept să'nfigă iar pe cruce,
 Să'ndópe cu oțet pe Crist.
 Prin chin solia'mī se'mplinesce,
 Prin mórte'mī omul se'nnoesce,
 Și tu'mī vei fi evangelist.

D'aci vor înceta resbóie,
 Cel tare n'o să maī despóe
 Și nu va maī rēbda cel slab;
 Sciință, artă ș'avuțiă,
 Unite 'n pace prin frățiă,
 Vor curge dintr'un singur jghīab.

In cer m'adastă plata.
 Pirónele sīnt gata.
 Loviți, loviți mereū!
 Mě dóre, și 's ferice,
 Căcī restignit aice
 Mě 'ntorc la Tatăl meū!...

— Un nu sciū cine, scund, grăscior,
 Buzat, cu fața de bujor,
 Spre noi inaintéză
 Și mî dice: lasă'l că'î ursus!
 El tot postesce ca Isus
 Și veșnic aiuréză.

Dar nu te tulbura. Pe-aice tot ce este,
 E numai visul meū, pe toți eū vē visez.
 Dormind vē născocesc, vē țes ca 'ntr'o poveste.
 — Dar ce ești tu?
 — Ce's eū? Mă chîamă Chichirez.

A'ți spune tocmai ce's, nu pré-găsesc cuvinte.
 In vis, sînt un nebun, de nu m'aș deștepta;
 In faptă, când nu dorm, sînt sănătos la minte
 Ș'am un stomac de lup când are ce mânca.

Să te mănânc saū nu? Ba. Fii acum pe pace.
 In vis eū sînt sătul și nu m'auđi urlând.
 Nebunii sînt hrăniți, ș'a fi nebun îmi place,
 De nu m'aș deștepta, căci adormii — flămând.

Ce adormire, vaī! Când trupul ațipise,
 Atuncī visez că trec pe lingă un brutar.
 Sînt alt-fel om cinstit, dar ce să faci cu vise?
 In vis, îmi pare reū, furaī ca un tâlhur.

O jemi'o șterpeliī. Mă prinde și m'apucă.
 Plecăm la comisar. Mă judecă pe'n vis.
 Un polițaiu visat nu'ī ore o nălucă?
 O palmă îi cîrlesc, și dinșii m'au închis.

Eū îi priviam cu haz, sciind că visu'ī glumă,
 De nu m'aș deștepta, flămând așa cum fui;

Pe-un Cuza de-aş visa, eă il înjur de mumă,
Ba şil omor în vis. E vis. Ce'i pasă lui?

Un mare tărăboiu urmază dup'aceia :
Toți sbără că's nebun, și țup! aici m'aduc..
Că'i vis, o sciū, așa'i, dar nostimă'i ideia
Pe cetățeni flămânți să 'i duci la Balamuci!

De-atunci mănânc ticnit ; am carne, pâine, póme,
Un singur reū : în vis mă satur îndestul
Ș'apoi visez c'adorm visând că'mi este fóme.
Grozav!... Dar iar visez că mă deștept sătul.

Eram flămând. Acum petrec și 's pré ferice.
Mai rid de cei nebunî, mai rid de mutra ta :
Ești cam posac. De-ai fi aievea, eă ți-aș dice
S'adormi și tu. Ha, ha! De nu m'aș deștepta!

A! Iată cine-va mai potrivit cu tine :
Moșnég posomorit cu nasul tot pe sus.
Ce vis ciudat! eă, bre, m'aș mulțumi mai bine
P'e-un Capșa să'l visez decât p'al-de Isus!

* * *

El plécă, iar bătrânul, un chip de móște sfintă,
Suride și'mi întinde o mână de schelet ;
De'ntâi șoptesce 'n aer, privind cu ochii țintă
In zarea dintre arbori, ș'apoi mă'ntrebă 'ncet:

— L'ai audit, ce dulce și mângăios vorbesce?

— Vorbesce cine? unde'i?

— Nicî tu n'ai audit?

Ești surd și tu ca dînșii! Pe toți v'nebunesce
Materia cea brută, pe toți v'aū asurdit!

Urechea 'ți nu'î ureche! Tu nu scii c'ai în tine,
 Ascuns în fundul minții, pîtit în duhul teû,
 Un alt auđ ce-aude din sferele senine
 Pe spirite, pe ângerî, pe însuși Dumneđeul

Tu n'o scii, căci țărîna te'nlânțue 'n cătușă,
 Căci sufletu 'ți robesce robia cea 'mai grea,
 Căci lutu'î pușcăriă, din care n'ai vr'o ușă,
 Silit a sparge zidul de vreî să eși din ea!

Tu nu'l auđi, sărmane? Și câte el mai spune!
 E fiul meû, pe care în lupta la Vidin
 Un glonț îl repusese, și totuși—o, minune!—
 Din césul morții sale trăesce mai deplin.

Îl veđi acum? Privesce'li!

— Nu'l vęd.

— Orbire crudă!

Ești unul dintr'aceia ce jură pe tipic
 În lume să nu scie, sub sóre să n'audă
 Decât ce'nvață 'n școlă: o buche și nimic!

Prin vędul căpăținei ești vita, care crede
 Că firea dat'aũ ochii să veđi cum să mănâncî!
 La om e ochiu'n suflet, privind ce nu se vede:
 Mai rađa decât rađa, el trece și prin stânci!

Nu'l veđi? E chipeș, mândru, cu nimbul tot lumine,
 O frunte-cer sub care doi gemeni curcubei
 Cunună doē stele ce m'așintesc pe mine
 Și vin a se resfrânge dușos în ochii mei.

Sub stele... ah! ce zimbet! Când pétra lăcriméză,
 Din lacrima 'i neștársă se face-un stalactit;
 Dar va zimbi ș'o pétră, de i-ar fi dat să vază
 Cum dînsul îmi zimbesce de când ne-am despărțit.

Și gura'î se deschide; răsuri și crini s'arată:
 Sînt buze 'n cari îmi pare că vîd întregul Maîu!
 Iar ca parfum — cuvîntu'î se'ntinde și m'e'mbată:
Ce 'î muzică la ómenî, la ângerî este graîu...

* * *

De fiîu-seû el îmi vorbîa,
 Îar eû vedeam pe fie-mea,
 De'ntâiu lucind ca o scântee,
 Apoi ca pasere de-argint
 Plutind ușor cătră pămînt,
 Și îat'o çină de femee!

De fiîu-seû când îmi vorbîa,
 Eû auçiam pe fie-mea,
 De'ntâiu ca unda'n depărtare,
 Apoi un tril, apoi un cânt,
 Sunând din cer pin'la pămînt
 Și resonând în sărutare!

De fiîu-seû el îmi vorbîa,
 Dar eû eram cu fie-mea,
 Și sufletu'mî în fericire,
 Sburând într'un nespus avînt,
 Îmi lasă corpul pe pămînt
 Rostogolit în nesimțire!

.

* * *

De-atunci o duc ca și'nainte :
Privesc ce unii dreg,
Ascult ce alții spun,
Uresc pe cei creduți cu minte,
Și nu pot să'nțeleg,
Că n'am ajuns nebun !

TABLE-D'HÔTE

La jubileul de 25 ani al revistei «Familia».

Am tot glumit,
Cât am trăit
In birtășița lume;
Și 'n loc de bani,
Ca mulți golanți
Mâncam plătindu'î glume;
Ș'am tot glumit,
Cât am trăit
La masa cea comună.

Ș'acum glumesc,
Dar mă grăbesc:
Să plec curând afară.
Un prânz mai prost
Nici c'a mai fost,
Nici să mai fie iară!
Am tot glumit
Cât am trăit
La méssa cea comună;
Ș'acum glumesc,
Dar mă grăbesc:
Mâncăți, și poftă bună!

CÂNTEC DE LEAGĂN

de IULIA HASDEU — tradus de B. P. HASDEU.

Musica de G. Stephănescu.

Andantino

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is a single treble clef staff with a 2/4 time signature. The middle and bottom staves are grouped together as a grand staff (treble and bass clefs). The music begins with a piano (*pp*) dynamic. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the bass line and chords in the treble line.

The second system continues the musical score. It includes a vocal line on a single treble clef staff and a grand staff for piano accompaniment. The vocal line begins with the lyrics "Sa-ut na-nt do-rii" and is marked with a piano (*pp*) dynamic. The piano accompaniment continues with the same rhythmic pattern as the first system.

The third system continues the musical score. It includes a vocal line on a single treble clef staff and a grand staff for piano accompaniment. The vocal line begins with the lyrics "O-dorașul srump al ma-mei o-der în culcușul tău." and is marked with a piano (*p*) dynamic. The piano accompaniment continues with the same rhythmic pattern as the previous systems.

de ti-se ce - restă le-ga-nat u - gor

The first system of music consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves. The vocal line begins with a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are "de ti-se ce - restă le-ga-nat u - gor". The piano accompaniment features a steady eighth-note bass line in the left hand and chords in the right hand.

Angerlu-mi - uos pes-te fruntea ta s'aptra - cã xãm-hind -

The second system continues the musical piece. The vocal line has the lyrics "Angerlu-mi - uos pes-te fruntea ta s'aptra - cã xãm-hind -". The piano accompaniment continues with similar rhythmic patterns, including some sixteenth-note passages in the right hand.

șã-re-pãid'argint Pãitei ochi - șori ã a - tin - ge

The third system features the lyrics "șã-re-pãid'argint Pãitei ochi - șori ã a - tin - ge". The piano accompaniment includes more complex rhythmic figures, such as sixteenth-note runs in the right hand.

blând Pentru a sînt.

The fourth system concludes the page with the lyrics "blând Pentru a sînt.". The piano accompaniment ends with a final chord in the right hand and a sustained bass line in the left hand.

CÂNTECUL DE LEGËN

DE

IULIA HASDEU

tradus din franțuzesce de B. P. HASDEU.

ani, nani, dormi,
odorașul scump,
al mamei odor,

În culcușul tei,
de vise ceresci
legănat ușor!

Îngerul dușos
peste fruntea ta
s'aplecă zîbind,

Ș'aripa 'i de-argint
pe-ai tei ochișori
îi flutură blând

Nani, nani, dormi,
dormi netulburat,
căci mama va sta,

De-a-dragul privind
rumenele fragi
pe gurița ta:

Iat'o s'a deschis,
 iat'o iar s'a strins
 plăpândul boboc —

Un trandafirăș
 vesel zîmbitor
 l'al sórelui foc!

Spicele de grâu
 par'că moțăesc
 din cap lenevos;

Colo 'n stejăriș
 fălfăe 'n văzduh
 fragedul miros.

Nóptea 'ncetinel
 învălesce tot
 de jur-împrejur,

Galeș adiind
 sufli'i recoros
 c'un tăinic susur.

Paserea pe somn
 s'așterne 'nchiđënd
 ochiul cel sglobiü,

Iar cernitul corb
 s'ascunde pitiș
 în zidul pustiü.

Din ascunđeturi
 iese liliecï,
 sburând în târcol,

Și din când în când
al bufniței glas
cobesce a gol ...

Dormi, puțuțul meu,
de luna din cer
privit drăgălaș:

Sufletu-ți în trup
e ca un altar
în sfântul lăcaș!

Somnul teü aș vré
să fie ș'al meu:
somm nevinovat!

Tu dormi fără să scii
al lumii amar
ș'al vieței păcat!

Nani, nani, dormi,
odorașul scump,
al mamei odor,

În culcușul teü,
de vise ceresci •
legănat ușor!...

DUMNEDEU

*Avez vous entendu, quand la nuit est sans voiles,
La vaste mer chanter sa chanson aux étoiles ?
Quelle musique, amis ! Dieu parle en cette voix.
Sublime créateur de l'infini — son monde —
Dieu prête à l'océan cette basse profonde
Et l'océan chante ses lois.*

*Bonsoir, amis ! Ce Dieu, par qui le flot murmure,
Par qui tout prend naissance et vit dans la nature,
Qui fit ce qu'on ne peut ni comprendre ni voir,
Comme les flots des mers, comme les chœurs des anges,
Béni sans cesse et chantez ses louanges.
Au clair de lune, amis, bonsoir !*

Julie Hasdeu, Au bord de la mer.

Aș vré să smulg din mine un cântec, numai unul,
Un singur de pe urmă : copil întârziat
Ce nu se nasce încă, dar totuși, plin de vițeță,
Duiósa mumă'l simte sub inimă svicind.

Un cântec, numai unul, acum la căruntețe,
Ca Făt-frumos din basmul cu «fost'aũ-fost un moș».
(E gîrbovit bătrînul, dar fiul cât un munte
Miratei lumii va țice : dintr'insul m'am născut.

Un cântec, numai unul... Când sórele-asfințesce
P'un alt tărîm să trecă, eternul călător
Pămîntului îi tórnă luminii mai arđetóre
Și plécă, iar odihna s'așterne pe pămînt.

Un cântec, numai unul ! Dar rima cea cochetă
Alérgă după tineri, și eũ s'o prind nu pot ;

Iar când, rătăciósa, s'apropie de mine,
Gândirea mî-o cîoplesce, eșind ce-va mai mic.

A, rimă răsfețată! Cređi tu că făr' de tine
Bătrânul nu'î în stare să'și taie din granit
Un cântec ce nu pîere, un imn ursit pe vécuri,
Păretele ciclopic durat făr' de ciment?

O rimă, ce'î aceea? E haîna de paradă
C'un cârd de decorații smălțat și poleit,
Sub care toți d'a-rîndul îți par că's d'o potrivă,
Ș'adesea chîar piticul se légănă măreț.

Nu'î poesiă rima. Homer ș'Anacreonte,
Virgiliu și Horațiu n'au stat a făuri
Pe «Tisa — plânsu-mi-s'a...», sonóre chițibușuri
Pe-o cârțiță menite s'o schimbe'n elefant.

Artistic e terțetul poemelor dantesce,
Nu'î însă pentru Dante. Gigant cu zurgălâi!
Divina'î Comediă ar fi și mai divină
De î-ar lipsi aceste brobóde pămîntesci.

Shakspeare, Shakspeare cel mare, Shakspeare cel
[tără sémén,

Al căruî geniú sórbe tot némul omenesc
Precum cristalul prismeî îl veđi sorbind lumina,
Shakspeare, când cată rimă, vai! nu mai e Shakspeare.

Tu fugi de mine? Fie! Îți mulțumesc. Odată
Fugit'ai și de Milton cel orb și prigonit,
Ș'atuncî, din neputință croindu'și o putere,
A scris el fără rimă sublimul Paradis.

Da, tu'mî plăceaî și mie în vremile trecute,
Când te-acăștam la versuri, cum fetele din sat

Acață la cosițe câte-un boboc de flóre,
Măcar-că fără benghiuri frumosu'i mai frumos.

Drăguță'i garofița cu frageda'i catrință
Din roșu și din galben, bucăți de catifea;
Drăguț e fluturașul, garofă sburătore,
Catifelat și dînsul, și dînsul efemer;

Dar nu'i garofă bradul, nici aquila nu'i flutur;
Lor nu le trebuî roșu și galben și pestriț;
Prin singura'i mărimе se'nalță cel ce'i mare;
Cel mic se'nzorzonéză, căci e pipernicit...

Un cântec, numai unul și cel mai de pe urmă,
Aș vré să smulg din mine... Dar unde'i? Nu'l brodesc.
Acum îl simț aice, și'l simț deja departe,
Și'l simț că'i pretutindenî, și simț că'l simț mereu.

Eă nasc o cugetare, și dînsa'și ăea avintul,
Nemic n'o mai opresce în spațiu sau în timp;
A mea 'i și par'că'i alta, căci este fără marginî;
A mea 'i, și 'i infinită, plutind în univers.

E infinit în mine nu omul cel de carne,
Nu hîrca'i infinită, ci cugetarea mea:
Artistul făr' astîmpăr ce ne'nterupt îmi jócă
Pe clapele din creier, cîntând ca p'un clavir.

Și clapele tocite se pre'noesc, se schimbă;
La locu'i nu rămâne nici una dup'un an;
Dar eă sînt tot același prin tot ce cugetasem,
Prin tot ce cugeta-voiu pe clape noi sau vechi.

Clavirul când se strică, eă mă silesc a'l drege,
Că m'am deprins cu dînsul, m'е drag, m'am nărăvit;

Când nu se mai acórdă, îl spulber cu mâniă,
Său fără supărare îl părăsesc și plec.

Și plécă cugetarea'mi să'și cate alte clape
P'un alt clavir...

Poete! pășesce mai încet!
Nu desvêli d'odată altarul nemuririi:
Lumina'î ameteșce pe cei nedumeriți.

t | In mine'î infinitul!... Dar eă și Hotentotul,
Un Cesar, un Platone, un Kant ș'un Eschimos
Sintem aceiași viță: la cel mai crud sêlbatec,
Ș'ascunde 'n cugetare ce-va nemărginit.

Când țes aceste strofe, eă simț că'î lingă mine
Un scapăr, o scântee cu chipul lui Darwin,
Ș'adiă peste capu'mi, șoptindu'î: «omu'î muscă!
«Ce'î musca? ce'î o ierbă? și ce'î un belovan?..!»

Ș'a despărut; iar glasu'î, mai resunând în gîuru'mi,
Cuvinte resturnate mă-aduce: «musca'î om!
«Din cremene'î o plantă, din plantă'î animalul,
«Din om un inger nasce, din inger un Isus...!»

Și cufundat în gânduri, privind cu zăpăcire
O pétră la picioru'mi rostogolită jos,
(Eă o luaî în palmă ș'o neteđii cu milă,
Dicêndu'î: chîar în tine'î un punct din Infinit!

(Prin punct se 'ncepe lumea. Un punct dimensiî n'are,
Nemic mai fără formă și mai nepipăit;
Dar pune'l în mișcare, și linia se'ntinde,
Și linia'ți dă totul: decî, totul e 'ntr'un punct.

Natura, firmamente, sistemele solare,
Cu tóte câte'n ele și printre ele sînt,

Cu 'ncetul se desvóltă din puncturî ce se mişcă,
Din puncturî ce se mişcă plecând diî Dumneđeü.

Din Dumneđeü plecate, şi ele's infinite:
Un punct nu se mėsórá, fiind neţermurit;
Din Forţa cea mai forţă plecând, şi ele's forţe:
Un punct zidesce sfera, căci este centrul ei.

Nu'l înţelege mintea, nu póte să'l cuprinďă,
Atât de mare este şi'î pare-atât de mic:
Minunea fără care în veci nu s'ar pricepe
Tot ce se'ntemeiază pe-acest nepriceput!

Aşa 'n orî-ce sciinţă isvoru'î poesia.
Chimistul ş'Astronomul încalecă pe sfinx,
Impinşi prin miriade de micurî infinite
Ce'î duc la infinitul cel mare: Dumneđeü.

Şi ceea ce născuse p'acele miriade,
Şi ceea ce le 'nnódă cu Unul infinit,
Şi ceea ce le-atrage unite la o-laltă,
Cea mai supremă lege, e legea d'a iubi!...

Un cântec, numai unul şi cel mai de pe urmă,
Voind să'l smulg din mine, l'am asvirlit în cer;
Din cer mi'l crâmpotesce în creier cugetarea,
Dar nu'î întreg: stîrşitul rămase'n cer pribég.

Şi cugetarea 'mî plânge, tânjind de umilinţă:
«Pin' la final — îmi ădice — nu'î chip să mă rădic;
«Extasul singur numai atât de sus se'naltă;
«Extasul, care légă pe-un om cu Dumneđeü!»

Extasul... ce'î extasul? O clipă seculară,
In care veđi atâtea trăite şi trăind,

Incât un véc îți pare, nu vrei să crești, și totuși
Sciința'î nevoită să murmure : așa'î!

Când omul cade'n apă și'î gata să se'nnece, —
Trecând în panoramă pe de'naintea sa
Înréga'î viéță, viéța'î înrégă d'amăruntul
O simte'n clipa ce'a, o clipă, nu mai mult.

Când p'un bolnav l'adórme un doftor ca să'l taie,
Îi cîopărtesce trupul, dar sufletu'n extas
Nu scie de durere, petrece, cântă, jócă,
Trăesce lunī o clipă, o clipă, nu mai mult.

Extasul n'are-a face cu clapele din creier,
Deși'n clavir resună, spunându'î ce-a simțit :
O povestire lungă, cuvinte și cuvinte,
Măcar-c'a fost o clipă, o clipă, nu mai mult.

Extasul mă răpesce. Aud Divinitatea :

«Mě n'trebī: ce's Eū? iubire. Mě n'trebī: ce fac? iubesc.
«De n'aș urđi, pe cine Mī-aș revěrsa iubirea?
«Ca să iubesc, Mě sfășiū, urđind din Mine lumī!

«Tot ce urđesc din sīnu'Mī, e urđitor la rīndu'ī.
«Pornind din Mine, este un microcosmic-Eū,
«Ce l'am născut să crească în plīnă libertate:
«Să se renască singur, mai sus și iar mai sus.

«Un germen de voință se mișcă chīar în petró.
«E adormit, e leneș: o umbră de impuls;
«Dar când se redeșteptă, mijesce'n petró mușchiul,
«Iar dela mușchiu la Spirit — se'ntinde scara'n timp.

«Cu cât voința este mai fórte, mai călită,
«Cu-atâta se iușesce s'ajungă mai curând,

«Căci ori-ce punct se'ntorce pe sînu'Mî: să se'nşire
«In salba de luceferi un nou mărgăritar.

«Mî e dragă chiar o pétră; dar un arhanghel! Dinsul
«Din muşchiu, prin suferinţe de secolî necurmaţi,
«Reîntră iar în Mine, iubire înmiită
«Din tot ce el iubise în sutele de vieţi!

«Atâţia taţi şi mume! atâţia fii şi fiice,
«Surori şi fraţi şi sóţe şi némuri şi amici:
«Iubiri de el trăite, trăite şi rămase
«Un oceàn într'insul, iubit şi iubitor!

«Ş'aceste oceànurî se tot desfundă'n Mine.
«Mě'ntrebî: ce's eũ? iubire. Mě'ntrebî: ce fac? iubesc.
«De n'aş urđi, pe cine Mî-aş revěrsa iubirea?
«Ca să iubesc, Mě sfâşiu, urđind din Mine lumî!

«Arhangheliî, din sînu'mî porniţi ca nesce puncturi
«De miî şi miî de vécuri, apoi filtraţi pe rînd
«Prin petre şi prin plante, prin animalî, prin ómenî,
«Când se re'ntorc în Mine, triumfători atleţi,

«Cea rađă de iubire, primită la plecare,
«Maî vie şi maî vie ş'acuma curcubeu,
«Îi sbucîumă, îi ferbe, îi face să urđescă,
«Şi Eũ: din nebulóse îi las a cerne sorî!

«Iar când o omenire pe vr'una din planete,
«Căđută'n desnădejde, Mě strigă'n ajutor,
«Dintre arhangheli unul, ca Messia, s'avîntă,
«Jertfindu-se să scape nevinovate oi!

«Şi jertfa'î Îmî închină miresme iubitoare...
«Mě'ntrebî: ce's Eũ? iubire. Mě'ntrebî: ce fac? iubesc.

«De n'aş urđi, pe cine Mî-aş revërsa iubirea ?
«Ca. să iubesc, Mă sfăşiu, urđind din Mine lumi...»

Şi când vorbă, Cuvîntul, urnind acele puncturi,
Le respândia din suflu'î, şi fie-care punct.
Lua câte-o figură, un calapod, o formă:
Materia se'nchîagă avênd o forţă'n ea...

Extasul încetéză. Poetul se deşteptă.
Mai luminos se simte : şi'n el, şi'n préjma lui.
Frânturi din amintire în creieru'î s'aşedă,
Şi gândul, ca să tórcă, apucă noul fir.

Materiă şi forţă! Din Forţa cea supremă
Ce'î numai forţă, una, monadă fără term,
Orî-ce se desfăşoră, orî-ce se desdruméză,
Rémâne forţă, însă c'un străiu de individ.

Şi străiul se transformă. Prin vieţi evolutive
Treptat se subţieză, ajunge străveđiú,
Nepipăit, elastic, întretesut cu forţa,
A cării e pojghiţă : un corp molecular.

Naturalistul, care din jos în sus învétă,
Materiă viséză în universu'ntreg.
Din sus în jos cu fală privesce filosoful,
Şi'î pare numai forţă. Se'nşelă amîndoi.

Poetul singur scie, extaticul prin care
În jos zîmbesce cerul, pămîntul plânge 'n sus;
Şi el, plăpânda harpă, vibréză tot-o-dată
Cu Dumneđeú-iubirea şi cu iubirea-om...

* * *

Un cântec, numai unul şi cel mai de pe urmă,

Voind să'l smulg din mine, îl asvîrlîi în cer;
Și ca să prind fugarul, sburat'am după dînsul:
Văđui eternitatea... De ce m'am mai întors?

De ce? Căci fie-căruî e dată o soliă.
Mai are pîn'la țintă apostolatul meü.
Rëbdare, și 'nainte! Când voiu sosi la capët,
Să cânt cu serafimiî:

O, Dumneđeule !

LECCA

Haralamb G. Lecca, *Prima* 1890 — 1895. București, 1896, in 8.

După *Prima*, nu e tocmai greu de a prevedé ceea ce va fi *Secunda*.

Volumul, pe care 'l publică acuma tînărul meu amic Lecca, îmi aminteste pe Fătul cel din poveste, blăstemat a purta un șir de anî o pele de bălaur, de care el se despóia cîte-o-dată, de 'ntăiu mai rar și apoi din ce în ce mai des, apărënd atuncî așa cum este din fire și cum va trebui să fie in tot-d'a-una după încetarea vrăjii: frumos, măreț, strălucit, — și éráși s'ascunde sub uriciósa'i haîná de soldî.

Născut și crescut într'o atmosferă, pe care de vr'o treî-decî de anî o tot înveninézá la noi cîumósa școlă a lui Schopenhauer: o molimă ducënd pe poet d'a-dreptul la tavernă saú la casa de nebunî, una din doué, saú mai bine una după cea-laltă, — născut și crescut într'o asemenea atmosferă dușmánă speranței și credinței, poetul Lecca, să fi fost el óri-căt de Făt-frumos, totuși vrënd-nevrënd s'a simțit din capul locului învăluit de acea sarbedă și rece pele de bălaur, din care se sbuciumă a scăpa și nu va puté să nu scape, dar n'a scăpat încă.

Acéstă luptă între Ormuzd și Ahriman, între o natură intimă adevérat poetică, cu porniri generóse, cu idealuri înalte, cu avinturi sublime, și între povirnișul cel junimist de pamfletar în versuri, dresat a îmbála tot ce rădică pe om d'asupra dobitocului, — acéstă nervósa luptă se resfrânge în *Prima*, anunțându-se însă

pentru *Secunda* o victorie desăvârșită a binelui asupra răului.

Da; Ahriman este aproape învins de pe acum. Elementul cel bun predominesce. Și atunci — un interesant fenomen psihologic de obsesiune socială — atunci vezi pe Lecca superându-se pe propria sa inconștientă emancipare de miasmele mijlocului în care trăesce și cercând într'un mod conștient a se re'torče în bulhacul pesimismului.

Dar aci el nu mai e poet. Lipsindu'î idealul, îi lipsesce fondul și 'î lipsesce tot-o-dată și forma, căci forma și fondul sînt o spontaneitate indivisibilă a oricărui concepțiuni poetice. Numai în aceste veleități de reacțiune ne întimpină la Lecca nisce versuri ca :

Din așa *deșertăciuni*.
Nu 'mă mai fac *iluziuni*...

Luați de exemplu poesia intitulată «Două rugă». Lecca începe printr'o caldă expansiune a copilei, plină de candore, de nevinovăția, de naivitate, și apoi, ca și când i-ar păre reu că s'a urcat atât de sus, el d'o-dată trece la :

S'au stins luminile la gémuri. Tăcerea nopții răscolind
Ateul, singur în odaiă, sfărămă candela răcnind...

după care urmăzează un șir de blăsteme contra Divinității, unde în deșert ai vré să dibuesci o scânteia de poesia. Din fericire, rămășița pesimismului la Lecca e atât de sărăcăciósă, încât dînsul — bogat în admirabile variațiuni pretutindenî unde-l mișcă o nesofisticată inspirațiune — dînsul repetă mai jos aceleași nesăbuite blăsteme într'o altă poesia intitulată «Cerșitorul». Ai dice că este un pictor fórte talentat, care a terminat o pânză unde ideea, desenul, coloritul, armonia totală sînt perfecte, și tocmai acéstă perfecțiune îl speria. Nu! isbucnesce el; nu! așa cum este, tabloul va trece neobser-

vat; lumea e stricată, să fim și noi ca lumea; și pictorul se apucă a'și mășgăli cap-d'opera, aruncând câte un benghiu negru pe părțile'î cele mai vechi, numai și numai pentru ca să împace pe câți-va *gogomanî* de ai d-lui Carp.

Dacă eü le spuü tóte acestea cu atâta cruđime, este că, pe de o parte, nu pot a nu iubi pe Lecca, recunoscând într'insul o stofă de mare poet, iar pe de alta, auto-sugestiunea lui cea schopenhaueriană ocupă un mic loc, un loc aprópe excepțional, în totalitatea volumului. «Când stăm alături», «Ris și ris», «Epitaf», «Balada desfrinatului», partea cea finală din «Mama», acestea peste puțin i se vor păré lui însuși Lecca mai străine decum se pare fluturului crisalida din care eșise, căci ele nu sînt pentru dînsul nici măcar o începătoare fază din evoluțiunea personală, ci un simplu bir plătit unei capriciose mode momentane, un fel de *malacoff* al artistului.

Cine vrea să cunóscă pe Lecca cel autentic, să citéscă :

Cătălin și Simđiana ;

Bordețul din sat,

1877 — 78 ;

Balada nebunului ;

Scrisórea soldatului ;

Marș funebru ;

In temniță ;

Imposibil ;

Ném răü ;

La spital ;

Dintr'un vis, etc. etc.

Dacă el n'ar fi cântat decât numai atâta, și tot încă ar fi de ajuns pentru a'î arvuni una din paginile cele mai de onóre în istoria poeziei române, unde asemenea pagine sînt d'o-cam-dată pré puține, ba chiar vr'o câteva din cele pré puține remân fórte discutabile.

Julia Hasdeu descrie în următorul mod misiunea poetului :

De leur divin pouvoir ils avaient conscience,
 Sachant qu'ils possédaient la plus belle science :
Celle du cœur humain avec tous ses replis,
Ses bonheurs, ses désirs, ses amours, ses oublis,
 Et qu'ils avaient, pour tout avoir et tout domaine,
 Le don de te chanter en vers, souffrance humaine !
 Le don de t'éprouver avec plus de vigueur
 Et de sentir plus fort ton empreinte en leur cœur
 Que le reste du monde, — mission austère! —
De pouvoir dire au ciel les douleurs de la terre!...

Telefon al omenirii către Dumnezeu, adevăratul poet, un Shakspeare, un Goethe, un Schiller, un Victor Hugo, nu se gândește la sine însuși, iperbolisând pînă la sublimitatea ridicolului meschinele sale mizerii personale: el repercută și reproduce într'o minunată prismă durerile altora, suferă suferințele apropielui, ușurează chinurile nemului omenesc assumându-și quintesența lor, este un martir al altruismului. Și chiar atunci când înalță un imn de fericire, ca și atunci când tună sau când geme, poetul nu este el, ci un echo. Numai talentele cele mărunte, numai poezii cei de tôte zilele ne asurdesc într'una cu propria lor microscopică personalitate, asemenea cloșcei care umple de sgomot o mahală întregă după ce a scos un ou, ca și când oul ei ar interesa universul. Poet și egoist, sint două noțiuni care se exclud una pe alta.

«Cunósce-te pe tine însuși», dicea Socrate către filosofi. «Să simți durerea altuia», ar trebui să se tot repete poezilor; și li s'ar puté adăoga din când în când: «silesce-te a nesocoti propria ta durere». Heliade și Boliac nu erau temperamente poetice; și totuși *Sburătorul* celui de'ntăiu și *Sila* celui-lalt vor rămâne, căci au reușit a surprinde acéstă trăsura esențială a adevăratei poesii. Cu cât dară mai nemerite, mai mândre, mai superbe trebui să fie notele atunci când córdă sbârnae sub arcușul unui maístru !

Mă voi feri de a face o comparațiune între Lecca și între cei-lalți de ai noștri. Să credem și să dicem că avem mulți poeți însemnați, deși nu tocmai atâția, negreșit, pe câți îi înșiră *Antologia* d-lui Radu Rosetti, el însuși un început de talent de multă valoare. Ei bine, orî-câți ar fi, aș dori ca toți să ajungă la înălțimea și la puterea lui Lecca de a simți și a cânta suferințele altuia... ?⁹

LOUIS LEGER ȘI SLAVII

Russes et Slaves. Etudes politiques et littéraires. Paris (Hachette et Cie), 1890, în 8, pag. XIV, 348.

titlul acestei cărți arată din capul locului punctul de vedere al autorului: *Russes et Slaves*. Louis Leger nu identifică nici o dată interesele rusescî cu cele slavice. Pentru dînsul Rușii sînt Slavî foarte amestecați cu ingrediente turanice: «Des Slaves et des Finnois, tels sont, au point de vue anthropologique, les éléments constitutifs de la nationalité russe» (pag. 28). Și într'un alt loc el adaugă (pag. 55): «On peut affirmer qu' Ivan le Terrible n'eût pas été possible si, avant lui, Gengis-khan n'avait pas existé».

Acest titlu: *Russes et Slaves*, indică în același timp vasta sferă de activitate a lui Louis Leger, care nu este numai rusist, ca atîtăia alți, mai ales de cînd vilva lui Turguenieff, a lui Tolstoy sau a lui Dostoïefsky a introdus și a respîndit în Franța rusismul, ci este slavist în tîntă puterea cuvîntului. Polonii îi sînt nu mai puțin dragi decît Rușii: «ce n'est pas en Russie seulement que la littérature se renouvelle; en Pologne, la poésie a produit, dans notre siècle, toute une série d'œuvres remarquables qui ne pâlisseraient point à côté de celles de Byron ou de Hugo» (pag. X).

Louis Leger este, pôte, singurul Frances care vorbesce rusesce, polonesce și bohemesce, înțelegând tot-o-dată perfect cele-lalte dialecte din aceeași familie etnică. Pentru a se familiarisa pe deplin cu Slavii, el făcuse prin țerile lor opt lungi călătorii, din cari cea 'ntăiu la 1864, când era numai de vr'o 20 de ani, și cea de pe urmă la 1883, în ajun de a fi numit la catedra de limbă și literature slavice, creată înadins pentru dînsul.

Lista scrierilor lui Louis Leger e foarte lungă. Lăsând la o parte articoliți publicați în *Revue des deux Mondes*, în *Revue Moderne*, în *Revue Bleue*, în *Publications de l'Ecole des Langues orientales*, în *Revue Critique*, în *Magasin Pittoresque*, în reviste ruse și boheme etc., vom menționa numai:

Chants héroiques et chansons populaires des Slaves de Bohême, 1866;

La Bohême historique, pittoresque et littéraire, 1867;

Cyrille et Méthode, étude sur la conversion des Slaves, 1868;

Le Monde Slave, 1872;

Etudes slaves, 3 vol. 1875—80—86;

Histoire d'Autriche-Hongrie, 1878;

Contes slaves, 1882;

La Russie à l'Exposition Universelle, 1878;

La Save, le Danube et le Balkhan, 1884;

La Chronique de Nestor, traduite sur le texte slavon, 1884;

La Bulgarie, 1886.

Și 'n tôte aceste lucrări, autorul este nu numai un specialist sigur, dar și un distins scriitor, cu care înveți și petreci tot-o-dată: pentru Slavi el a făcut mai mult decât ceea ce făcuse Marmier pentru lumea scandinavă.

Ultima scriere a lui Louis Leger este acum de 'nainte ochilor noștri: *Russes et Slaves*.

Ea cuprinde următoarele opt studii: *Les Slaves et la civilisation.* — *La formation de la nationalité russe.* — *Les débuts de la littérature russe.* — *La femme et la société russe au XVI-e siècle.* — *Les premiers diplomates russes à l'étranger.* — *La Bulgarie inconnue.* — *Le peuple serbe.* — *Le poète du panslavisme.*

Capitolul intitulat: «Slavi și civilizațiunea» formeză o introducere la volum. Autorul își pune întrebarea: «Les Slaves sont-ils vraiment si indignes de figurer parmi les *Kulturvölker*? sont-ils vraiment si barbares et si incapables de civilisation? La question vaut la peine d'être examinée.»

Cuvîntul nemțesc «*Kulturvölker*» arată foarte lămurit, fără a o spune pe față, cătră cine anume se adresează întrebarea: în joc sînt nu numai Slavi, dar și Germanii, judecați de un Latin.

Slavi, Germanii și Latini sînt cele trei mari ginți ale Europei. Ori-cine nu aparține nici uneia din ele, a dispărut sau rămîne ca și când n'ar fi. Nemic dară nu pôte fi mai important, ca actualitate și mai cu samă ca viitor, decît problema despre raportul între cei trei uriași.

Cărțile cele mai bune nu sînt tocmai acelea cari ne învață, ci acelea cari ne fac a cugeta peste cele cuprinse în ele.

Cartea lui Louis Leger ne-a făcut să cugetăm asupra următorului fenomen, pe care 'l supunem, pentru o altă ocaziune, aprecierii eminentului slavist.

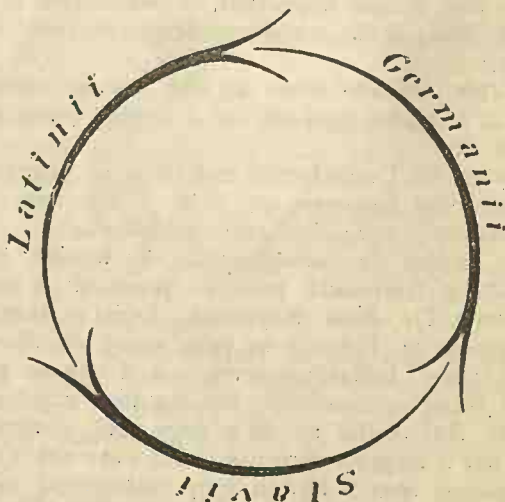
Nu vorbim de individualități. O familie francesă, strămutată în Germania, pôte să producă pe un Némț curat, numit Du Bois Raymond. Dintr'o familie germană așezată în Polonia se pôte nasce un Slav curat, numit Lelewel. Individualmente, un Latin se germanisază, un Némț se slavisează. Nu așa însă când e vorba de masse. Aci istoria ne dă o lege fixă, o normă statornică într'o singură direcțiune. De câte ori s'au ciocnit pe același spațiu într'un timp îndelungat elementul slav și cel german, Slavi au ajuns treptat a fi cu totul

germanisați. De câte ori s'au ciocnit pe același spațiu într'un timp îndelungat elementul germanic și cel latin, Germanii au ajuns treptat a fi cu totul latinisați. Mai căutați pe Slavi în Brandenburg, în Pomerania, în Saxonia, în Mecklemburg, în Danemarca etc. Mai căutați pe Goți, pe Longobardii, pe Franci, pe Nordmanii, în Italia, în Franța, în Spania. Din acest providențial endosmos și exosmos rezultă că :

Slavii trebui să se témă de Germanii; Germanii trebui să se témă de Latini; dar Latini n'au ore și ei de cine-va a se teme ?

Românii în Galiția, în Moravia, în Serbia, în Bulgaria, apoi Românii și Italienii în Dalmația, au fost slavisați.

Latini absorbind pe Germanii, Germanii absorbind pe Slavi, Slavi absorbind pe Latini, această triplă tendință istorică s'ar puté represinta prin următoarea figură :

Urméază că :

1° de Slavii trebuî să se témă Latiniî, dintre cari sînt expuși mai cu samă Româniî;

2° pentru Româniî în specie, contra pericolului celui slav, anume contra colosului muscălesc, aliați naturali ai noștri sînt Germaniî.

Să ne *pardoneze* dară Franța cea republicană, pentru hatîrul căriîa nu noi ne vom pupa vre-o dată cu Tzarul!

PHILIPPIDIOTISME

La Iași revista d-lui Xenopol, în Bucuresci revista d-lui Iacob Negruzzi, ambele aceste reviste și-au asigurat de o bucată de timp aceiași pênă a d-lui Philippide pentru a îndruga despre mine caî verđi pe pereți: ba că eü n'am citat pe un obscur călugăr grecesc care vorbește cu totul alt ce-va decăt ceea ce am spus eü; ba că nu sînt în stare a deosebi sonurile și literele una de alta; ba că sînt un fel de d. Gherea; ba că na-ți-o frântă că ți-am dres'o.

Reposatului Fontanini, când era închis la Balamuc, îi venise în cap — firesce că nu în minte, de vreme ce n'o mai avea — caraghioza poftă de a mă prinde pe mine și de a'si lega cărțile «cu pielea lui Hasdeü». Un artag de nebun, și prin urmare ce-va cu totul nevinovat. D. Philippide își sbuciumă capul — nu ȑic mintea — cu dorința și mai bôcănă de a mă înghiți întreg de viu dintr'o singură îmbucătură, deși nu este închis la Balamuc, fiind de o cam dată reținut la cele două reviste.

(Revista-nouă 1896, Sept. 15).

EMINESCU

NECROLOG.

. . . . et souvent je regrette
D'être née en des temps un peu trop raffinés
Où l'on trouve l'honneur et l'amour surannés
Et dans lesquels un fou peut seul être poète !

Julie Hasdeu, *Chevalerie* p. 5.

Eminescu a lăsat multe versuri admirabile; însă meritul lui cel covârșitor, un merit de principiu, este acela de a fi voit să introducă și de a fi introdus în poesia românească adevărata cugetare ca fond și adevărată artă ca formă, în locul acelei ușore ciripiri de mai înainte, care era foarte igienică pentru poet și pentru cititor, scutindu-i d'o potrivă, pe unul și pe cela-lalt, de ori-ce bătae de cap și de ori-ce bătae de inimă.

Nu dic nimănui să imiteze pe Eminescu. Din contra. Poesia este o căsătorie a realității cu idealul în sufletul poetului în acele momente când poetul e poet,— poetul fie cât de mare nu e poet tot-d'a-una; — în acele momente prin urmare, în cari el este mai el, mai în-suși, mai individual ca ori-când. În fie-care suflet poetic realitatea și idealul se combină și se acórdă într'un alt mod. Intre doi poeți pot fi asemănări numai d'ora prin asemănarea cea organică între naturele amîndurora, nici o dată prin imitațiune. A imita pe cine-va în poezie este un talent tot atât de vulgar ca și a imita pe cine-va pe scenă, unde și acolo un actor artist urdesce, nu

măimuțeză. Eminescu va trăi, fiind-că a isbutit a găsi frumosul fără a imita pe nimeni.

El va trăi, deși a murit nebun. Și a trebuit să móră nebun. E grozav a o șice! Să nu fi înnebunit, el nu avea ce mânca. Mai reu decât atâta; ca să aibă ce mânca, el fusese silit a'și mânca inima, înlocuind avînturile poeziei, avînturî mărețe, avînturî cari nu se pot vinde, prin acea proză de tóte șilele a sterpelor lupte de actualitate, care îi aducea o fărâamă de pâine, stropită într'ascuns cu amare lacrimi — prefața nebuniei.

El va trăi, deși a murit nebun. Și cum óre putea să nu înnebunescă? In tóte epoceler aũ fost poeți pe cari flămânda sărăciă, une-orî numai deșertăciunea, pentru o ticălosă pâine însoțită de o mai ticălosă laudă, îi încovoia tămăitorî dinaintea celor puternici. In tóte epoceler s'aũ văđut însă și de acele firî semețe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat'o Dumneșeirea, cari nici o dată n'aũ atins o mână cerșitoare cătră vre-o mărire pămîntescă, cătră acei ce uită că nu săracii spëlaũ piciorerele lui Isus, ci Isus a spëlat piciorerele săracilor. Așa poet a fost Eminescu.

El va trăi, deși a murit nebun; vor muri însă pentru veciă nenumărații înțelepți, cari aũ lăsat, lasă și vor lăsa tot-d'a-una să înnebunescă un Eminescu.

O MENTIUNE

Exposition Universelle de Paris en 1889. Notice sur la Roumanie.
Production, Industries. — Paris, Impr. Kugelmann, in—8.

utorul acestei cărți de 140 pagini fiind necunoscut, regretăm din inimă că răspunderea întregă cade asupra d-lui George Bibescu, în calitatea sa de «președinte al comitetului național și comisar al secțiunii române», o calitate de trei ori repetată pe primele pagini.

Orî-cine cunoște frumoasa «Notice sur la Roumaine», din 1867, lucrată de dd. Odobescu și Aurelian, nu va putea ierta copilăroasa broșură de astă-dată, decât numai dără presupunând că a scris-o vre-un școlar din clasa a III-a gimnasială.

Ba chiar un școlar din clasa a III-a gimnasială s'ar fi ferit de o mulțime de nostimade, cari împetritează cu belșug această lucrare, menită vîz-Domne a ne face cunoscuți Europei.

Așa, de exemplu, el n'ar fi spus (pag. 37) că Românul este «facile à conduire et à gouverner, patient, *timide*» și — deși «timide» — totuși «excellent soldat», uitând în același timp a arăta tocmai însușirile cele esențiale ale Românului: «sobru și modest», însușiri asupra cărora atragem totă luarea aminte a d-lui George Bibescu, la cas de o nouă edițiune.

Așa, el n'ar fi băgat (pag. 123) «Littérature, Sciences, Arts» în capitolul despre «Industries Roumaines»;

și apoi ce fel de «literatură»! — se începe cu d. Andreiu Vizanti și se isprăvesce cu d. Garoflidi, iar la mijloc între amîndoî o arababură.

Așa, el n'ar fi vorbit despre chihlibarul dela Buzeu o-dată pe pag. 58 și a doua oară pe pag. 97, despre sare o-dată pe pag. 55 și a doua oară pe pag. 114, despre apele minerale o-dată pe pag. 63 și a doua oară pe pag. 111, etc. etc., fără nici o legătură, fără nici o noimă, fără nici o conștiință de cele scrise, mergînd une-orî cu zăpăcéla pînă într'acolo încât șelele, căruțele, pălăriile și altele sînt puse la un loc cu caracuda sub rubrica: «Pêche»!

Vom isprăvi prin următórea minunată descriere a Bucurescilor: «Dans les rues du centre on rencontre de belles maisons parées des *couleurs les plus éclatantes* et de moulures en plâtre et couvertes d'une *foule d'ornements en fer-blanc* qui donnent à la ville un aspect tout particulier».

Halal să fie!

Exposanții români dela Paris aũ căpătat, se dice, o dróia de medaliî de aur, medaliî de argint, medaliî de bronz și mențiunî onorabile.

O mențiune se cuvine și broșurei d-lui George Bibescu, dar onorabilă — nu.

RESPUNSUL MEU LA REVISTA „VIEȚA“

Da, îi voi răspunde.

Îi voi răspunde tocmai pentru că nu se așteptă neminea ca să 'î răspund; și, prin urmare, răspunsul meu va fi pe placul «Vieței», care își rumpe capul tot alergând mereu după *l'inattendu*.

De vreme ce «Vieța» se supără pe mine pentru că am cutezat în poema «Dumnezeu» a nu admira la Eminescu nesce versuri ce par a nu fi fost făcute decât numai și numai spre a căpătui o rimă excentrică, apoi îi voi răspunde că în limba românească este tot ce poate fi mai ușor de a croi asemenea rime cu dușumul.

De exemplu :

Români! s'au ales cu
Puțin din Eminescu;

sau :

O, criticule! și că
Răspunsu'mî te urdică...

Negreșit, «ales cu» lingă «Eminescu» sau «și că» lingă «urdică» sînt absolut din aceeași școlă cu «Tisa» lingă «plănsu-mi-s'a» sau cu «repaos» lingă «Menelaos» din nenorocitul Eminescu.

Poesia consistă în *idee* și în *ritm*. Numai ideea și ritmul caracterizează pe un adevărat poet. Rima este un accesoriu, un *plus*, care poate să arate la poeziile cei mari o pré mare bogăție, dar care ascunde sărăcia la

cei mititei. In orî-ce cas, la unii ca și la cei-lalți, rima trebuie să aibă aerul—aci e arta!—trebuie să aibă aerul de a se nasce d'a-dreptul și 'n libertate din inspirațiunea poetului d'o dată cu ideea și cu ritmul. O rimă silită, o rimă trasă de pěr, o rimă făurită într'adins pentru ca să atragă asupra'î atențiunea cititorului, nu este artistică, căci — e nenaturală.

Vestita «Glossă» a lui Eminescu, mai cu deosebire, pôte să fie un fel de gimnastică, dar poesiă nu este.

Cât se atinge însă în principiū de meritul lui Eminescu *grosso modo*, eū am vorbit deja în notița necrologică asupra poetului și în scrisórea mea cătră Gheorghe din Moldova.

FONDUL „JULIA HASDEŪ“

(Monitorul Oficial, 20 Aprile 1896 No. 18).

ACT DE DONAȚIUNE

Subscrisul B. P. Hasdeŭ, în memoria fiicei mele Julia, fac Academiei Române donațiunea de 50.000 lei, pe cari îi depun chiar acum în 100 obligațiuni rurale de Stat de câte 500 lei a 6 la sută, cu cupónele lor, începând dela 1 Maiŭ 1896, pentru a forma «Fondul Julia Hasdeŭ».

Venitul anual disponibil al acestei sume, scoțându-se de cătră Academia, după statute, 15 la sută, adică 450 lei, va fi de 2,550 lei, din cari:

I. 550 lei anual vor fi meniți la întreținerea «Mausoleului Julia Hasdeŭ» din cimitirul Șerban-Vodă (Belu), unde actualmente se plătesce pentru acest scop câte 15 lei lunar (180 lei anual) unui băiat îngrijitor și câte 48 lei pe trimestru (192 lei anual) pentru luminarea celor două candelă, plus reparațiuni mici eventuale.

II. Restul de 2,000 lei anual se va capitalisa în în fie-care trei ani pînă la suma de 6,000 lei, din cari apoi jumătatea de 3,000 lei va fi la dispozițiunea Academiei pentru misiuni științifice alternative din partea

celor trei secțiuni, în interesul filologiei române, al istoriei române și al fiziografiei române; iar cea-laltă jumătate de 3.000 lei va forma un premiu trienal «Julia Hasdeu» pentru o lucrare originală scrisă românește și apărută în cursul celor trei ani precedinți în sfera vreunuia din subiectele aci mai jos specificate:

a) Istoria critică a unei singure din următoarele provincii române: Basarabia, Banat, Bucovina, Făgăraș, Hațeg, Oltenia, Maramureș, Moldova-de-Sus, Moldova-de-Jos, Muntenia propriu zisă, părțile Abrudului;

b) Istoria critică a unui singur oraș românesc sau a unei localități însemnate;

c) Istoria critică a unui singur Domn român, afară de epoca Fanarioților;

d) Istoria critică a unui mitropolit sau prelat român;

e) Istoria critică a unei singure familii române boeresci, a căriia vechime datéză cel puțin de pe la anul 1600;

f) O lucrare despre Zoroastrism sau despre Budhism;

g) O lucrare despre Școla Neo-platonică;

h) O lucrare despre unul din următorii reprezentanți ai creștinismului: apostolul Pavel, evangelistul Luca, St. Augustin, St. Gregoriu de Nazianz, St. Ioan Damascen, Synesius, Origen;

i) O lucrare despre regina Elisabeta a Engliterei;

j) O lucrare despre Șarlota Corday.

Orice lucrare în direcțiune pessimistă sau cu o tendință irreligioasă, adică ateistă sau contra lui Crist, va fi respinsă; prin irreligiositate însă nuse înțelege de loc combaterea clerului și a decisiunilor sau instituțiunilor bisericesci post-pauliane.

III. Se va preferi indivisibilitatea premiului. Totuși Academia, după împregiurări, va pute să'l împărțescă în două, dând un premiu de 2,000 lei, și un accesit de 1,000 lei unui alt autor asupra unui subiect diferit.

Lucrarea cea premiabilă nu va fi mai mică de 150 pagine tipar cicero în 8° text, afară de documente sau piese justificative.

Când o lucrare va fi considerată ca genială, atunci Academia va pute să nu bage în samă numărul paginelor.

IV. La cas de a nu se decerne un premiū din cauza lipsei unei cărți de valoare sau din vre-o altă cauză, întręga sumă neîntrebuințată se va distribui în ajutóre bănesci la studenții români din Basarabia, înscriși la Universitatea din Bucuresci.

V. Și eū, și iubita mea soția Julia, sîntem bătrâni și suferinđi. Cât timp voia lui Dumnezeu ne va mai ține pe pămînt, venitul total al donațiunii în sumă de 3.000 lei, cu începere dela 1 Maiū 1896, mi se va plăti mie de cătră Academia Română în rate lunare de câte 250 lei, și aceste rate după mórtea mea vor urma a fi plătite tot așa soției mele; iar după săvîrșirea noastră a amîndurora, Academia va întrebuița venitul anual din «Fondul Julia Hasdeū» în sensul donațiunii de fața.

Scris și subscris cu mâna mea, *B. P. Hasdeū*, profesor, strada Mihaiū-Vodă.

Bucuresci, 2 Martiū 1896.

(Urméză autentificarea tribunalului Ilfov, secția de notariat, dela 4 Martiū 1896, sub No. 2.002).

Anexă la donațiunea «Fondul Julia Hasdeū».

La punctul IV din actul meū de donațiune, făcut Academiei Române și autentificat de tribunalul Ilfov secția de notariat, la No. 2.002, dela 4 Martiū 1896, am uitat să prevăd casul când într'un an óre-care n'ar fi înscris la Universitatea din Bucuresci nici un student Român din Basarabia. Mě grăbesc a lămuri că în acest cas suma cea neîntrebuințată se va distribui în același

mod la studenții români din Oltenia, înscriși la Universitatea din București.

B. P. Hasdeu, profesor, strada Mihaiu-Voda.

București, 9 Martiu 1896.

(Urmézá autentificarea tribunalului Ilfov, secția de notariat, dela 11 Martiu 1896, sub No. 2.304).

ACT DE ACCEPTARE

D. B. P. Hasdeu, profesor, domiciliat în București, strada Mihaiu-Voda, prin actul de donație dela 2 Martie 1896, autentificat de către tribunalul Ilfov, secțiunea de notariat, la No. 2.002 dela 4 Martie 1896 și anexa la acel act, autentificat de același tribunal sub No. 2.304 dela 11 Martie 1896, a dăruit Academiei Române capitalul de lei 50.000 în o sută obligațiuni rurale de Stat 6 la sută a 500 lei, predând în mânilor autorității legale a Academiei recipisa Băncii Naționale cu No. 2 793 dela 4 Martie 1896, sub care este depus la acea Bancă numitul capital.

Având în vedere Înaltul decret Regal cu No. 1.607 dela 18 Martie 1896, publicat în *Monitorul Oficial* No. 4 dela 5 (17) Aprile 1896, decret prin care, conform art. 811 din codul civil, Academia Română se aorisă a primi donațiunea făcută ei de D. B. P. Hasdeu, prin actul de donațiune și anexa la acel act, menționate mai sus;

Având în vedere votul dat de Academiă în ședința sa plenară dela 2 (14) Martie 1896, prin care se acceptă numita donațiune;

Subscriși, reprezentanți legali ai Academiei Române, declarăm în numele acestei instituțiuni, că Academia Română acceptă donațiunea capitalului de 50,000 lei, făcută de D. B. P. Hasdeu, și se obligă a se conforma întru toate dispozițiilor coprinse în actul de donațiune.

Făcut în Bucuresci, în anul 1896, Aprile 8, în două exemplare, pe timbru legal, din cari unul se va da D-lui B. P. Hasdeu.

Președintele Academiei Române, *N. Kretzulescu*, proprietar, strada Romană No. 5.

Secretar general, *D. Sturdza*, proprietar, strada Mercur No. 13.

(Urméază autentificarea tribunalului Ilfov, secția de notariat, dela 9 Aprile 1896, sub No. 3.185).

NOTA BENE

Donatorii Academiei Române s'aũ gândit pină acum foarte mult la *premie*, uitând însă cu desăvîrșire *misiunile*. Acéastă scăpare din vedere jumătătesce la noi progresul sciintific, înlăturând tocmai jumătatea cea mai importantă, aceia care înavușesce de preferință cu descoperiri, cu fapte necunoscute, cu rezultate noué saũ neașteptate. Ș'apoĩ nu e numai atâta. O asemenea jumătățire știrbesce saũ amână deplina desvoltare a tinerei generațiunii. Tînérul, care terminase o școlă specială și produsese o lucrare, una saũ chiar mai multe, este deja un învățat, dar tot încă mai remâne un elev, simțindu-se stângaciu și nesigur de propria sa forță. Numai prin misiuni tînérul savant se pune într'un contact viu cu alți specialiști de diferite temperamente, se determină pe sine-ĩnsuși prin comparațiune, se electrișeză prin emulațiune, sporesce prin entuziasmul muncéi, se individualiséză.

Decĩ: Fondul «Julia Hasdeu» prevede d'o-potrivă *premie* și *misiuni*.

N'am avut și n'am în vedere pe veteranĩ, pe luptătorĩ ceĩ cunoscuți, pe ceĩ *hors-concours*. Mě preocupă exclusiv tineriĩ. Un tînér, fie el ori-cât de genial, totuși nu póte să fie copt pentru opere vaste, avénd nevoe

de ani îndelungați de cercetări, de cugetări, de combinațiuni prealabile. Să nu se bizue dară a îmbrățișa din capul locului nesce perspective grămădite sau sintese complicate, ci să începă mai întâiu, cu răbdare și cu modestiă, a munci pe terenuri monografice. Un fond științific restrîns permite tot-o-dată a cântări fie-care expresiune, a rötunzi ideea, a îngriji forma cea literară, a perfecționa stîlul și a căpëta astfel un învăț artistic, o îndemănare devenind pentru scriitor o a doua natură.

Deci: Fondul «Julia Hasdeu», ferindu-se de lucrări grăbite asupra istoriei naționale întregi, asupra unei porțiuni pré-întinse a teritoriului, asupra unei lungi periode, se îndestulază cu o disertațiune despre o mică provincie, o localitate, un oraș, o familie, o persoană.

Români, se cuvine a ne gândi pe prima liniă la cele românesci. Români să fim și să remănem tot-d'una Români, ori-ce am face și ori-unde am nemeri. Nu se cade însă a uita umanitatea întregă. Tot ce e frumos pe așuri, mai ales tot ce s'a dovedit deja a fi fost frumos la alte popore, merită a atrage atențiunea și iubirea Românilor, nu moda cea momentană, mai cu samă nu poleta decadentă a străinilor, ci acele idei și acele caractere cari ne rădică, ne înalță, ne fac mai buni pe noi-înșine.

Deci: Fondul «Julia Hasdeu» îmbrățișează subiecte ca: Zoroastrismul, Buddhismul, Neo-platonismul cu admirabila Hypatia, Elisabeta a Englierei, Șarlota Corday.

O ultimă observațiune.

Se va scandalisa vre-un Tartuf din așa ȃsul Sfint Sinod de a vedé în donațiunea mea lista cea scurtă de cei mai mari «representanți ai creștinismului». Printre acești stâlpi ai bisericei figurază Augustin, pe care calendarele la noi nu catadicsesc a'l numi «sfint», ci abia abia «fericit», apoi cavalerescul Synesius cel vlădică cu nevastă, mai cu deosebire ereticul Origen, după mine cea mai sublimă inteligență curat creștină.

Ce să fac! Eū nu sciū, dacă pseudo-sfinții se scandaliséză în adevăr, sau numai după obicei. «η ψευδομάχης τμηή», fie ori-cum o fi; dar sciū că pe mine unul, cu tot din-adinsul, mă scandaliséză cîoclii religiei și ai creștinismului. De o mie cincisute de ani și mai bine, călugării sînt aceia cari au suspendat pe Crist și i-au substituit o mincinosă locotenentă, au caterisit pe Santul Spirit și au pus pe Dumnezeu sub o aspră preveghiare polițienescă. Catholicismul peste tot, iar în ortodoxia supremația cea călugărescă, adecă cea mai murdară ipocrisiă sub o mantă de sfințenie, este scandalul civilizațiunii moderne și trebuī să se isprăvescă o dată pentru tot d'a-una.

Religios la culme, creștin pină'n măduva creierului, religios și creștin prin credință și prin sciință tot-o dată, eu nu recunosc decât Evangeliul, numai Evangeliul, numai pe Isus cu Pavel, numai biserica cea adevărat apostolică. Tot ce nu e Evangeliu, este foarte creștinesc discutabil, și nemic, prin urmare, nu m'ar împedeca de a numi calai pe al-de Ciril de Alexandria și arhi-imbecili pe cei 318 dela Nicea.

Arunce dară pe mine o canonică anatemiă cei din al nostru Sfint Sinod, cari se numără abia un-spre-dece și jumătate, prețuesc însă cât 318. Vorbesc anume despre cei «un-spre-dece și jumătate», cari judecară bașibuzucesce și des-judecară evreesce pe mitropolitul Ghenație, fiind-că dînsul singur este creștin dintre ei toți legați fedeleș la o-laltă.

Așa cred, așa am creșut și așa voiu crede eu tot d'a-una.

Acesta este sensul următorului pasagiū din «Fondul Julia Hasdeu»:

«Ori-ce lucrare în direcțiune pessimistă sau cu o tendință irreligiōsă, adecă ateistă sau contra lui Crist, va fi respinsă; prin irreligiositate însă nu se înțelege de loc combaterea clericului și a decisiunilor sau insti-tuțiunilor bisericesci post-pauliane».

Sper cã mila lui Dumnezeu mã va ñvrednici a mãi face Academiei Române o altã donaþiune, anume pentru artele plastice: pictura, sculptura și arhitectura, tãte ñntr'o aspiraþiune religiãsã ñn genere și creștinã ñn specie, purtãnd numele «Fondul Nicolae Hasdeũ» ñn memoria fratelui meu pictor. Sus credinþa! jos cãlugãrii! Ortodoxia cea romãnescã nu trebui sã fie nici grecescã, nici muscãlescã. Pĩnã la anul 1360 Romãniĩ n'ãũ avut nici o mãnãstire, nici un vlãdicã, numai popi și protopopi ...

RENASCEREA LUI VAUBAN

Una din cele mai frumoase doctrine ale Spiritismului este teoria Renascerii. In privința *individului* îi corespunde aceea ce este teoria Evoluțiunii în Darwinism sub raportul *speciei*. Individul omenesc se renaște din timp în timp pe aceeași planetă, apărând ca o nouă persoană, tot mai perfectă și erăși mai perfectă, dar conservând în eternitate aceeași monadă, aceeași quintescentă, aceleași trăsuri fundamentale. «Eü avusei deja în trecut mai multe incarnațiuni succesive», dicea Pitagora, și și aducea chiar a-minte că el fusese într'o vreme Troianul Euphorbus «Elia a mai fost reincarnat». — ne spune Crist, și mai adaogă: «dar ómenii nu l-au recunoscut». Filosofia italică și creștinismul cel primitiv predicaü unul și același fond al Renascerii, fără ca să mai vorbesc aci despre *avatarii* din India, căci pe mine în Spiritism mă povățuesce mai cu samă Evangeliul, — Evangeliul, nu aberațiunile sau ineptiile călugărilor.

Comunicațiunile spiritiste, anume cele științifice, adecă susceptibile de un control serios, foarte rare-ori destăinuiesc cui-va, direct sau indirect, existențele anterióre. Repet încă o dată: comunicațiunile susceptibile de un control serios. Fără control, nesce revelațiuni caraghioze, provenite din partea unor factori invisibili, lesne pot asigura pe un idiot că el fusese óre-când Shakspeare sau Alexandru Machedon; și idiotul cel va-

nitos o crede, iar eu voi rîde cel întău de un asemenea Spiritism. E falsă, e absurdă în principiu, orî-ce me-tempsicosă regresivă, întru cât legea universală este numai progresul, numai evoluțiunea, numai din ce în ce mai sus, și apoi mai sus nu în direcțiunii disparate, ci numai în aceeași liniă individuală cea caracteristică. Un Annibal, de exemplu, pôte să se renască într'un Napoleon, nicî-o-dată însă într'un Leibnitz, și cu atît mai puțin într'un gogoman ambițios óre-care. Un apostol Mateiu pôte să se renască într'un Gladstone, nicî-o-dată însă într'un Moltke, și cu atît mai puțin în episcopul Partenie al Dunării de jos, — jos de tot. In scurt, renascerea cere imperios o înaintare sau o urcare consecutivă într'o sferă analogă.

Ca să fiu priceput pe deplin, voi reproduce ceea ce am desvoltat deja altă dată (*Sic cogito* ed. III, pag. 120):

«Goethe, ac:l Goethe care ghicîa atâtea și atâtea, «pină și darwinismul, prevăduse enigma *Inconscientului* «și modul de a o deslega», deși el nu întrebuinta termenii conscient și inconscient. Intr'un loc din Memoriile sale el ȃce: «Toți ómenii mai de soiú, când începu a se cóce la minte, simțesc că ei trebui să jóce «în acéstă lume un rol îndoit (eine doppelte Rolle): un «rol reál și un rol ideál, și'n acest simțimint își are temelia orî-ce pornire nobilă. Ceea ce ni s'a dat din fire «pentru rolul cel reál, noi o aflăm îndată fórté limpede; «întru cât se atinge însă de rolul cel ideál, rare-orî «sîntem în stare a ne dumeri asupra'i (darüber können «wir selten ins Klare kommen).»

«Rolul cel reál îl jócă omul într'o singură vieță, «o singură întrupare, și de aceea îl și cunósce, fiind-că «il jócă pe de'ntregul. Rolul cel ideál nu este un rol, «ci un nesfîrșit repertoriú nu numai de roluri jucate în «trecut și úitate, dar și de acelea cari, necunoscute «încă, urméză a fi jucate în viitor: úitare dintr'o parte, «necunoscut din alta, de aci greutatea de a ne dumeri (ins Klare kommen). Rolul cel reál, cel consci-

«ent, este *persóna* cea muritoare; rolul cel ideal, cel în-
«conscient, este nemuritoare *individualitate*.

«Să ne oprim un pic pentru a înțelege cu amă-
«runtul acel rol îndoit, la care ne îndrumă sublima
«cugetare a lui Goethe.

«Fie-care *eî*, *individualitate* neîntreruptă în
«lanțul tuturor transformărilor sale succesive, la fie-care
«nouă întrupare face pe o nouă *persónă*, adică jacă
«un rol nou. În acest nou rol, *eul* are fațiș uni-consci-
«ința personajului pe care'l jacă, păstrând pitiș pluri-
«consciința tuturor personajelor jucate în trecut. Un
«actor care face pe Hamlet, câtă să fie numai Hamlet
«în restimpul jocului, uitând că în culise el este Rossi
«sau Salvini sau Sully, căci dacă n'o uită, va juca
«prost. Plecând de pe scenă, adică desmărginindu-se
«din rolul lui Hamlet pentru a-și pregăti în viitor un
«alt rol mai însemnat, el își dă samă că a fost cutare
«și cutare, amintindu-și un lung șir de întrupări trecute
«din ce în ce mai înaintate, și apoi éráși devine uni-
«conscient când intră de isnovă pe scenă. Numai prin
«darwinism, numai prin marea lege a evoluțiunii ni se
«dă cheea Inconscientului, voiu să șic a pluri-
«conscientului celui latent, a căruia latență, comoră
«tără întrebuintare, ar fi o nerođiă dacă *eul* omenesc
«n'ar avé decât o singură întrupare.

«Un actor nu póte să jóce bine, nu póte să creeze
«decât acele roluri cari se potrivesc pină la un punct
«cu propria lui individualitate. Orí-câte roluri ar juca
«el unul după altul, în tóte va rămáne același *eî*, după
«fondul cel caracteristic al căruia însuși rolul capătă o
«deosebită nuanță individuală. În același Hamlet, Rossi
«se deosebesce de Salvini și Salvini de Sully. Ce-va
«mai mult; primele roluri jucate vor lăsa tot-d'a-una o
«urmă asupra rolurilor ulterióre, și un observator isteț
«va puté să dibuéscă din când în când în Hamletul de
«astăđi a lui Rossi vre-o trăsură care se potrivía mai
«binișor cu Othello de ieri sau cu Macbeth de alaită-

«erî. Pentru însuși Rossi însă acea ~~trăsura~~, va fi în-
«conscientă, pînă ce nu i-o vor spune alții.

«In fiecare nouă existență omul simte conscient
«al seû liber-arbitriû, și tot-o-dată simte inconscient
«o fatalitate care l' mină înainte. Liberul arbitriû
«cel conscient aparține prezentului personal; fatalitatea
«cea inconscientă este linia trasă dela început prin in-
«tregul trecut individual. Dacă eû am fost deja A', A'',
«A''', trebuî fatalmente să devin A''''', și nu alt ce-va,
«nu B, nici C; dar în cercul acestei inconsciente fata-
«lității de a puté fi numai A, eû mă bucur de un liber-
«arbitriû personal conscient de a nu sta pe loc, de a
«mă puté îndrepta, de a propăși, de a mă înălța mai
«cu spor în sfera mea individuală A. In marginea unei
«singure viețe, fără o înverigare de mai multe întrupări
«una după alta, liberul arbitriû conscient al *eului* n'are
«nici un sens, n'are nici un sens fatalitatea cea încon-
«scientă a *eului*, căci fatalitatea individuală din present
«este suma tuturor liberelor arbitrie personale din
«trecut....»

După ce ne-am explicat, voîu trece d'a-dreptul la
subiect.

D. Maiorescu crede că Spiritismul prostesce. După
d. Maiorescu prostesce. Nu'î așa? Fie; eû unul nu'l in-
vidiez de loc pe d. Maiorescu, și nu voîu înceta de a
fi Spiritist. De asemenea Spiritist este amicul meû Dr.
Istrati. Și eû, și Dr. Istrati, nu sîntem un X sau un
Y, ci sîntem fie-care un *cine-va* în tótă puterea cuvîn-
tului. Amîndoi, fără a ne învîrți vre-o dată sau a da
tircóle pe lingă Palat, noi admirâm de de-mult pe re-
gele Carol și'l iubim din tótă inima, fără nici un in-
teres personal; îl admirâm și'l iubim, fiind încredințați
că regele Carol personifică pentru România o mare *mi-
siune providențială*. Eî bine, ca Spiritiști, eû și Dr.
Istrati ne-am gândit nu o dată, fără a ne consulta și
fără a ne concerta unul cu altul, punênd amîndoi ace-
iași întrebare: Care să fi fost óre personalitatea cea
anterióră a providențialului nostru Rege?

Având fie-care alte mijloce de mediuimitate, eă la mine a-casă și Dr. Istrati a-casă la dănsul, noi am cugetat în deosebă într'o séră la pre-existența regelui Carol. Dr. Istrati a primit respunsul: mareșalul Vauban. Același respuns am căpătat eă: mareșalul Vauban. Conformitatea cea independinte între ambele soluțiuni este un adevărat control sciințific. Dar imă mai trebuia încă un al doilea control, constituind o verificațiune a celui de'ntăiu. Ce fel de om fost'a Vauban? Intre Vauban și între regele Carol este óre o conformitate de doué persóne în aceiași liniă individuală caracteristică? Cu alte cuvinte, Vauban și regele Carol pot eă óre a fi una și aceeași individualitate $A (= A' + A'' + \dots)$?

Nu am d'o-cam-dată la îndemână o biografă a-mănunțită a mareșalului Vauban. Regret mai ales că 'mă lipsesc *Memoriile* sale, publicate de Poncelet. Imă ajunge totuși o noțiune oră-cât de elementară. Ca ostaș, Vauban a fost cel mai mare fortificator al Franței. Ca om politic, Vauban se preocupa mai cu samă de economia Statului și de libertatea religiósă: «Dixme royale» și «Edit de Nantes». Ca particular, Vauban era independinte și iertător tot-o-dată: independinte față de îngâmfatul Ludovic XIV, el permitea propriilor seă subalterni de a'i vorbi cu francheță, deși cei mai mulți, caractere mică, nu cuteău din servilism, desprețuiți de el-ínsuși; iertător pentru dușmani personali, el uita vrăjmășia și îmbrățișa pe al-de Cohorn, pe care — dacă Vauban era suveran — l-ar fi făcut adiutant.

Pe când eă meditam asupra acestei linie individuale a lui Vauban, amicul meă colonelul de Rochas, administratorul Școlei Politecnice din Paris, a publicat din manuscris și mă-a trimis o broșură întitulată: «Projet d'une carte politique de l'Europe par Vauban en 1706» (Paris, 1891).

Mareșalul Vauban era de 73 ană, când scriea în acel proiect următóarele:

«Le Danemarck et la Suède sont assez bien limités; et quand ils se renfermeroient dans leurs bor-

«nes naturelles, ils ne seroient que bien pour leur repos. «Il seroit encore à désirer que la Pologne fût tranquille, et qu'elle et la Suède pussent, de concert, un peu étendre leurs limites chacun devant soy aux dépens de la Moscovie, pour se mettre un peu plus à couvert des entreprises de ces Barbares. Et s'il se pouvoit former une Monarchie de la Hongrie, Transylvanie, Moldavie, Valachie, Croatie, Serbie, Bulgarie etc., joints ensemble, qui fût bien affermie, cela produiroit par les suites un excellent Boulevard...»

Iată ce precugeta mareşalul Vauban tocmai în apropierea de a muri, adecă în ajun de a termina misiunea sa de atunci.

Am uitat a mai adăuga că el era foarte cumpătat și sciea tot-d'a-una a lucra la timp, înțelept și rece ca datoria.

Câmpina,
Castelul Julia Hasdeu,
9 Novembre 1896.

F I N E

N²

MDODXVIII

g/b

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
Dedicațiunea.	
Prefața.	
Ómeniî draculuî.	1
Povestea Crinuluî	7
Sonata la Kreutzer.	19
Noî în 1892.	36
Noî și voi.	47
Zacherlina No. 1.	61
Zacherlina No. 2.	66
Zacherlina No. 3.	73
Zacherlina No. 4.	74
O restaurațiune.	75
Femeea.	86
Der Rhapsode der Dimbovița.	146
Fakir și Fakin.	149
Scrisóre către Gheorghe din Moldova.	151
Alb și negru.	154
Multiplicamini. Baladă burheză	155
Cerebrațiunea.	158
Mater dolorosa.	159
Stefan și Radul. Cântec bătrânesc.	160
Poesia.	167
Gaudeamus.	168
Așteptând.	170
La Casa de nebunî.	179
Table-d'hôte.	187

Cântec de lăgăn de Julia Hasdeu.	188
Dumneleşu.	193
Lecca.	202
Louis Leger și Slaviș.	207
Philipidiotisme.	212
Eminescu. Necrolog.	213
O mențiune.	215
Respunsul meu la revista «Vięta».	217
Fondul «Julia Hasdeu».	219
Renascerea lui Vauban.	227

ERRATA

<u>Pagina:</u>	<u>Rîndul:</u>	<u>Tipărit:</u>	<u>Citesce:</u>
11	3	arătă	arêta
12	38	picîorele	picîorele
14	13	I a	Î-a
33	3	restii	rostii
35	12	toșii dulăi	toșii dulăii
40	13	românece	românesce
41	9	certăm	certăm
49	1	manca	mânca
51	7	national-liber-	național-liberal
54	8	lor	lor,
63	31	cel	«cel
64	29	«popa	popa
71	17	semănătură	semnătură
100	17	d'a't'o	dat'o
101	27	bine că	bine să
107	32	hoș	hoș
127	33	slăbiciuneaei	slăbiciunea ei
141	2	îl	îl
151	10	dară	dar
159	3	mórtea 'i	mórtea 'ii
167	4	ce abia	ce-abia
172	6	Întinde o	Întinde-o
>	13	De o	De-o
172	17	cu al	cu al
174	7	De atunci	De-atunci
179	19	pomii amestec	pomii, amestec
180	14	descriu	descriu.
183	18	d'al-de	p'al-de

VERIFICAT
1987

OPERELE D-LUI B. PETRICEICU-HASDEU

1. Viața și scrierile lui Luca Stroici; Bucuresci, 1864, în-16.
2. Filosofia portretului lui Tepeș; Bucuresci, 1864, în-16.
3. Analize literare externe: Wolf, Raicevich, Eutropius, Palauzow etc. Bucuresci, 1864, în-16.
4. Micuța, o navelă satirică; Bucuresci, 1864, în-16.
5. Ion Vodă cel Cumplit; cu un portret și 10 gravure; edițiunea 2, Bucuresci, 1894, în-8.
6. Shylock, Gobseck și Moise; studiu literar; Bucuresci, 1866, în-8.
7. Talmud; studiu filosofic; Bucuresci, 1866, în-8.
8. Industria națională față cu principiul concurenței: studiu politico-economic; Bucuresci, 1866, în-8.
9. Răsvan și Vidra; dramă istorică în 5 acte în versuri; Bucuresci, 1895, în-8. Edițiunea IV.
10. Istoria toleranței religioase în România: Protestanți, Catolici, Mahometani, Lipoveni și Jidani; edițiunea 2, Bucuresci, 1865, în-8.
11. Satirul; diar umoristic; Bucuresci, 1866, în-fol.
12. Archiva istorică a României; Bucuresci, 1865—1867, în-4, 4 tomuri mari.
13. Poesii; Bucuresci, 1873, în-8.—
14. Istoria critică a Românilor; tomul I-ii. a 2-a edițiune. În-4 mare în 2 colone fără linie.
15. Principie de filologia comparativă. Curs ținut la Facultatea de litere din Bucuresci. Aș eșit numai patru lecțiunii, pag. 108.
16. Fragmente pentru istoria limbei Române. Elemente Dacice I. Ghîuj.— Bucuresci, 1876, în-8.
17. Fragmente pentru istoria limbei Române. Elemente Dacice II. Ghîob.— Bucuresci, 1876, în-8.
18. Baudouin de Courtenay și dialectul Slavo-Turanic din Italia.— Cum s'au introdus Slavismele în limba Română?—Notiță lingvistică.— Bucuresci, 1876, în-8.
19. Dina Filma. Goșii și Gepișii în Dacia.— Studiu istorico-lingvistic, Bucuresci, 1877, în-8.

20. Columna lui Traian. Revista mensuală pentru istorie, lingvistică și psihologia populară. 8 tomuri.
21. Trei crai dela Resărit; comedie în 2 acte, București, 1879, în-16.
22. Originile Craiovei 1230—1400. București, 1878, în-8.
23. Cuvente den bătrâni. Tom I. Limba română vorbită între 1550—1600. Studiu paleografico-lingvistic; 448 pag. în-8 maj.
24. Cuvente den bătrâni. Tom II. Cărțile populare ale Românilor în secolul XVI. Studiu de filologie comparativă. Pagine XLVI și 768 în-8 maj.
25. Cuvente den bătrâni, Suplement la tomul I. Controverse. Pagine a—u CX în-8 maj.
26. Oltenescele. Craiova, 1884.
27. Revista Nouă; sub direcțiunea lui B. P. Hasdeu, 7 tomuri în-4.
28. Sic Cogito. Ce e viața? Ce e mărtea? Ce e omul? Studiu filosofic. București, 1895, edițiunea III.
29. Etymologicum Magnum Romaniae; 3 tomuri mari în-8 în 2 colone.
30. Psaltirea lui Coresi.— Zilot Român, etc.

**VERIFICAT
2017**

